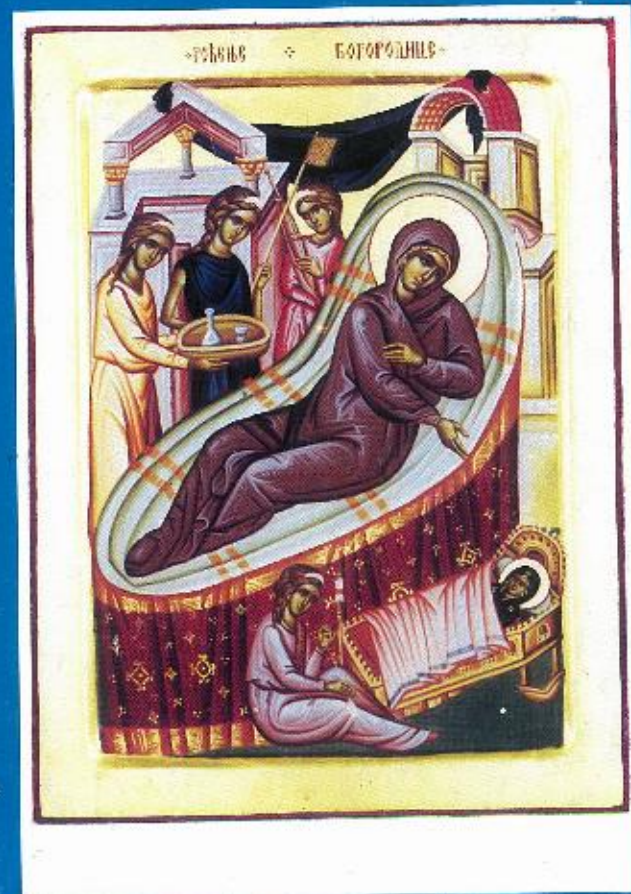

СВЕТЪ КНЕЗ ЛАЗАР

ЧАСОПИС РАШКО-ПРИЗРЕНСКЕ ЕПАРХИЈЕ

ЗА ДУХОВНИ ПРЕПОРОД

ГОДИНА III ПРИЗРЕН 1995 БРОЈ 1 (9)

СБОРНИК ПИСЕМ

УЧЕНИЦИ НА ПЕРВО КЛАС

1900-1901

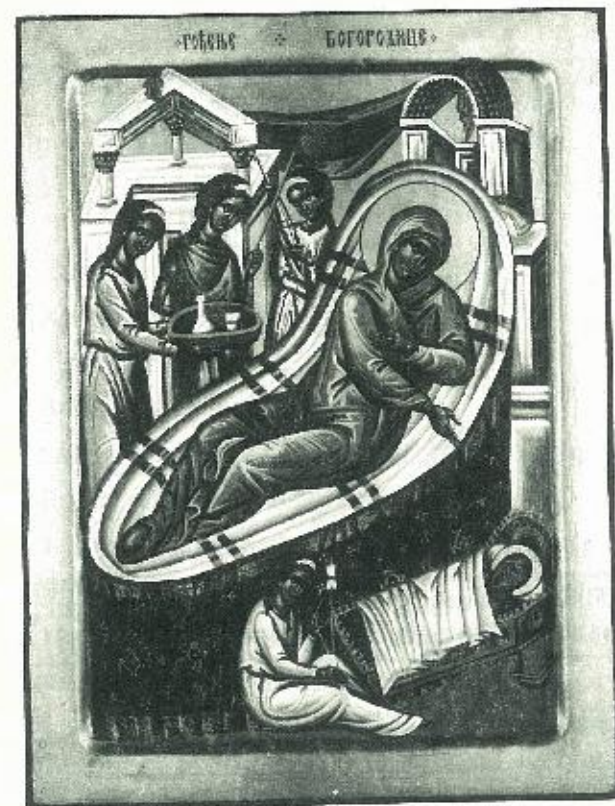
лична библиотека
Арх. Наум

СВЕТИ КНЕЗ ЛАЗАР

ЧАСОПИС РАШКО-ПРИЗРЕНСКЕ ЕПАРХИЈЕ

ЗА ДУХОВНИ ПРЕПОРОД

ГОДИНА III ПРИЗРЕН 1995 БРОЈ 1 (9)

С благословом Његовог Преосвештенства
Епископа рашкопризренског др Артемија

Издаје: ЕПАРХИЈА РАШКОПРИЗРЕНСКА

Главни и одговорни уредник:
јеромонах Симеон (Виловски)

Уређивачки одбор:
архимандрит Јован (Радосављевић)
протојереј Атанасије (Ракиша)
протојереј Зоран (Грујић)
јеромонах Сава (Јањић)
г. Живко Подгорац

Технички уредник:
Војислав Јовичић

Икона на корицама: Рођење Богородице,
рад монахиње Антонине (Соколичке)

Тираж: 3000

Часопис излази четири пута годишње

адреса издавача: ЕПАРХИЈА РАШКОПРИЗРЕНСКА
38400 ПРИЗРЕЊ, тел. 029/25426

Штампа: ГП „НОВИ ДАНИ“, Београд, Војводе Бране 13

УМЕСТО УВОДА

ИЗ ДО САДА НЕПОЗНАТЕ РИЗНИЦЕ
СВЕТОГ ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА

НЕДЕЉА

Христос воскресе!

Христос воскресе!

Христос воскресе!

Кажи: Воистину воскресе! и

тако сагласи се са женама Мироносицама.

Кажи: Воистину воскресе! и

тако сагласи се са светим Апостолима.

Кажи: Воистину воскресе! и

тако сагласи се са милионима и милиардама верних
од почетка до сада. Амин.

Субота значи дан одмора. Пре Христа само је један дан
био дан одмора. Али од како је Христос васкрсао и смрт
побеђена, од тада сваки дан је за нас дан одмора, а седми дан,
дан Његова васкрсења изнад свега дан одмора. Јер се душа
наша одмара када зна да је смрт побеђена. Нигде наша душа
нема одмора осим на гробу смрти.

Преподобни Серафим Саровски сваки дан је поздрављао
госте и посетиоце васкрсним поздравом: Христос воскресе!
Дивота. То је свечани поздрав. Само тај поздрав одмара и
успокојава душу нашу.

ВОСКРЕСНИ:

Глас 1.

ТРОПАР: Камени запечатану от Јудеј и воином стрегушчим пречистоје тјело твоје, воскресал јеси тридневен Спасе, даруја мирови жизан. Сего ради сили небеснија вопијаху Ти Жизнодавче: Слава воскресенију твојему Христе, слава царствију твојему, слава смотренију твојему једине Человјекољубче.

БОГОРОДИЧАН: Гаврилу вјешчавшу Тебје Дјево: Радуйсја! со гласом воплошчасјасја всјех Владика, в Тебје свјатјем кивотје, јакоже рече праведниј Давид: Јавиласја јеси ширшаја небес поносивши Зиждитеља твојего: Слава вселнемусја в Тја, слава прошедшему из Тебе, слава свободившему нас рождеством Твојим.

Глас 2.

ТРОПАР: Јегда снизшел јеси к смерти Животе бессмертниј, тогда ад умертвил јеси блистанијем Божества. Јегда же и умершија от преисподњих воскресил јеси, всја сили небеснија взираху: Жизнодавче Христе Боже наш, слава Тебје.

БОГОРОДИЧАН: Всја паче смисла, всја преславнаја твоја Богородице таинства, чистотоју запечатана и дјевством хранима, Мати позналасја јеси неложна, Бога родши истинаго, Того моли спастисја душам нашим.

Глас 3.

ТРОПАР: Да весельатсја небеснаја да радујутсја земнаја, јако сотвори державу мишцеју својеју Господ, попра смертију смерт первенец мертвих бист, из чрева адова избави нас и подаде мирови велију милост.

БОГОРОДИЧАН: Тја ходатајствовавшују спасеније рода нашего воспјевајем Богородице Дјево, плотију бо от

Тебе воспријатоју Син Твој и Бог наш, крестом восприим страст избави нас от тли јако Человјекољубец.

Глас 4.

ТРОПАР: Свјетлују воскресенија проповјед от ангела увједјевшја Господњи ученици, и прадједњеје осужденије отвергшја, апостолом хваљашчесја глаголаху: испровержесја смерт, воскресе Христос Бог, дарујај мирови велију милост.

БОГОРОДИЧАН: Јеже от вјека утајеноје и ангелов неспведомоје таинство, Тобоју Богородице сунчим на земљи јависја Бог, в неслитном соједињенији воплошчајем, и крест вољеју нас ради восприим, имже воскресив Первозданого, спасе от смерти души нашја.

Глас 5.

ТРОПАР: Собезначалноје Слово Оцу и Духови, от Дјеви рождшејесја на спасеније наше воспоим вјернии и поклонимсја, јако благоволи плотију взити на крест и смерт претерпјети, и воскресити умершија славним воскресенијем својим.

БОГОРОДИЧАН: Радуйсја двери Господња непроходимаја, радуйсја стјено и покрове притекајуних к Тебје, радуйсја необуреваемоје пристанишче и неискусобрачнаја рождшаја Творца Твојего и Бога, мољашчи не оскудјевај о воспјевајушчих и клањајушчихсја рождеству твојему.

Глас 6.

ТРОПАР: Ангелскија сили на гробје твојем и стрегушчи омертвјеша и стојаше Марија во гробје, ишчуши пречистаго тјела Твојего; пленил јеси ад не искусивсја от њего, срјетил јеси Дјеву дарујај живот; воскресил из мертвих Господи слава Тебје.

БОГОРОДИЧАН: Благословенују нарекиј Твоју Матер пришел јеси на страст вољним хотјенијем, возсијав на крестје взискати хотја Адама, глагоља ангелом: срадујтесја мње јако

обрјетесја погнѣшаја драхма; всја мудрје устроишј, Боже наш, слава Тебје.

Глас 7.

ТРОПАР: Разрушил јеси крестом твојим смрт, отверзал јеси разбојнику рај, мирносицам плач преложил јеси и апостолом проповједати повељел јеси, јако воскресал јеси Христе Боже, дарујај мирови велију милост.

БОГОРОДИЧАН: Јако нашего воскресенија сокровиште, на Тја надјејушчијасја Всепјетаја, от рова и глубини прегрјешениј возведи, Ти бо повинија грјеху спасла јеси, рождшаја спасеније наше, јаке преже рождества Дјева, и в рождестве Дјева, и по рождествје паки пребивајещи Дјева.

Глас 8.

ТРОПАР: С висоти снизшел јеси благоутробне, погребеније пријал јеси тридневноје, да нас свободдиши страстеј, животе и воскресеније наше; Господи, слава Тебје.

БОГОРОДИЧАН: Иже нас ради рождејсја от Дјеви, и распјатије претерпјев Благој, испровергиј смертију смрт и воскресеније јављей јако Бог, не презри јаке создал јеси рукоју твојеју, јави челојкољубије твоје милостиве, прими рождшују Тја Богородицу мољашчујусја за ни, и спаси Спасе наш људи отчајанија.

**ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ!
ВОИСТИНУ ВОСКРЕСЕ!**

Воскресеније Христово видјевше поклонимсја свјатому Исусу јединому безгрјешному. Кресту твојему поклањајемсја, Христе, и свјатоје воскресеније твоје појем и славим, Ти бо јеси Бог наш развје Тебе иного не знајем, имја твоје именујем. Приидите вси вјернији поклонимсја свјатому Христову воскресенију, се бо прииде крестом радост всему миру, всегда благословјашче Господа, појем воскресеније јего, распјатије бо претерпјев смертију смрт разруши.

ДВНАДЕСЈАТ ПСАЛМИ

ихже појаху преподобнии отци пустињи и преподобнија матери нашја.

НАЧАЛО:

Молитвами свјатих отец наших, Господи Исусе Христе Боже наш, помилуј нас. Амин.

Царју небесниј... Свјатиј Боже. Приидите поклонимсја...

1. Псалом 26: Господ просвјешченије моје...

2. Псалом 31: Блажени ихже оставишасја безаконија...

3. Псалом 56: Помилуј мја, Боже, помилуј мја...

Трисвјатоје. Таже тропари покајаниј, Глас 1:

Објатија отча отверсти ми потщисја, блудно моје иждих житије, на богатство нсиждивајемоје взирајај шчедрот твојих Спасе; ниње обнишчавшеје моје да не презриши сердце, Тебје бо Господи умиљенијем зову: согрјеших на небо и пред Тобоју.

Слава: Јегда приидеши Боже на земљу со славою...

И ниње: Матер тја...

Господи помилуј, 40 пута.

Приидите поклонимсја...

4. Псалом 33: Благословљу Господа на всјакоје времја...

5. Псалом 38: Рјех сохрāju пути моја...

6. Псалом 40: Блажен разумјевајај...

Трисвјатоје. Тропари, Глас 4.

Смирѣнују моју душу...

Слава: Все житије моје срамно иждих...

И ниње: К Богородице ниње притсѣм грјешнии и смирѣнии...

Господи помилуј 40 пута.

Приидите поклонимсја...

7. Псалом 69: Боже, в помощ моју вонми...

8. Псалом 70: На тја Господи уповах...

9. Псалом 76: Гласом мојим ко Господу возвах...

Трисвјатоје. Тропари, Глас 5.

Помишљају ден страшниј...

Слава: Во удоље плачевње...

И ниње: Милосердија двери отверзи нам...

Господи помилуј 40 пута.

Приидите поклонимсја...

10. Псалом 101: Господи услиши молитву моју...

11. Вмјесто псалма: Молитва Манасији царја.

12. Вмјесто псалма: Слава во вишних Богу...

По сем молитва Евстратија: Величаја величају Тја Господи...

Трисвјатоје. Тропари, Глас 8.

Оком благоутробним, Господи, вижд моје смиреніје...

Жизањ моја иждиваетсја, и от дјел њест ми спасенија, сего ради мољусја: Оком благоутробним Господи, вижд моје смиреніје и спаси мја.

Слава: Вјек мој скончавајетсја...

И ниње: Иже нас ради рожејсја от Дјеви...

И ОТПУСТ.

Недеља мила, радосни дане,

Славо Божија

На стражи стојим кад јутро сване,

Исток засија.

Клањам се Христу, молитву сричем:

Исусе мили

Гоњени смрћу Теби притичем:

Ти ме закрили.

Од смрти Ти си једини јачи,

Ти ме закрили,

Неман си скрушил што људе тлачи,

Исусе мили.

Ти ћеш васкрснут не само душе

Но и телеса

Уздићи ризе које нас гуше

Чак у небеса.

Недеља света на то нас сећа

Недеља свака:

Каква нас чека на небу срећа –

Вечност без мрака.

ЕГДА ДУША ИСХОДИТ ОТ ТЈЕЛА ПОСЛѢДОВАНИЕ:

Када се иксан мучи с душом, треба му ставити свећу запаљену у десну руку па придржавати својом руком, па сви да клекну крај постеље и моле се Богу за спас душе умирућег.

Ако умирући има снаге нека изговара он ове речи, а аколи нема онда брат или сестра (како у ком манастиру, мушком или женском) да говоре добро вичући много пута:

Исусе, Исусе, Исусе Сине Божиј помилуј мја.

Исусе, Исусе, Исусе мој спаси мја.

В руцје твоји Господи, Исусе мој предају дух мој.

Господи Исусе Христе, прими дух мој.

Исусе, Исусе, Исусе мој, прими дух мој.

Пречистаја Богородице Марије, моли Бога о мње.

Пречистаја и Пресвјатаја Богородице Марије, моли Бога о мње.

Мати благаја, Мати милосердаја, избави мја от врагов, и в сеј час смертниј заступи мја.

Благодатна Мати златна покриј мја.

Благодатна Мати златна покриј мја.

Благодатна Мати златна сокриј мја дондеже прејду митарства.

Онда се самртник кропи освећеном водицом, говорећи:

Благодат Свјатаго Духа освјатившаја воду сију да избави душу твоју (брата, или сестро, или чало) от свјакаго зла.

Онда се при кропљењу говоре и ове речи:

Окропиши мја исопом и очишчусја, омијеши мја и паче сњега убјељусја.

Во имја Оца и Сина и Свјатаго Духа. Амин.

ЗА УСОПШУЈУ СЕСТРУ ПОСЉЕДОВАНИЕ:

(Чим се једна сестра упокоји, онда, ако има свештеника, нека он каже: Благословен Бог наш... и пева: Со духи праведних, по том јектенија и онда овај парочити канон. Ако ли нема духовника, нека једна сестра, игуманија или монахиња чита канон, само канон почињући са Псалмом 90-им: Живиј в помошчи Вишњаго, па онда даље овако):

КАНОН ЗА ПРЕСТАВАЉШУЈУСЈА

Глас 8. Пјеснь 1.

Ирмос: Воду прошед јако сушу и сгинетскаго зла избјежав израилџанин вопијаше: Избавитељу Богу нашему поем јако прослависја.

Прицјев: Упокој, Господи, душу раби твојеја.

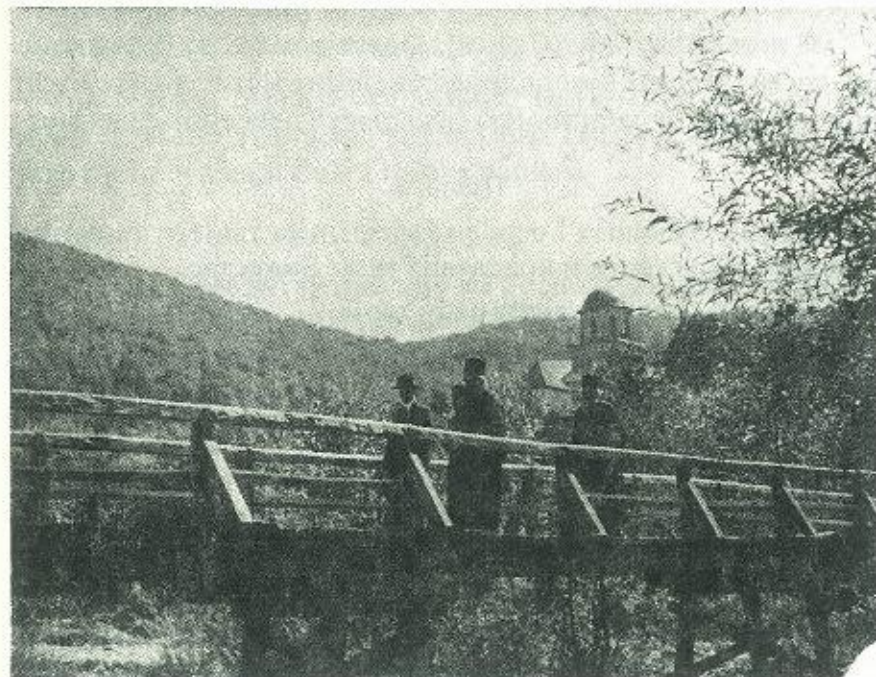
Отверзу уста моја, Спасе, слово ми подажд молитисја, Милосерде, о представљеној раби твојој (имјарек) да упокојиши душу јеја, Владико.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

Мертав бив плотију, Спасе, и во гробје положен с мертвими, душу раби твојеја упокој в мјестје злачње јако милосерд.

Слава: Молебниј глас мој услыши, Боже Триипостасне, и учини душу представљенија в њедрах авраамлих, Избавитељу.

И ниње: Ти Пречистаја Богородице, егоже без искуса мужеска заченши родила јеси, моли Сина Твојега подати покој раби твојеј (имјарек) представљеној.

Владика Николај у манастиру Дечани

Пјеснь 3.

Ирмос: Небеснаго круга верхотворче Господи, и цркве зиждитељу, Ти мене утврди в љубви твојеј, желаниј крају, вјерних утвржденије, једине Человјекољубче.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

В мјестје злачње, в мјестје покојње, идјеже лици свјатих весељатсја, душу раби твојеја (имјарек) упокој Христе, једине Милостиве.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

Идјеже лици свјатих, тамо вчини, Владико, послужившују Тебје вјеом сердцем и воздвигшују иго твоје на рамо своје, јако једин Владика живота и смерти.

Слава: Небесниј Отче Вседержитељу, и Сине Јединородниј, и Душе Свјатиј исходниј, презрисогрјешенија умершија, и в церкви первенец всели еја, да славит Тја с всеми угодившими Тебје.

И ниње: Јако Мати Свјатаја Пресвјатаго Бога, Владичице всјаческих Марије Богородице, со всеми свјатими, Сего моли: душу упокојити раби твојеја (имјарек) в небесних селениих.

Пјеснь 4.

Ирмос: Услишах Господи смотренија твојею тайнство, разумјех дјела твоја, и прославих твоје Божество.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

Сошедиј в пресподњаја, Христе, совоздвигал јеси умершија всја, тако и представљенују от нас упокој, Спасе, јако Шчедар.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

Никтоже без грјеха јест токмо Ти једин Владико; сего ради представљеној раби твојеј (имјарек) грјехи остави и в Рај тују всели.

Слава: Услиши Тројице Свјатаја гласи молебнија приносимија Ти о усопшеј и богоначалним твојим свјетом озари душу јеја омраченују сујетними приверженији.

И ниње: Родила јеси Пречистаја без мужа Бога совершенна, вземљущаго грјехи нашја Дјево, того моли, Госпоже, представљеној раби твојеј (имјарек) дати покој.

Пјеснь 5.

Ирмос: От ношчи невједјенија по душеловительному пути присно блудјашчаго, свјетом разума твојею Господи, на стезу мја заповједеј твојих направи.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

Имиј живота и смерти власт, представљенују от нас (имјарек) упокој Христе Боже, Ти бо јеси всјех, Спасе, покој и живот.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

На Тја, Спасе, надежду возлож умершаја (имјарек) отиде от нас; Ти же, Господи, ушчедри ју, јако Бог многомилостив.

Слава: Просвјети нас Трисвјате Владико, мољашчихсја Тебје, мир небесниј пријати и в мирних селсх душу вчини отшедшују от временних в надеждје бесконечнија жизни.

И ниње: Шујаго стојанија, Пречистаја, избавитисја представљеној (имјарек) умоли Сина Твојею, Дјево Госпоже, јако Мати сушчаја Спаса и Бога нашего.

Пјеснь 6.

Ирмос: Молитву пролију ко Господу, и Тому возвјешчу печали моја; јако зол душа моја исполнисја, и живот мој аду приближисја, и мољусја јако Јона: От тли, Боже, возведи мја.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

Ад испровергал Владико, воскресил јеси умерших от вјека, и представљенују от нас (имјарек) в њедру Авраамље Ти, Боже, всели, прегрјешенија всја отпустив, јако Милосерд.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

Заповјед јуже ми дал јеси, Боже, преступих, и смертен бих, но Ти, Боже, сошедиј во гроб и до ада, и души јаже от вјска воскресивиј, не возстави мене, Владико, на мученије но на покој, представљенаја (имјарек) вопијет Тебје нами, Многомилостиве.

Слава: Мољу Тја Безначалне Отче и Сине и Душе Свјатиј, злобоју душезлобнаго мира озлобљенују и к Тебје Зиждителу прешедшују душу, во адово дно не отрини, Боже Спасе мој.

И ниње: С небесе Христос Бог наш, јако дожд на руно, Пречистаја, сниде на Тја, напајаја вес мир, водоју благодати, и изсушаја всја безбожнија потоки, наводњаја всју земљу разумом.

КОНДАК:

Со свјатими упокој, Христе, душу раби твојеја, идјеже њест болезан ни печал ни воздыханије, но жизањ безконечнаја.

ИКОС: Сам једин јеси...

Пјеснь 7.

Ирмос: От Јудеји дошедше отроци во Вавилон иногда, вјероју троицескоју пламен пешчиниј попраша појушче: Отцев Боже, благословен јеси.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

Владико Христе Боже, јегда хошчеши судити миру, пошчади душу раби твојеја, јуже от нас пријал јеси вопијушчују: Отец наших, Боже, благословен јеси.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

В пишчи рајстјеј, идјеже праведних души весельатеја, причти с ними, Христе, душу раби твојеја (имјарек) воспјевшеј: Отец наших, Боже, благословен јеси.

Слава: Јудејскија три отроки спасиј в огње, в тријех лицех воспјетиј, избави огња вјчнаго усопшују (имјарек) воспјевшују Ти вјерно: Отец наших, Боже, благословен јеси.

И ниње: Исаија тја жезал нарече, Чистаја, Даниил же гору несјекомују, Језекиљ же двор, из нејаже пројде Христос. Ми же тја истиннују Богородицу именујушче величајем.

Пјеснь 8.

Ирмос: Седмерицеју пешч халдејскиј мучитель богочестивим љутје разже, силоју же лучшеју спасених сија видјев, Творцу и Избавителу вопијаше: Дјети благословите, свјашченици воспoje, људије превозносите Јего во вјеки.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

Скончав теченије, к Тебје прибегах, Господи, престављенаја вопијет: Прегрјешенија остави Христе Боже, и не осуди мене, јегда хошчеши судити всем, вјерно бо Тебје возивах: всја дјела господња Господа појте, и превозносите Јего во вјеки.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

Понесшују, Владико, иго твоје на рамје својем, и бремја твоје легкоје, ашче и не всегда; обаче в мјестје преподобних твојих всели душу јеја, воспјевшују Тебје Христе Спасе: Отроци благословите, свјашченици воспoje, људије превозносите Јего во вјеки.

Благословим Отца и Сина и Свјатаго Духа Господа.

Безначалнаја Тројице Свјатаја, Боже Отче и Сине и Душе Свјатиј, в лице свјатих причти душу представљенија раби твојеја (имјарек) и огња вјчнаго избави, да Тја хвалит воспјеваја во вјеки: Отроци благословите, свјашченици воспoje, људије превозносите Јего во вјеки.

Пресвјатаја Богородице, спаси нас.

Тја Дјево пророчестии лица прорекоша, прозрјашче бо прозорливима очима, ов убо жезал нарече тја, инже двор восточнују, ов же гору, человеки несјекомују, ми же исповједујем Тја воистину Богородицу, Бога всјаческих рождшују: Јегоже моли упокојити представљенују во всја вјеки.

Пјеснь 9.

Ирмос: Удивисја убо о сем небо, и земљи ужасошасја конци, јако Бог јависја человеком плотију; чрево же твоје бист протрањеје небес. Тјем же тја Богородице, ангел и человек чиноначалија величајут.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

Исусе Боже мој Спасе, Адамље Ти взјал јеси преступљеније, и смерти вкусил јеси, да человеки от њеја свободиши Милосерде, тјемже молим Тја Милостиве, представљенују (имјарек) упокој јако благ во дворјех свјатих, јако једин всеблагий и милосердиј.

Упокој, Господи, душу раби твојеја.

Нест никтоже Милосерде, иже не согрјеси в человекјех токмо Ти једин Исусе Христе, вземљий грјехи всего мира, тјемже очистив рабу твоју (имјарек) от прегрјешениј, вчини в свјатих твојих дворјех; Ти бо живот јеси и покој, и свјет, и веселије всјех Тебје благоугодивших.

Слава: Удивисја все јестество человекескоје, како безначалнаго Отца Син сиј Единородниј, плот от Дјеви дјејством Свјатаго Духа пријал јеси, и пострадад јеси јако человек, да умершија оживиши; тјем и представљенују от нас (имјарек) приљечно молим Тја: в страње живих јако Благо всели.

И ниње: Невјесту Тја нарицајем, Пречистаја, Отца невидимаго и Матер Сина из Тебе Духом Свјатим воплошченаго, и молебницу Тја о усопшеј рабје твојеј предлагајем: Тебје бо помощницу имами земнии, и љубовију појушче Тја величајем.

Таже: ДОСТОЈНО ЈЕСТ...

НЕОБИЧНИ БРОЈЕВИ:

У књизи Откровења, глава 23, стих 18. стоји: број човјеков и број звијери 666.

На кога се овај број односи, још није поуздано доказано. У време гоњења хришћана под царем Нероном, а то је још апостолско време, цар Нерон сматран је за антихриста, па кад је објављено Јованово Откровење, онда се срачунавале бројке по словима од речи НЕРОН КЕСАР, па је некако излазио број 666.

Онда се држало да је Наполеон антихрист, и да је 666 његов број.

БРОЈ ИСУСОВ

Који је број Исусов?

У прастаро време број 888 сматрао се за број Исусов.

Ево како:

Треба написати име Исус било грчки *Ιησους*, или црквенословенски Исус, па онда рачунати овако:

$$I = 10$$

$$\eta = 8$$

$$\sigma = 200$$

$$o = 70$$

$$v = 400$$

$$\zeta = 200$$

$$888$$

Према томе, број Исусов већи је од броја обична човека (или звери) за 222. $888 - 666 = 222$.

Иде време и доћи ће, када ће се дознати све тајне Откровења. Но нама се чини, да је број телесног човека исти као и број звери. Јер шта је телесни човек, који све телесно гледа и телесно мисли и суди него што и свака животиња? Али не свака животиња (да се исправимо), не на пример јагње, и не голуб, и не во, и не коњ, и не јелен. Него? Него ЗВЕР, и то рогата и страшна звер. Такав је телесни човек, који неће да зна за Бога, ни за душу, ни за дух, нити за ма какве духовне стварности ни на небу ни на земљи. Његов је живот исти што и живот звери: његова ћуд – зверска ћуд; његов број – број звери, а то је 666. Не мора то дакле бити само Кесар Нерон, нити цар Наполеон, него је то сваки телесни човек, са телесним видокругом и телесним мудровањем. Такав је човек звер за ужи или шири круг људи: за породицу своју, или за свој град, или за свој народ, или најзад за све човечанство.

А ти се, кћери, чувај, да и твој број – не дај Боже – буде 666. Бежи од свега зверскога. Лечи себе и чисти себе од зверских страсти и од зверске јарости и од зверске осветљивости и од зверске прождрљивости и од зверске себичности, прождрљивости, грамзивости и похотљивости. Тако твој број неће бити 666. Труди се да твој број буде исто што и Христов број – 888.

СУНЧАНИК

Савети монахињи

Сунце је видљива слика невидљивог Бога. Какву све нечистоћу сунце гледа и својим зрацима додирује, па ипак се не упрља. Сети се овога кад год погледаш у лепо и сјајно сунце Божије. И помисли какву нечистоћу и какав гад на земљи сунце обасјава – и не упрља се.

И Бог тако гледа дању и ноћу неусипним оком својим све прљаве и гадне грехе људске на земљи, али остаје неупрљан од њих, непроменљиви светли, свети и чисти пречисти Господ Бог наш.

Јуче сам опет читао житије преподобне Марије Египћанке. Каква страшна нечистота на почетку а каква чис-

тота после! Па сам помислио: као што јарко сунце прелази преко смрадне мочвари па се не да од ње упрљати него оно њу исуши и учини земљу сувом и чистом од свакога гада, тако и Ти, Господе Боже мој, топлотом Духа Твога Светога исушујеш гадне мочвари душе наше и светлошћу својом осветљујеш их, те душе грешника, слободне од трња и корова страсти и глупости, претварају се у твоја цвећана поља и плодне њиве. Слава Ти и хвала.

Учи се од мрва истрајности (колико пута падне и дигне се!), па буди и ти истрајна у подвигу своме. Учи се од пчеле како сабира мед за кошницу а за себе ништа не задржава; па и ти труди се за манастир а не гомилај и не скривај ништа за себе. Учи се од птица бризи за своје младунце, па се и ти тако труди за твоје млађе сестре. Погледај у звезде горе и погледај по земљи доле и диви се како неразумне твари извршују вољу Божију до смрти. Па у стижу рећи: Боже мој, ником ниси дао више него човеку и нико Ти не благодари мање!

Колико ли више можеш се научити тек од светих Божјих угодника и угодница! Еви заповеди Бог да не једе од једног јединог дрвета и она погази заповест Божију. Авраму заповеди Бог да узме свога јединца сина Исака и да га закоље и сагори на огњу као жртву. И Аврам послуша Бога. Али када хтеде баш да закоље свога сина, анђел му задржа руку. Доста. Бог се осведочио у Аврамову послушност. А та послушност према Богу прославила је Аврама до врхова небеса и до крајева земље.

Њему буди и ти послушна, јер што год ти Он, Господ твој, заповеда или шаље то је све за твоју срећу, за твоју славу и твоје спасење. Кћери моја, Он је Отац, и као отац Он жели да сва његова деца буду срећна, славна и спасена.

И када ти пошаље болест, не буни се. Јер је и то за твоју срећу, славу и спасење. Сети се праведнога Јова. Ко би за њега данас знао, да је он у болести послушао неразумну жену па похулио на Бога и умро?

Гледај тако и сваку муку и напаст, и искушење, и клевете, и ропот сестара, и прекор пријатеља, и пакост непријатеља (невидљивих и видљивих) – да примиш као поштанску пошиљку од Оца небеског, као лек од Лекара.

Учим друге, ето, а и сам остајем не научен до краја. У житију преподобнога Арете, Кијевонечерског (24. октобра) прочитах и поучих се како се треба држати када те неко покрене. Ако се љутиш и хулиш, сматра ти се за грех – а то и хоће дух нечисти, тј. да те учини бунтовником против Бога и људи. Аколи пак и ту штету примиш са благодарношћу Богу, онда ти се оно што ти је украђено рачуна као да си дала милостињу. А милостиви су велики пред Господом.

Простота, чистота и доброта јесу три главне добродетељи наших нових монахиња српских. Те добродетељи оне нису научиле у манастиру него су их донеле у души од својих кућа, из својих села – и из средине народа у коме су рођене и васпитане. То је дивота пред Богом и људима. Али се треба трудити, да се те три добродетељи до краја одрже, и да им се додаду и друге, као трпљење и Богу благодарње и све остало духовно девојачко украшавање за свадбу Јагњетову.

„Обуците се у сва оружја Божија, да би сте се могли одржати против лукавих сплетака вражијих” (Еф. 6, 11), заповеда војвода Христов војницима Христовим. Световњаци хвале некога ко има једну једину добродетел, као једно оружје. Манастир је велики мегдан; ту се води највећа борба између човека и невидљивих злих сила. Зато се ту мора бити наоружано свим оружјем светлости, то јест свим добродетељима, великим и малим, крупним и ситним. Као што се у рату физичком поред топа и пушке имача употребљују и ситне бомбе и ножеви.

Сила Бога не моли, али ни Бог силу не воли. Памти ово и не бој се силника овога света. Јер је Бог с тобом против њих. А с ким је Бог, с тим је победа. „Све могу у Исусу Христу који ми моћ даје”, вели Апостол.

Видјеније и дјеланије – ово двоје сматрали су преподобни оци египатски за најважније занимање монашко. Видети Бога свагда и свуда и делати вољу Божију свагда и свуда.

Евстратије свети није имао своје келије. Ноћу се одмарао по мало под стрејом или под дрветом. Никад није лежао на левој страни. У цркви је стајао непомичан као стена и стално је шаптао: Господе, помилуј! Зар ово није велика поука?

Трпи душо Бога ради – вели народ. А ти додај томе ово: јер је и Бог трпео тебе ради. Љубав за љубав. Христос на крсту

блажно је себи муке помишљу да ће тебе спасти тим својим мукама. Мисли и ти на Христа када болујеш или иначе страдаш, и биће ти лакше. Говори: Прими, Господе, моје болове као уздарје за Твоју љубав према мени.

Имај веру и наду и љубав. То су три оклопа душе, три панцира која не могу да пробију све стреле паклене.

Ходатаицом називамо Свету Богородицу, а ходатајима Божије свеце, јер се они моле за нас и заступају пред Господом Богом. Окорели јеретици и груби протестанти не признају ни Богородицу ни свеце, јер их Бог затвори у мрак незнања због гордости и самовољности.

Мирсина – тако се звало дрво које је поникло на оном месту где је проливена крв Христова мученика Аитала (2. новембар). То дрво било је мирисно и целебно.

Ово прими као велику поуку. И ти си као духовно биће порасла из крви Христове; и ти си дрво мирсина. Нека ти миришу сва дела и речи на миомир Христов, а нека би се све сестре твоје у манастиру лечиле од својих грехова и слабости гледајући у тебе као у Христову мирсину.

Језику заповеди да буде лењ; рукама да буду вредне. Па се не бој.

„Ова рекла оно, она рекла ово“. Забрани сестрама у манастиру да не понављају туђе зле речи нити да објављују туђе грехе. Тиме се ране не лече него удубљују и раширују.

Јер веће зло чини онај ко растури наложену ватру по свој шуми него онај ко је наложио ватру на једном месту у шуми.

Добро нека утуве, да ће Бог покрити грех оне сестре која покрије туђи грех. „Благо онима чији се гријеси прикрише“ (Рим. 4, 7).

У једном манастиру монаси су много препричавали грех једног свог друга. Чује то мудри игуман па, помоливши се Богу, сазове сву братију к себи, и онога грешнога брата, кога су остали нападали као лопова, па почне игуман овако:

Христос је братије, по среди нас, а где је Христос ту нема лажи. (Па окрене се оном грешном брату и рекне): Ето, брате мој, дошли су ми свеци Божји да се туже на тебе, као да си ти нешто црквено украо, а ја им рекох: опростите, свеци Божији, ви сте без греха, али ја знам да овај мој брат није крив за крађу

него неко други (мислећи на сатану). Зачуде се калуђери па упитају, који су то свеци њему долазили да му туже онога кога су му и они тужили као грешника. А игуман онда изређа имена свих тих истих калуђера (а то су све светитељска имена) па каже: Туже га мени свети Јован и свети Никола и свети Теодор и свети Исидор и свети Илија. У том се сви досете да игуман на њих помишља, па један за другим на врата, пуни стида. А онај грешник остане, падне пред ноге па плачући: опрости, оче игумане, никад више!

Ово је сигурнији пут поправке него ли онај други, тј. објављивање свима и свакоме, као растурање огња по свој шуми, док се сва шума не упали. А то је док се манастир не растури, што и јесте главна жеља сатане.

Владај се ти како ваља, и све ће се сестре владати како ваља; савлађуј себе, и све ће се савлађивати; побеђуј, и све ће побеђивати.

Ништа лакше него учити друге само речима. Али таква учевина најнерадије се прима. За једног светог подвижника стоји записано, да је целог века био међу братијом ћутљив као стена. Никад ни с ким ни речи. Али, каже се даље, хиљаде калуђера гледајући у њега поправљали су се и лечили од својих греха и страсти. Био је као она бакарна змија у пустињи, ко год је у њу погледао постајао је здрав.

Очишћење и облачење. Светске жене само се овим и баве. Само се чисте, купају, умивају, облаче, преоблаче. Очишћење душе и облачење душе у небеску одећу добродетељи – тиме нека се баве сестре подвижнице, и биће оправдане пред Христом.

Јелена царица византијска и Јелена (Олга) кнегиња руска – две велике жене. Нису постале и велике и славне због труда око свог тела него због труда око своје душе и око душа своје деце, Христа ради.

Красте по телу слика су греха по души. Заиста се може говорити о краставим душама. Човек стоји крај воде, и његова сенка показује се у води. Уклони се човек, нестаје и сенке.

Ћерка богаташева и ћерка сиромасова леже у болници. Изнад њихових постеља стоје листе на којима је исписано њихово стање болести. Наша тела су болесничка листа наших душа.

Еразмо Охридски молио се пред смрт Богу, да би Бог помогао и испунио све добре жеље свију оних који буду његово – Еразмово – име спомињали и у помоћ га призивали. Видиш како су великодушни светитељи! Они желе да чине људима добро и по смрти својој. А ми се ето лењимо да учинимо неке добро и за овог пролазног века!

Радуј се дакле светитељском радошћу кад чиниш добро у име Христово. То и јесте једина права радост на земљи: радост од добрих дела у име Христово.

Имаш ли много духовних кћери и сестара, мораш имати и много бриге око њих. Но и та брига у име Христово за твоју духовну породицу окренуће се у радост и сладост неискану, непознату у телесној породици.

„Светоме је све свето“, можемо рећи попут апостола који каже: „Чистоме је све чисто“ (Тит. 1, 15). Такав ум стећи врхунац је наших трудова и подвига.

Антонина света мученица радије претрпе све муке и смрт него што окаља свој девојачки образ. Зато се сада сија у Рају са онима који су примили од Христа два венца: девства и мучеништва.

Рафаил Хиландарски игуман, блажене памјати, говорио ми је, да се Света Богородица најчешће јавља девственицима. И њему се јавила у Светој Гори и показала му јасно у визији манастир Калиште. Памти ово и причај сестрама.

Име Исусово често призивај и на себе и на друге; крсним знаменијем често осењуј и себе и друге. Имао бих ти још много писати, али то ћу претворити у молитве Господу Богу да те Он Свесилни научи, просветли и упуту Духом Својим Светим по молитви Пречисте Богородице, светог Николе, мирликијског Чудотворца, и свјетих својих. Мир теби и твојој верној келејници и доброј домаћини; и здравље и благодат од Господа Исуса Христа. Амин.

Припремио за штампу
Епископ рашко-призренски
† АРТЕМИЈЕ

ДОГМАТИКА

Свети Максим Исповедник

МИСТАГОГИЈА

(Наставак трећи, из прошлог броја)

Ћ.

КАКО И НА КОЈИ НАЧИН СЕ СВЕТО ПИСМО НАЗИВА ЧОВЕКОМ

1. И као што је по усходном созерцању (Старан) Цркву назвао човеком духовним, а човека – Црквом тајанственом, тако је он и цело Свето Писмо у његовој целокупности назвао човском. Тако да Стари Завет сачињава тело, а Нови – душу, дух и ум.¹ И опет, телом целог Светога Писма, и Старог и Новог Завета служи његова историчност у словима, а душом – смисао написаног, коме као циљу стреми ум.

2. Када сам ја чуо то, веома сам се задивио тачности овог поређења. И као што треба, према мојим моћима, прославио сам песмом Онога, Који раздељује дарове свакоме према његовом достојанству. Јер као што је створени човек смртан по свом видљивом делу, а бесмртан по невидљивом, исто тако и Свето Писмо има, с једне стране, као пролазно видљивост словних знакова, а с друге стране, сакривени у словима смисао, који никада не престаје, који и сачињава истински предмет созерцања. И као што човек обуздавајући помоћу философије (љубомудрија) страстне жеље и стремљења,

¹ Ово поређење одводи нас ка Оригену, који је писао „јер као што се човек састоји из тела, душе и духа, тако и Свето Писмо, дато иконоично од Бога ради спасења људи, (састоји се из тела, душе и духа). Ориген, о начелима ВЕПЕС, Т. 16, Атина 1958. стр. 312.

изсушује своје тело, тако и Свето Писмо појимано духовно, врши обрезане својих слова.² Јер говори божански Апостол: „Ако се наш спољашњи човек и распада, али се унутрашњи обнавља сваки дан“ (2 Кор. 4,16). То исто треба мислити и говорити и за Свето Писмо, схваћеног као човек. Јер уколико код Њега слово уступа, утолико дух (смисао) превладава. И уколико пролази сен привременог служења (Богу), утолико улази истина вере блистава, пресветла и без сваке сенке, по којој и ради које постоји, написано је и назива се Писмо, урезано (утиснуто) у уму духовном благодаћу. Тачно тако и човек, и јесте и назива се човек, пре свега због мислеће и разумне душе, по којој и ради које јесте човек образ и подобије Бога, Који га је створио. И тако на природан начин он се одваја од свих осталих живих бића, немајући никакве односне силе која би га повезивала с њима.

Е.

КАКО СЕ СВЕТ НАЗИВА ЧОВЕКОМ, И НА КОЈИ НАЧИН ОПЕТ ЧОВЕК СВЕТОМ?

1. И опет, сагласно са овом сликом поређења, Старац је цео свет сачињен од видљивих и невидљивих бића упоредио са човеком и опет човека који се састоји из душе и тела, назвао светом.³ Јер, говорио је, умна бића одговарају души, као и

² Овде треба сравнити „обрезање нерукотворено“ (Кол. 2,11) и „обрезање којим духом Богу служимо“ (Флп. 3, 3). Своје појимање узајамног односа „буквалног“ (историјског) и „духовног“ (алегоријског) смисла Светога Писма, преподобни Максим подробно излаже на више места у своме чувеном делу „Читања и одговора“ Таласију. МГ, Т. 91.

³ Овде је очигледно реч о идеји „макрокосмоса“ и „микрокосмоса“, широко раширеној и познатој још у античко време. У светоотачкој, пак, литератури, ова идеја није била увек радо примана. Тако свети Григорије Писки исту подвргава општој критици: „Како су неки и недостојно природне величине човека, мислили о њему неки од незнабожаца, искљичајући, како су они мислили, природу човекову, упоређујући га са овим светом. Јер су гонорили: „Човек је мали свет, јер се састоји из истих ствари као и васиона“. Својерени развој таквог одвајања од незнабожачке идеје „микрокосмоса“, представљало је учење преп. Пихите Сигита о томе, да је човек „свет света“ (*κόσμος κόσμος*), „нови свет“, који је створен бољим и узвишенијим од овог видљивог света, због чега се показује као велики свет који пребива у малом свету (*ὁ ἐν μικρῷ μέγας κόσμος*). Преподобни пак Максим, примавши ту стару античку идеју, даје јој, тим не мање, сасвим други смисао: Он њу сједињује са идејом човека као посредника и средишта читавог тварног бића, чији је задатак да обједини све супротности његове (Види у: Thunberg I., *Mikrokosm und Mediator*, стр. 140–152–167).

душа њима, исто онако као што чулна бића имају изглед тела, а тело опет изглед чулних бића.⁴ И душа чулним бићима су умна, а тело умним чулна бића. И као што се душа налази у телу, тако се и умни свет налази у чулном. А чулни свет је сједињен с умним, као што је тело сједињено с душом. И свет је један, састављен из обојих, као што је човек један састављен из душе и тела. Ни један од тих светова, спојених у сједињењу, не одбацује и не одриче онај други, по закону који их сједињује. Сагласно томе закону, у њих је заложен принцип (логос) обједињујуће силе, који не дозвољава да се, с обзиром на сједињење, не препознаје њихово поистовећење по ипостаси, и поред њихове природне различитости. Такође, тај принцип не допушта могућност да специфична својства њихова, која карактеришу природу свакога од ових светова, и воде у деобу и раздвајање, буду јача од пријатељског сродства, које је стављено у њих у сједињењу њиховом. Сагласно томе сродству, остварује се различитим обликом у сваком бићу, на општи и једини начин невидљиво и несазнајно присуство Узрока, који одржава све у свему, и који их чува, сваког засебно и међусобно несливене и неразделиве, и показује да припадају, по том обједињујућем сродству њиховом, више једно другоме, него ли свако само себи. И тако до оног момента док Ономе Који их је свезао уједно, не буде угодно да их разреши ради неког вишег и тајанственог домостроја, у време очекиваног општег свршетка, када ће видљиви свет, као човек, умрети, и опет у тренућу ока устати нов из овешталости своје, при очекиваном васкрсењу. Тада ће и човек, као део целог, и мали са великим, саваскрснути са светом, примивши силу која не допушта више могућност пропадљивости. Тада ће, по лепоти и слави, тело постати слично души, а чулна бића – умнима, док ће се у свима, сразмерно свакоме, пројављивати јасно и делатно присуство исте божанске силе, која ће сама собом чувати нераскидиву везу јединства у бесконачне векове.

2. Ако, дакле, неко жели, да има богољубив и богоугодан и живот и разборитост, нека се труди да стекне и чини оно што је најузвишеније и најцењеније код ова три човека – а ја говорим за свет, за Свето Писмо, и за нас. Нека се труди колико је год могуће за душу бесмртну и божанску, која ће бити

⁴ Преподобни Максим упоређујући душу с умним светом, користи реч „логос“, а при поређењу тела са чулним стварима, узима термин „типос“ (знак, изглед). Ти појмови су у контрасту један с другим, као што нека „духовна структура“, невидљива телесним очима, стоји у контрасту са неком телесном уобличеношћу.

обожења врлинама, а нека презире тело које је подложно пропадању и смрти, и може оскрнавити достојанство душе, ако је будемо занемарили. Јер Свето Писмо говори: „Пропадљиво тело отежава душу, и земаљско живљење обременује ум многобрижни” (Прем. Сол. 9, 15). И на другом месту: „Јер тело жели против духа; а дух против тела” (Гал. 5, 17). И опет: „Који сије у тијело своје, од тијела ће пожњети погибао” (Гал. 6, 8). Нека управи своје надметање у уму созерцањем према бестелесним и умним силама,⁵ остављајући пролазно и видљиво, као што каже (Апостол): „Јер је оно што се види за време, а оно што се не види, вечно” (2. Кор. 4, 18). На овим силама по обиљу мирнога стања почива Бог. Најзад, нека се он, превазилазећи мртво слово благоразумним изучавањем Светога Писма, мудро уноси Духу Светом, у којем постоји пуноћа добара и „у коме су све ризнице знања и мудрости сакривене” (Кол. 2, 3). И ако се неко покаже достојан да се нађе унутар тих ризница, наћи ће самога Бога написаног на таблицама срца свога благодаћу Духа, и „откривеним лицем” (2. Кор. 3, 18) видеће, као у огледалу, славу Божију, скинувши покривало слова.

Ж.

ШТА СИМВОЛИЗУЈЕ ПРВИ УЛАЗАК (ВХОД) (АРХИЈЕРЕЈА) У СВЕШТЕНО САБРАЊЕ, А ШТА РАДЊЕ КОЈЕ СЕ ПОСЛЕ ТОГА ВРШЕ

После кратког изложења созерцања која је говорио блажени Старац о Светој Цркви, дошла је дакле наша реч, да сада још краће изложи (његова размишљања) о свештеном сабрању (скупу) Цркве. Први, дакле, улазак Архијереја у Свету Цркву за време свештеног сабрања, учио је (блажени Старац), јесте слика и знак првог доласка у тело у овај свет Сина Божијега, и Спаситеља нашега Христа. Својим доласком Он је ослободио и искупио природу људску, која је сама себе била потчини́ла пропадљивости и смрти кроз грех, и којом

⁵ Ово „силама”, у духу теологије преп. Максима може да се односи на „логосе” бића, премда је више вероватно да се овде мисли на Ангеле као посреднике у нашем сједињењу са Богом.

тирански влада ђаво. Невин и безгрешан, Он је платио за људе сав дуг, као да је Сам крив, повративши их опет у благодат царства, и давши себе самога у откуп и искупљење за нас. Уместо наших погубних страсти, он је принео своје животворно страдање целебни и спасоносни лек за цео свет. Вазнесење његово на небеса и повраћање на његов наднебесни престо, које је уследило после овог доласка, симболизује се уласком Архијереја у свети Олтар и узласком његовим на свештени трон (=Горње Место).

3.

ШТА ПОКАЗУЈЕ И УЛАЗАК НАРОДА У СВЕТУ ЦРКВУ БОЖИЈУ

Улазак народа са Јерархом у Цркву, говорио је блажени Старац, означава повраћање неверника од незнања и заблуде у познање Бога, као и прелаз верника од порока и незнања ка врлини и знању. Јер улазак у Цркву показује не само повратак неверника истинитом Богу, него указује и свакоме од нас верујућих, који одбацујемо заповести Господње својим распусним владањем и неуредним животом, на исправљање путем покајања. Јер сваки човек: било убица, било прелубочинац, било лопов, било горделивац, било разметљив, или псовач, или грамзљивац, или среброљубац, или клеветник или злопамтљив, или који лако пада у гњев и срибу, или опадач, или завидљивац, или пијаница, и просто речено, да не би набрајајући све врсте зала одужио свој говор сваки онај који је обузет било којим пороком, чим престане да се добровољно и свесно предаје њему, и промени свој живот на боље, претпостављајући врлину пороку, таквог треба уистину и стварно називати и сматрати за онога који са Христом као Богом и Архијерејем⁶ улази у врлину, под којом се симболички подразумева Црква.

⁶ Лик Христа – Архијереја добио је у хришћанској писмености веома велике димензије, још у самим почетцима хришћанства. Најчешће се помиње старозавестни Мелхиседек – свештеник Бога вишњег (1. Мојс. 14,17) као пробраз и прелика Христа Архијереја. Чак и у православној иконографији, познат је лик Христа Архијереја, нарочито у византијској уметности.

И.

ШТА СИМВОЛИЗУЈУ БОЖАНСКА ЧИТАЊА

Тај Учитељ је говорио, да божанска читања свесветих Књига, откривају божанске и блажене воље и одлуке пресветога Бога. Преко њих сваки од нас, сразмерно својим моћима, прима упутства за практично делање, и упознаје законе божанствених и блажених подвига. Подвизавајући се сагласно са тим законима, ми се удостојавамо победних венаца Царства Христовога.

Ј.

ШТА СИМВОЛИЗУЈУ БОЖАНСТВЕНЕ ПЕСМЕ

Духовна сладост божанствених песама, говорио је Старац, изражавају насладу божанствених блага, која узноси душе к чистој и блаженој љубави Бога, и која сугерише још већу мржњу према греху.

К.

ШТА ОЗНАЧАВАЈУ ВОЗГЛАСИ МИРА
„МИР СВИМА”

Онај Мудрац је одредио, да се возгласима мира који бивају у олтару од стране свештенства, а по заповести Архијереја, при сваком читању, откривају божанствене похвале, које преносе свети Анђели, а којима Бог одређује труд оних који се по правилима боре за истину против непријатељских сила, и кида невидљиве замке, и дарује мир „уништењем тела греха” (Упор. Рим. 6, 6), и узвраћа светима за њихове врлинске трудове благодаћу бестрашћа. Да би они, ослободивши се од борбе, усмерили силе душе на духовно обделавање, то јест на

изграђивање врлина, помоћу којих су разјурили легеоне злих духова, имајући за команданта Бога Логоса, Који уништава горке и опасне сплетке ђавола.

Л.

ЧЕГА ЈЕ ОСОБИТО СИМВОЛ СВАКОГ ЗА СЕБЕ,
ЧИТАЊЕ СВЕТОГ ЕВАНЂЕЉА И МОЛИТАВА ПОСЛЕ
ЊЕГА КОЈЕ СЕ ТАЈНО ЧИТАЈУ

1. Отуда, после тих возгласа (Мир свима!) свештени устав свете Цркве одредио је да буде одмах божанствено читање светог Еванђеља. Ово особито указује на она страдања која треба да поднесу трудољубиви за реч Божју, после чега, Логос умнога созерцања, као Архијереј, сиславши с небеса у њих, ограничава њихово телесно умовање као неки чулни свет.⁷

2. Одбацујући помисли, које још теже земљи, узводи их одавде ка созерцању умних логоса и ствари, пошто су већ затворили врата својих чула, кроз затварање двери и улазак светих Тајни. И када их (Логос Божји) удаљи од тела и од света, учи их неизрецивим тајнама, пошто су се целивом, већ сјединили међусобно и са Њим, и они му благодарно узносе као уздарје благодарствено исповедање за премнога Његова добротинства за њихово спасење, чега символ јесте божанско исповедање вере.

3. Затим, прибројавши их анђелима Трисветом песмом, и даровавши им исто знање које и они имају о освећујућем богословљу, приводи их Богу и Оцу, усинивши их Духом кроз молитву, којом су се удостојили да Оцем Бога називају. И

7 Силазак архијереја са свога трона (Горњег места) у олтару при читању Еванђеља означава силазак Речи Божје (Логоса) „реннителима” хришћанског учња (буквално: „речи”). Божанска Реч (Λόγος), јесте истовремено и виши „Смисао” умног (буквално: „гностичког”) созерцања. Благодарши Њему смирава се (умањује се, скраћује се) телесно умовање „ревнитеља”. Нејасно је, ипак, зашто се овде наводи поређење са чулним светом („космосом”). Сматра се, да овде приподобни Максим алудира на космоичко значење Божанске Речи. Глагол „συνεβόησαν” може да се преведе и као „стежати”, и зато Реч, показујући се „центром” свега постојећег, не дозвољава насељени да се распадне на саставне делове, као „стежући” је. Истовремено Она „стеже” (у смислу „скраћује”, „ограничава”) и телесно умовање (мудровање).

одавде опет, пошто су разумом већ прошли све логосе тварних бића, преко песме „Један је Свет“, уводи их (Логос) непознатим начином у несазнајну Јединицу, са Којом су сједињени благодаћу и заједничарењем, постали слични Њој, по сили неразделиве истоветности.⁸

Љ.

ЧЕГА ЈЕ СИМВОЛ У ОПШТЕМ СМИСЛУ РЕЧИ, БОЖАНСКО ЧИТАЊЕ СВЕТОГ ЕВАНЂЕЉА

Уопште узев оно наговештава свршетак овога света. Јер после божанског читања светог Еванђеља, када архијереј силази са престола, бива од стране свештенослужитеља отпуштање и удаљавање оглашених и осталих који нису достојни за божанско виђење светих Тајни које ће бити показане. Означава и прасликује собом истину, чија је слика и знак, као да тиме довикује овима (тј. оглашеним и недостојним), да ће пошто се „успрооведа ово Еванђеље царства“, као што је писано, „по целој васељени, за сведочанство свима народима; и тада ће доћи крај“ (Мт. 24, 14), који ће се десити за време другог доласка с неба „с великом славом великога Бога и Спаса нашега Исуса Христа“ (Тит. 2, 13). Јер, као што говори божански апостол, „Сам Господ ... са гласом архангеловим и трубом Божјом, сићи ће с неба“ (1. Сол. 4, 16) и извршиће освету над својим противницима, разлучивши помоћу светих анђела верне од неверних, и неправеднике од праведника, и проклете од светих. Или, просто речено, разлучивши оне који су ишли за телом од оних који су следовали Духу Божјем, даће праведну плату на бесконачне и бескрајне векове свакоме према достојанству проживљеног живота, као што нас уверава истина божанских обећања.

⁸ Иза природног созерцања или „разумног богословља“ (божанске науке), када се упознају „логоси“ свега постојећег у њиховој повезаности с врховним Логосом, долази мистичко богословље. Оно се остварује „несазнајним начином“ (пацдан: *безданост* – *безданност*) и води к несазнајној Јединици, тј. ка Триипостасном Јединству Божанства. Заједничарење са том Јединицом дарује вернима сличност те неразделиве истоветности, које је Њена одлика. Отуда се у јединству верних одражава јединство Свете Тројице.

М.

ЧЕГА ЈЕ СИМВОЛ ЗАТВАРАЊЕ ВРАТА СВЕТЕ ЦРКВЕ, КОЈЕ БИВА ПОСЛЕ (ЧИТАЊА) СВЕТОГ ЕВАНЂЕЉА

Затварање врата свете Цркве Божије, које бива после читања светог Еванђеља и удаљавања оглашених, показује пролазност свега материјалног и ступање достојних у духовни свет, то јест у брачну одају Христа, које ће се десити после оног страшног разлучења и још страшнијег Суда.⁹ Означава још одлучно одбацивање заблуде коју својим дејством производе чула.

Н.

ШТА ОЗНАЧАВА ВХОД СВЕТИХ ДАРОВА

Вход опет светих и часних Дарова, као што је говорио онај велики Старац, јесте почтак и увод новог учења које ће се десити на небу о Божијем домостроју за нас, и откровење тајне нашега спасења, које је скривено у најдубљим божанским ризницама. „Јер од сада нећу пити“, говори својим ученицима Бог и Логос, „од овога рода виноградскога до онога дана кад ћу пити с вама новог у царству Оца свога“. (Мт. 26, 29).

Њ.

ЧЕГА ЈЕ СИМВОЛ БОЖАНСКИ ЦЕЛИВ

Духовни целив, који је упућен свима, јесте праобраз и преднацрт наступајуће слоге, једномислија и једнодушности

⁹ Често наглашавање у делима преподобног Максима мотива Страшног Суда, разлучења праведника од грешника, и особито вечност награде или казне (у бесконачне и бескрајне векове) одваја, између осталог, његово богословље од оригенизма, чији је одлучни противник био управо преп. Максим.

по вери и љубави свих између себе, које ће се остварити у време откровења будућих неизрецивих блага, помоћу којих достојни примају усвојење од Речи и Бога. Јер уста су символ речи, због чега сви који заједничаре у речи, као разумна бића, срastaју са првом и јединственом Речи, Која је узрок сваке речи.¹⁰

О.

ШТА ОЗНАЧАВА БОЖАНСКИ СИМВОЛ ВЕРЕ

Исповедање божанског Символа вере, које бива од свих,¹¹ преднајављује тајанствено (мистичко) благодарење,¹² које ћемо ми приносити (Богу) у будућем веку за преславне путеве и начине¹³ премудрог промисла Божјег о нама. Овим исповедањем достојни пројављују своју захвалност за божанска доброчинства, немајући осим ње (ове захвалности) ништа што би узвратили за свако од бескрајних божанских блага, која су примили.

П.

ШТА ОЗНАЧАВА ДОКСОЛОГИЈА ТРИСВЕТЕ ПЕСМЕ

Трикратно понављање узвика „Свет” којег садржи божанска химна, а која бива од целог верног народа, пред-

¹⁰ Преподобни Максим овде, као и не ретко, користи многозначност појма „*λόγος*”. То даје могућност да преводиоци различито преводе овај текст. Тако руски превод А. И. Сидорова, у издању „МАРТИС” 1993. г. у Москви, а на стр. 172–173. тај појам „*λόγος*” доследно преводи са „разум”, при чему под „првим и јединственим Разумом”, природно подразумева „Бога Реч” (*τὸν Λόγον καὶ Θεόν*). Нама се, пак, чини, да смо са нашим преводом ближи оригиналу, а и логици ствари, јер уста су природно орган (јакле, и символ) речи.

¹¹ Нажалост, код савремених Срба, па и код других православних народа (са изузетком, донекле, Руси), ово исповедање Символа вере, бива од једнога у име свих сабраних на божанској Литургији. Био би достојан похвале труд ако би се покушало на ширем плану (на нивоу целе српске Цркве) да се оживи древна литургијска пракса исповедања вере од свих присутних верних.

¹² „*Μυστικὴν εὐχαριστίαν*”, буквално значи „Мистичку свхристију”. Дионисије Ареопагит такође разматра хришћански живот као вечну Литургију и благодарење Богу.

¹³ Овде је реч о „логосима” и „тропосима” (начинима) Божанског Промисла. У датом случају „*λόγος*” је, вероватно, не толико сам „смисао, идеја, основни принцип” тога Промисла, колико Његов „изражај, пројава”. Другим речима „логоси” су овде као неке „еманације” Промисла.

најављује наше сједињење и равночесност са бестелесним умним силама, које ће се пројавити у будућем веку, када ће природа човекова, због истоветности неизменљивог и постојаног кретања око Бога,¹⁴ научити да у пуном сагласју са горњим силама пева и освећује Једно Триипостасно Божанство трикратним певањем „Свет, Свет, Свет.”

Р.

ЧЕГА ЈЕ СИМВОЛ СВЕТА МОЛИТВА „ОЧЕ НАШ КОЈИ СИ НА НЕБЕСИМА...”

Свето и часно призивање великога и блаженога Бога и Оца, јесте символ уипосташеног и реалног усиновљења предатог (људима) по дару и благодати Светога Духа.¹⁵ Сагласно с тим, када са доласком благодати буде побеђена и покривена свака људска особеност, измениће се и постати синовима Божијим сви свети, који су још у овдашњем животу светло и преславно врлинама украсили себе божанском лепотом благодати.

С.

ШТА ОЗНАЧАВА КРАЈ ТАЈАНСТВЕНОГ СВЕШТЕНОДЕЈСТВА, КОЈЕ СЕ ЗАВРШАВА ПЕСМОМ „ЈЕДАН ЈЕ СВЕТ, ЈЕДАН ЈЕ ГОСПОД,” И ОСТАЛО

И исповедање, које бива од свог верујућег народа на крају тајанственог свештенодејства произношењем „Један је Свет” и осталог, показује сакривено, надумно и надразумно сабирање и сједињење са јединством божанске простоте, у

¹⁴ Будуће блаженство преподобни Максим представља као „вечно кретање” (*ἀεκίνησις*) око Бога.

¹⁵ За означавање усиновљења по благодати, преподобни Максим употребљава придеве „*ἐνυπόστατος* и „*ἐνυπόστατος*” (уипосташен и реалан). Овде је вероватно реч о оном усиновљењу људи, којег је учинило могућим ипостасно сједињење Бога Речи са људском природом, и које се стога показује оригинално „реално”.

нетљеној вечности умних сила, оних који су се тајанствено и премудро усавршили силом Божијом. Тамо, посматрајући светлост невидљиве и свенеизрециве славе, примају и они заједно са горњим силама блажену чистоту. И најзад, као крај свега бива раздавање (свете) Тајне, која преображава према себи оне који се достојно причешћују, и показује их по благодати и заједничарењу сличнима првоузрочноме Добру, ниучему лишених онога што припада Њему, колико је то могуће и доступно за људе. Тако да и они могу бити и називати се по благодати боговима, уколико их је свецели Бог свецело испунио, не оставивши ничега празног у њима без Његовог присуства.

Т.

КАКО И НА КОЈИ НАЧИН СЕ СОЗЕРЦАВА ОБОЖАВАЈУЋЕ И УСАВРШАВАЈУЋЕ СТАЊЕ ДУШЕ ПОСМАТРАНЕ САМЕ ПО СЕБИ У ОДНОСУ НА СВЕ ШТО ЈЕ РЕЧЕНО

Напред дакле, проходећи тим истим путем и по реду, размотримо то исто, само сада у односу на душу разумну. Ако ум страстно чезне и жели, када њиме руководи Бог, да се побожно подигне колико је то њему могуће, заједно са разумом на виши степен созерцања, да би испитао и схватио како божанске уредбе свете Цркве воде душу ка савршенству преко истинског и практичног знања, ми га у томе нећемо ометати.

Ћ.

О ТОМЕ, ДА ЈЕ ПРВИ ВХОД СВЕШТЕНОГ СОБРАЊА СИМВОЛ ДУШЕВНИХ ВРЛИНА

1. Ти који си постао истински ревнитељ блажене мудрости Христове, сагледавај дакле, духовним очима за време првог входа (уласка) свештеног Собрања удаљавање од спољашњих

заблуда и немира, изазваних материјалним (стварима), као што је написано: „Жене које долазите са гледалишта, приђите“ (Ис. 27, 11). Ја подразумевам овде удаљавање од заблуда, које настају од посматрања чулних ствари у њиховој датости и облику, јер не одговара истини да то називамо созерцањем, као што то чине немудри од оних које Јелини називају мудрима (ми, свакако, нећемо назвати мудрима оне који нису могли, или нису хтели да упознају Бога прско Његових створења).¹⁶ Ја имам у виду јављеност чулних ствари, међу којима се води непрекидни рат, свака уништавајући другу и све уништавајући се међусобно. Код њих је само једно извесно, а то је њихова непостојаност и пропадљивост, и неспособност да достигну неразрушиву и чврсту међусобну постојаност. Душа, прилазећи к њима (тј. овим чулним стварима), брзо се удаљава (од њих) и, као у Цркву и непреступну тврђаву мира, предвођена Логосом великим истинитим Богом нашим и архијерејем, ступа помоћу разума у духовно природно созерцање које је слободно од сваке борбе и неспокоја. Тамо она, као преко симбола божанских читања, сазнаје логосе (значења, смисао) тварних бића, као и чудесну и велику тајну божанског промисла пројављеног у Закону и у Пророцима.¹⁷ Душа, поред успешног оног учења, прима од Бога за свакога од њих (тих логоса), преко светих сила, које мислено разговарају са њом, миротворна упутства заједно са

¹⁶ Преподобни Максим супротставља овде „мудрост Христову“ незнабожачкој мудрости старих Грка, која остаје на спољашњој форми тварног бића и не иде ка духовним основама тога бића – његовом Творцу. Телесна форма мишљења била је присутна у античком погледу на свет не само у његовом класичном периоду, но и у касније време, када је оно добило свој завршетак у неоплатоничкој философији. Та неоплатоничка философија „она је саграђена на преставању таквог унутрашњег живота, који се пројављује спољашње и често, просто телесно“. Због тога у античкој философији уопште, и у неоплатонизму посебно, упрвљиван избија космологија, јер „највиша лепота за античку мисао био је управо свет, видљив, чујан и опипљив, који је у исто то време примао на себе све идолне и божанске принципе бића, као и само тело, макар и максимално савршено“. Таквој грчкој мудрости, хришћанство је од самог почетка противставило „Христа, Божију силу и Божију премудрост“ (1. Кор. 1, 24; ср. Кол. 2, 8), јер „Бог изабра оно што је глупо пред светом, да би похранио мудре“ (1. Кор. 1, 27). Свети Оци, користећи се обилато философским мишљењем сабраним у античкој култури, остајали су верни духу Светога Писма, истичући увек првенство „мудрости Христове“ над „мудрошћу грчком“. Сличну и постојану светоотачку традицију изврсно је изразио и преподобни Максим. Ипак, то није значило пуно одбацивање „спољашње мудрости“ (базиране на грчкој учености); као што о томе сведочи сва историја византијске културе између нас и „унутрашње мудрости“ (тј. хришћанског учења) успоставила се „суптилна равнотежа“, која је изграђена ипак на премиси последње.

¹⁷ За време читања Светога Писма на богослужењу, душа појима „смисао“ („логосе“) створених бића. Самим тим, још једном се подјачава истинитост светоотачког stava, да је природно созерцање („божанска наука“) незамењива изван Цркве и њених светих Тајни.

очараношћу која укрепљује и чува божанска и ватрена стремљења к Богу, која је обасипају на тајанствен и духовни начин од сладости божанских песама.

2. После ових различитих чтенија, душа прелази и концентрише се на једној и јединственој узвишеној тачки, која обухвата у себи све ове логосе. Ја говорим за свето Еванђеље, у коме сви логоси, и Промисла и бића, постоје од почетка у јединству благодарећи једној свеобухватајућој сили.¹⁸ Иза тога, по неком божанском осећању, бива допуштено богољубцима да виде неустрашивим умним очима како са небеса долази на душу сам Логос и Бог, као што то означава силазак архијереја са свештеног престола, да би од душе потпуно одлучио, као неке оглашене, њене помисли које још окупирају чула, и уносе у душу подвојеност.

3. И одавде, опет, као што нам затварање врата свете Цркве Божије дозвољава да мислимо, када душа изађе из области чулнога, посредством входа (уласка) нсизрецивних Тајни, узводи се у нематеријално, и просто, и неизменљиво, и богоподобно и апсолутно слободно од сваког облика и форме знања (ствари) духовних. Сходно томе знању, душа сабравши у саму себе силе своје, прилази к Речи Божјој, и сједињује духовним целивом све нсизрециве путеве и начине свога спасења, а Реч је учи преко симбола вере, благодарном исповедању.

4. И после тога, опет, како душа сагласно простој и недељивој сили и кроз учење, обухвата знањем логосе (значења, појмове) и чулних и духовних бића, Реч је води к познању (Бого)–откривеног богословља, пошто је све раније превазишла, и дарује јој, колико је то њој могуће, равноангелско знање. Она (Реч Божија) тако мудро учи душу да познаје једнога Бога, једну Суштину, три Ипостаси; Јединицу суштином триипостасну, и Тројицу Ипостаси једносуштну; Јединицу у Тројици и Тројицу у Јединици. Не другу и другу, нити другу поред друге, нити другу кроз другу, нити другу у другој, нити другу из друге, него Исту у Самој Себи, Саму по

¹⁸ Свето Еванђеље јесте „венац“ (*κορυφή*, или „врх“, а такође „бит“ и „суштина“) Светога Писма. И ако Св. Писмо садржи у себи све одгонетке ствари (њене „логосе“), то у Св. Еванђељу ти „појмови – логоси“ сконцентрисани су уједно и од почетка постоје (предпостоје – *προϋφαιστανον*).

Себи и истоветну Самој Себи; и Јединица и Тројица показују се несложене (од делова),¹⁹ и различитост нсраздељиву и неразлучну. Јединица пак по узроку суштине, то јест бића, но не по узроку сложености или сабраности, или било какве смешаности, а Тројица по узроку начина постојања и ипостасности, а не по делењу или отуђењу, или било каквом комадању. Јер Јединица није подељена Ипостасима, нити се садржи нити созерцава у њима по односу. Нити су Ипостаси сложене у Јединицу, и не сачињавају је својим сливањем. Но она сама (Јединица – Тројица) истоветна је Самој Себи, наравно, као друго и друго. Јер Света Тројица јесте Јединица нсливеном суштином и по своме простом значењу (логосу). И Света Јединица јесте Тројица по Ипостасима и по начину постојања. Она, као што је већ речено, мисли се у различитим односима, јесте у целости и једно и друго: Божанство једно и јединствено, нсраздељиво и нсливено, и просто, и не уманљиво, и не изменљиво. Јесте Јединица целосна по суштини, и целосна Тројица по Ипостасима, јединствено светлећи једним три-светлим зраком јединствене Светлости.

5. Зато и душа, равнoчесно са светим Анђелима, примивши јасне и за твар доступне логосе Божанства, и научивши да сагласно са њима неућутно узноси Тројичну песму Једном Божанству, уводи се у ангелоподобно усиновљење по благодати. Кроз то усиновљење, имајући у молитвама Бога као свога јединог и тајанственог по благодати Оца, душа се сједињује са Јединством Његове скривености, удаљујући се од свих ствари.²⁰ И утолико ће душа бити преданија божанским стварима, и познавати их, уколико више не буде желела да припада сама себи, нити настојала да буде позната из саме себе, сама собом, или било чим другим, осим само свецелога Бога, Који је богодолично прима целу (у Себе), и Сав богодолично присуствује у свецелој души, бестрасно је прожима и свецело је обожује. Тако душа постаје, као што

¹⁹ Употребљавајући у учењу о Светој Тројици изразе блиске Халкидонском вероисповедању (*ἀσύνχιστον τε καὶ ἀσυνέχιστον τὴν ἐνότητα θεοῦ*), преп. Максим показује да је укорењен у дубокој светотачкој традицији, где су слични изрази првобитно употребљавани у области Тријалогике.

²⁰ Израз „*κατὰ ἑκστασιν λόγων*“, указује на мистичку „екстазу“ која код преп. Максима „јесте директни непосредни сусрет с Богом, то јест најпуније познање Њега. И уједно с тим – обожење ума, преображавање саме природе мисли“. А пут к „екстази“ – јесте „чиста молитва“. Г. Флоровски, Византијске Отци 5–8. века. Париз, 1933, стр. 202.

говори свесвести Дионисије Ареопагит, икона и објава невидљиве светлости, огледало неповређено, непомућено, прозрачно, чисто, незапрљано, које прима ако је дозвољено рећи, целокупну красоту доброг Прволика, . богодолично и неисцрпно просијавајући собом, по мери својих сила доброту тиховања, које влада у неприступном свetišћу.

(наставиће се)
Препев са старогрчког
Епископ рашки-призренски
† АРТЕМИЈЕ

ВЕЧНИ УСТАВ СРПСКОГ НАРОДА У БЕСЕДИ О ПРАВОЈ ВЕРИ ОД СВ. САВЕ*

Уласком Срба у хришћанство, радом ученика Свете браће Кирила и Методија уцртавају се путеви успона и рађања наше нације. Тај период рађања код нас је врло дуго трајао, око три стотине година, све до времена богољубивог жупана Стевана Немање и сина му Светитеља Саве. Можемо слободно рећи да ни право хришћанства као ни праве просвете и културе пре њих није било. Ни изузетних личности ни узвишених карактера. У овом, пресветосавском периоду нећемо много видети ни много наћи именованог, издвојеног, обележеног. Мала и празна земља, као што је и душа тога народа била мала и празна. Хришћанство је било формално примљено, без унутрашњег везивања и садржаја, без генетичког односа између душе и вере, безбојно и анемично доживљавано. Такав је био унутрашњи однос према нашој вери и Цркви – Царству Божијем на земљи и то се преносило и на остале активности човековог духа у Србији. Стара мисао је свима позната, да су дела људска условљена духовним покретачем, како материјална култура тако и социјални и човекољубиви односи зависе од душе, племените душе и њеног присуства у активитету људском. Стога у овом, пресветосавском периоду и видимо минимум вечних вредности у душама људским и минимум великог стваралаштва у делима људским. Само по неки камени на неком црквишту, или неко слово на поломљеним каменним плочама. И један Светац Божији међу краљевима Јован

* Предавање одржано у оквиру Свстосавске недеље 22. I 1995. г. у Врању и 23. I 1995. у Приштини.

Владимир са супругом Косаром и понеки пустињак као Свети отац Прохор. И то је све. Али и то је, као што зора најављује дан, најављивало она грандиозна дела од камена, опеке, сиге и малтера, боје и светлости, слова и духа, љубави и жртве која оствари овај народ с невиђеним одушевљењем, али и напором у доба и после Св. Саве.

Као што је некада у Едему, рају наших прародитеља, било дрво Живота и једући са њега прародитељи су одржавали своју бесмртност тако и ми Срби добисмо, када дође пуноћа времена, путоказ ка дрвету живота у лицу Растка, монаха Саве, у васцелом српству и православљу прослављеног Св. Саве, који нам указа на Христа Животодавца. Уосталом, неки му име везују за Растислава кнеза Моравског, а други указују на дрво храст од кога постају божићни бадњаци, те тако Растко постаде вечни Бадњак српског народа. Као што бадњак објављује новорођеног Богомладенца Христа тако се кроз Светога Саву и у нашем народу објави Христос у пуноћи и лепоти својој.

Тачно 400 година од како је у Ајнхардовим мемоарима или аналима сведочено први пут о имену српском, на Спасовдан 1221. године у манастиру Жичи Свети Сава објављује крунисаном брату Стефану Првовенчаном и изабраним и рукоположеним епископима, игуманима и васцелом роду своје праву веру као вечни Устав Српске цркве и Државе. Мислено присуствујемо рођењу духовног лика наше нације. Светитељ после свеноћног бденија, у време Свете литургије даје облик и садржину својега народа. Утискује душу у Српско народно биће, као што је Господ утиснуо душу Адаму, „и поста човек душа жива”. Првопрестолник српске земље говори о правој вери, знајући да без праве вере нема ни правог живота. Као што добар архитекта пројектујући зграду даје јој намену тако и Архиепископ организујући Христову Цркву у српском народу као видљиву организацију даје јој програм којег ће се држати. Тако „Беседа о правој вери” постаје програм живота вечног у нашем народу, отеловљење божанских заповести у срцу народа Божијег и увођење димензије вечности у физичко постојање. То наше духовно рођење много је значајније од физичког. Зато црквени песник пева: „Светитељу Саво отечество твоје просветио си породивши га Духом Светим...”¹

¹ Тропар Св. Сави.

У темељ Српске цркве и Српске државе, двојединог организма српског народа, апостол српских земаља ставља веру, плодносно веру која везује душе људске с Богом. Светитељ моли своју духовну децу да се држе праве вере као основе живота јер темеља другог нико не може поставити осим онога којег постави Дух Свети (1 Кор. 3, 11). То обавезује и сва будућа поколења српског народа, све оне који желе да се назову светосавском децом. Свети Сава је добар плод доброг дрвета, јер такву молбу видимо и код његовог оца исказану на сабору у Расу пред своје повлачење са престола. „Чеда моја драга одгајана мноме, ево знано је свима вама, како Бог својим промислом постави мене да владам над вама и какву у почетку нађох упропашћену земљу, и помоћу Божјом и Пресвете владицице наше Богородице колико сам моћи имао не лењих се, нити мира себи дадох докле све не поправих. И Божијом помоћу придодох вам и у дужину и у ширину, што је свима знано. Све вас као своју децу однеговах, ево досад и научих вас како да се држите правоверне вере. Многи иноплеменици усташе на ме и нападоше ме као пчеле саће, али именом Господњим противих им се и одолех им. Тако и ви чеда моја драга не заборављајте учења својега и правовернога закона мноме установљеног. Јер овога држећи се имаћете Бога за помоћника себи и Пресвету Госпођу Богородицу и моју, ако и грешну, молитву.” И даље Немања говори: „Синови моји немојте заборавити мојих закона, речи моје нека чувају ваше срце... Зато вас молим, чеда моја драга, богати и убоги, стари и млади држите се учења мојега, оца вашег. Бога се бојте, Цара поштујте, цркве просвећујте да би и оне вас просветиле, епископе слушајте, јеријима част одајите и будите смерни према монашком чину да би се молили за вас.”²

Као што сваки Устав нема велики број чланова тако и у беседи о правој вери имамо изложена само основна начела спасења. Ми ћемо их синтетизовати у свега 7 ставова. Св. Сава почиње од најсигурније основе, од најстабилнијег темеља од вере у Свету Тројицу „Верујемо, дакле, у Оца и Сина и Св. Духа, певајући Тројицу Божанску, Узрок и Саздатеља свега проузрокованог и сазданог, видљивог и невидљивог... Исповедамо једнога Бога и једну просту природу и суштину, а

² Св. Сава: *Живот Стефана Немање*, Бгд. 1975. г. превод М. Башић страна 47. и 52.

разликом лица различитост Ипостаси означавамо, клањајући се тако Тројици у Јединици и Јединици у Тројици.”³ Та вера је почетак духовног живота као што је дисање почетак физичког живота, јер човеково духовно биће се зида на чињеници крштења, што значи на Светој Тројици. И сваки пут када ставимо на себе знак Часнога Крста ми исповедамо веру у Свету Тројицу без које нема спасења како појединачно тако ни свима нама заједно. То је прво.

Света Тројица не остаје пасивна према човеку већ један од њих, Друго лице Свете Тројице, Бог Син „због премног човекољубља свог изволео је, вољом Оца и Духа, да спасе своје створење. Сишавши из Очевог наручја, одакле се није одвајао и ушавши у утробу Пречисте Дјеве и узевши на себе не рапније зачето тело, одушевљено душом разумном и умном произиђе од Дјеве Бог оваплоћен, родивши се нсизрециво и сачувавши неповрећеним девство Оне Која Га је родила, не претрпевши ни сливање нити промену, него остаде оно што беше а постаде оно што не беше, узевши на себе обличје слуге (Филипл. 2, 7) истински а не привиђењем, уподоби се нама у свему осим греха (Јевр. 4,15; 2,17). Њега знамо као савршеног Бога и као савршеног човека...”⁴ Јављањем Бога у телу остварује се велика тајна побожности (1 Тим. 3,16). Тиме Бог улази у историју и освећује време и све што се у њему дешава у великим историјским корацима или пак сажетом крстању у животу човека појединачно. Зачеће и рођење, узрастање и сазревање, старење и смрт бива све то осмишљено Христом који је залога бесмртности кроз своје васкрсење. Сва блага небеска, све силе Божанске предао је Богочовек Христос својој Светој, саборној и апостолској цркви која има сваки облик савршенства, на узрастање деце Божије у меру раста Христовог. Црква православна и није ништа друго до Бог у историји или продужен кроз векове у телу Богочовека. Дакле, вера у Христа који је ради нас и ради нашег спасења постао човек да би нас повратио у првобитно блаженство, вера у онога Христа кога неразводњено проповеда Православна црква у српском народу јесте неопходност за наше обожење. То је друго у Светосавском Уставу.

³ Св. Сава: *Беседа о правој вери*, Бгд. 1991. стр. 2. издање и превод епископ вршачко-банатски Атанасије.

⁴ Исто, стр. 2.

Пошто Бог живи у светлости неприступачној и како Бога нико никада видео није то је остао неискан, непојмљив, невидљив, непостижан. Вечна лепота Божија остала је за нас, као и за ангеле, несагледива као и име Његово за нас неспознатљиво. Мсђутим, оваплоћењем Сина Божијег, који је блистање славе Божије, Мудрост Божија и Лепота Божија добили смо икону као могућност сагледавања лепоте „што око не виде, ухо не чу и у срце човеку не дође.” Са иконом даде нам се и Крст часни као икона Бога у свом смирењу, али у исто време и знак наде и победе. Велики руски писац Достојевски је рекао да ће лепота спасти свет.⁵ Тачно, Христос је Божија лепота која спасава. Кроз православну икону назиремо Божанску Лепоту и сагледавамо тајну Царства небескога које ће се у свој својој раскоши открити у Осмом дану⁶ Богољудске историје. Деца Светога Савс треба да предокушају ту лепоту и сада не само гледајући Свете иконе у храму, него имајући икону Христа, Мајке Божије и своје славе и у дому своме. То ће бити прозор за сагледавање вечности а у исто време у обрнутом смеру улазак вечности у нашу пролазност. То би било треће у Светосавској беседи.

Даље говори Свети: „Браћо и чеда моја љубљена... држите реч Божију и Свету веру Христову, и призивајте чистим срцем пресвето Име Његово и не ленећи се у светим молитвама припадајте Њему исповедајући грехе своје и плачући са сузама пред Њим и Њему певајући и припадајући у срцима вашим свагда, дан и ноћи непрестано” (Еф. 5,19). Овим Свети Сава прописује лек за сваку рану и за сваку бољку људску. Молитва и покајање јесте свелек за све грехове душом и телом учињене. Тиме човек прерађује себе од пролазног у непролазног, од временог у вечног, од смртног у бесмртног. Духовни отац свога народа хоће да сву децу своју обесмрти како би са њима изашао пред лице Божије по речи пророка: „Ево мене и деце моје коју ми даде Бог.”⁷ Даље наставља Богомудри писац: „Свагда љубите покајање и исповедање грехова својих и покајање над њима, умиљсње, смирење, праведност, поучење,

⁵ Достојевски: *Идиот*, цитат по о. Јустину Поповићу; Достојевски о Европи и словенству, Бгд. 1981. стр. 235.

⁶ Осми дан јесте „позлазни дан Царства” Христов, будући вечни живот. Видети Служебник на српском, Синодско издање стр. 119.

⁷ Исаија 8,18.

исправљање живота свога, мржњу на грех, неопијање ни блудничење, него напротив, чист живот какав је Божијим очима угодно гледати.”

Светитељ нас подучава да јутром и вечером, пре јела и после јела у свако време и невреме срцем и устима обраћамо се Богу док не задобијемо умну молитву којом ћемо, као пламеним муњама, бити повезани са Христом јединим пријатељем и јединим Спаситељем нашим. То је четврто у речи **Св. Саве**.

Свети Сава жели и хоће да укаже деци својој пут ка бесмртности. „Што је боље од овога: не окусити смрти до века”, пита овај Архиепископ српски, истинити Патријарх или први Отац народа свог. И затим наставља: „Ради тога окуси смрт Он, који је безгрешан и бесмртан по свом правом рођењу од Оца, али је окуси ради нас и пострада да и ми вером у Њега окусимо бесмртност, као што рече пророк: „Окусите и видите како је добар Господ” (Пс. 33, 9). Овим Светитељ Божији тихо и неаметљиво указује на причешће – заједницу човека са Богом као лек од смрти. Зна Светац српски за речи Христове: „Који једе моје тело и пије моју крв има живот вечни, и ја ћу га васкрснути у последњи дан, и који једе хлеб овај живеће вавек” (Јн. 6, 45 и 58). Антиципирајући бесмртност позива и све нас да га следимо речима пророка: „Окусите и видите како је добар Господ,” разуме се у св. причешћу. То је пето у слову **Св. Саве**.

Свети Сава провидевши Духом Светим морално стање његовог народа кроз векове унапред рече: „Бојте се Господа Бога Сведржитеља, ... Њему јединоме унесите част и славу... и Именом Његовим не куните се него нека ваша реч буде по Апостолу: да, да и не, не” (Јак. 5, 12). Овим речима Апостол српски тражи од свога народа да овлада својим језиком који „се налази међу нашим удовима, прљајући све тело и палећи ток живота нашега и запаљујући се од пакла... А језик нико од људи не може укротити, то немирно зло пуно отрова смртоноснога... Из истих уста излази благослов и клетва. Не ваља браћо моја да ово тако бива. Зар може из истог извора тећи слатко и горко?” (Јаков 3, 6, 8, 10 и 11). Овим Свети Сава јасно и гласно забрањује да његов народ ружи Бога и Божију творевину псовком чиме се само прља човек. Уместо тога хвалите Господа. Ово је шесто у златословљу **Св. Саве**.

И на крају каже Свети Сава „нека се никако међу вама не спомиње други бог, осим Онога који је створио небо и земљу... у Кога се крстисте и поверовасте... и постадосте заједничари добре вере његове и саучесници бесмртности Његове. Њега јединога недоступно се држите, јер је пред очима Његовим све откривено (Јевр. 4, 13) и „јер је Бог наш огањ који све спаљује” (Јевр. 12, 29) и узвраћа за грехе очева на деци до трећега и четвртога колена онима који га не љубе и не творе вољу његову, а чини милост на хиљаде и десетина хиљада онима који га љубе и држе заповести његове” (П М. 20, 5–6). Овим Свети Сава одбацује како старо многобоштво тако и модерно клањање савременим идолима. Одбацити све идоле савременог света као што су: раса, шовинизам, класа, секте, новац, култ личности, дрога као и злоупотребу Божијих дарова у храни, пићу, одевању, раћању. Једино да буде Бог без кога се не може никада и нигде „јер у Њему живимо, крећемо се и јесмо... јер и Његов род јесмо” (Д. А. 17, 28). Имајући јединога Бога имамо право богатство јер је Бог бесмртно богатство „које мољац и рђа не квари и лопови не подкопавају и не краду.” (Мт. 6, 20). Све друге побројане идоле одбаците јер у њима је смрт. То би било седмо али не и последње у исчитавању Устава **Св. Саве** датом у Беседи о правој вери.

Идући узлазном лествицом од става до става синтетизовамо у најмањем броју ставова вечноважећи основни закон за све Србе и све православне који се разрађен и обогаћен у живом предању Цркве назива **Светосавље**. То је идентично са речју Православље и по смислу и садржини, као **Св. Предање**. То није ограничено, провинцијско причање, већ свештено, апостолско предање по пореклу и происхођењу, а васељенско или универзално по карактеру. Дакле, **Светосавље** је на српски начин доживљено православље. И ми као народ дајемо свој печат васељенском и небоземном православљу чиме оправдавамо своје историјско постојање у времену и простору које нам даде Бог. Ово је вера неба и православних, вера људи Божијих, човек то и именом сведочи. По неким мишљењима грчка реч **АНТРОПОС** значи горе видим, што указује да је људско порекло одозго.⁸ Исто и словенска реч **ЧЕЛОВЈЕК** значи челом у векове, у вечност што указује на људско дос-

⁸ Јоану Стаматаку: *Речник старог грчког језика*, Атина 1972, стр. 118.

тојанство. Човек је за вечност и ради вечности. То се постиже следећим за Христом кроз држање његових заповести уз обећање „да буде добро вама и синовима вашим после вас, и живи будете до века, ако чините добро и угодно пред Господом Богом вашим.” (V М. 6, 2; 10, 13; 13, 18).

Први свенародни учитељ пута који води у живот био је Свети Сава, вазда први у роду свом у свему добром.

Протојереј ставрофор Милутин Тимотијевић
Ректор Богословије у Призрену

О ПОРЕКЛУ „ВЕЋИХ” ПРАВА ЦАРИГРАДСКЕ ЦРКВЕ

У наслову смо употребили термин – Црква, да бисмо подвукли наводнике, под којима смо ставили реч – већих. Нема, наиме, већих, и мањих права међу Црквама једнаке литургијске саборности. Парохија је у парохијским пословима једнака свакој Парохији, па и оној која је одликована само чашћу да се назива митрополијом. Исто, и епархија у својим пословима једнака је свакој епархији. И дијецеза је једнака свакој дијецези. Дакле, не постоје Цркве са више права. Можда би с канонског становишта имало више смисла употребити термин – дијецеза, а уместо термина – право, употребити термин – власт. Тада би наслов гласио: „О пореклу „већих” власти цариградске дијецезе.”

„Епископи да не простиру власт своју преко своје дијецезе на туђе Цркве, те да не заметају Црква; ...” (2. канон II Вас. Саб.).

Епископи, како поглавари дијецезе, тако и остали, не смеју, боље рећи, не могу простирати, или имати неке своје власти у црквеним пословима њима туђих дијецеза. Канон санкционише догмат о једнакости Црква, путем које се обезбеђује, у живом односу, саборност Цркве, у којој се тек губи туђина Епископа различитих дијецеза. На Васељенском Сабору исто тако се губе разлике у власти између првог епископа дијецезе и епархије и епископа парохије. Но, док се говори о дијецезама, оне су међу собом равновласне!

Како онда говоримо о пореклу „већих” власти? Истражујући порекло нечега, што не постоји, настојаћемо да свештеним канонима оповргнемо тежње неких да докажу да

баш канони дају Цариградској дијецези одређену власт према другим дијецезама!

Тежње у доказивању се у овом веку простиру у два правца. Први, настоји да докаже како сва Дијаспора мора, сагласно канонском предању, да буде под цариградском јурисдикцијом. Други, жели да докаже да Цариградском патријарху, према ономе што свеправославно важи, припада власт да буде арбитар у питањима од значаја за Православље. Када се ови правци споје, добија се садржај појма – Источни папизам.

I ДИЈАСПОРА И ЦАРИГРАДСКА ДИЈЕЦЕЗА

Незаобилазно име овога века у погледу доказивања да Цариградска дијецеза има оригинално право на, прво сву Грчку Дијаспору, а потом и на сваку другу, јесте име Мелетија, прво митрополита Атинске Цркве, па патријарха Цариградскога, па на крају патријарха Александријскога. Док је био на цариградском престолу подвукао је теоријску основу своје практичног деловања на запоседању Дијаспора туђих дијецеза. Колико је он био убеђен у исправност теорије да све Дијаспоре, без разлике, морају бити под цариградском јурисдикцијом, или боље речено, да само Цариградска дијецеза може имати Дијаспору, сведочи чињеница да када је прешао на александријски престо, и када је основао александријске Дијаспоре у Јужној Африци, Картагини и другде, није их предао цариградској јурисдикцији. Сачувао их је под јурисдикцијом Александријске дијецезе.

Његова теоријска основа, којој су следовали и његови наследници, садржи две тачке. Прва тачка тврди да Епископи дијецеза немају право да врше атрибуте своје власти (учење, свештенодејствовање и управа) изван граница своје дијецезе. Друга тачка допушта једино Цариградском патријарху да може и изван својих граница да врши своју власт, дакле и међу Дијаспорама без обзира где се оне налазе, или коме оне припадају, тим пре што из прве тачке произилази да друге дијецезе не могу да имају своје Дијаспоре, тј. Цркве изван својих граница.

„Епископи да не простиру власт своју преко своје дијецезе...” (2. канон II Вас. Саб.).

Заиста, овако изнет део канона, давао би за право тврдњама да епископи смеју да уче, свештенодејствују и управљају само у границама својих области. Али, канон је пресечен у пола реченице. Наставак је врло битан: „... на туђе Цркве, те да не заметају Цркава; ...”¹ Дакле, епископи не смеју да простиру своју власт преко своје дијецезе, али не уопште, него само на „туђе Цркве”. Овде у наставку реченице, стоји термин – Цркве. Зашто не стоји: „на туђе дијецезе”? Зато што би то могло значити да је забрањено епископима да врше своју власт само на територијама туђих дијецеза, док би им било могуће да врше своју власт на оним црквеним територијама, које су изван сваке дијецезе. То би значило да епископи могу себи по вољи потчињавати Дијаспоре без обзира у јурисдикцију које дијецезе спадају, само ако су изван територије дијецеза. Том терминолошком финесом се штите Дијаспоре. Штити се и онај принцип, који се данас зове црквена јурисдикција.

„... Кад се очува у пуноћи изложено правило о дијецезама, јасно је, да ће, као што је установљено у Никеји, свима пословима сваке поједине епархије управљати дотични епархијални Сабор...” (2. канон II Вас. Саб.)

Јурисдикција дијецезе не само што не сме да се простира преко јурисдикције других дијецеза, него не сме да окрњи права ни сопствених митрополија (епархија), у чему се види право сваке црквене саборности на своје јурисдикције. Дијаспора, од самог настанка мора да се налази у некој јурисдикцији, у неком сабрању; као Парохија она мора бити, из литургијске нужности, сабрана оној Цркви, из које је настала. Уколико би неки епископ, стран том сабрању,¹ тој Цркви, предузео да у дотичној Дијаспори поставља, или суди, или шта друго, дошло би до заметања Цркава. Два црквена сабрања, две јурисдикције су одвојене. Свака је потпуно једна, цела, Црква, једно Тело. Зато се мешање, нарушавање јурисдикције Цркве доживљава као повреда њеног јединственог и саборног карактера. То је то заметање Цркава.

Дакле, смисао канона није да се спречи деловање епископа ван територије свог сабрања, дијецезе, већ да се спречи

¹ Сабрање је у вршењу свих послова од општег интереса за епархију од стране епископа Парохија сабраних у ту епархију, исто и епархија у дијецезу. (прим. аут.)

заметање Цркава. Епископи могу да врше своју власт и изван своје дијецезе, али само у подручјима у којима нема туђе Цркве. Дакле, они могу оснивати Дијаспору. И могу је држати под својом влашћу, и то страни и по јурисдикцији и сабрању, епископи морају да поштују!

Да је то тако, сведочи и завршетак истог канона:

„... А оне Цркве, које су међу варварским народима, имаће се управљати по отачаском обичају, који се до сада чувао.”

Управо ова одредба казује да су и Дијаспоре исповредиве. Да имају да се управљају тј. да се сабирају онима којим (оцима) су и до сада биле сабране. А то, даље, значи да сви епископи, из свих дијецеза без разлике, могу и морају оснивати Дијаспоре. Види наредбу Господњу: „Идите, дакле, и научите све народе...” (Мт. 28, 19.)

Ако су се позивом на 2. канон II Вас. Саб. неки цариградски патријарси служили да докажу да епископи не смејући уопште да простиру своју власт преко своје дијецезе, не могу ни имати власт над Дијаспором, откуд знаху право себи да они, и то једини, имају право на власт над Дијаспором?

И још, ако су исти убеђени да 2. канон II Вас. Саб. забрањује да епископи уопште простиру своју власт изван територије своје дијецезе, зарим се не чини чудно то што исти канон не даје специјалну повластицу неком престолу у погледу Дијаспора? Или, можда неки други канон истог Сабора? Нема таквог канона!

Како II Васељенски Сабор гледа на Цариградску Цркву?

„... тракијски ће управљати само у Тракији; ...” (2. канон II Вас. Саб.)

Епископи тракијски управљају искључиво Тракијом. Тракија је била дијецеза, у коју је био сабран епископ Цариграда. Њега је постављао ираклијски епископ. Тако да Цариградски епископ није био први у власти у својој дијецези.

„Епископ Цариграда мора имати првенство части послје епископа Рима, јер је онај град нови Рим.” (3. канон II Вас. Саб.)

Епископ Цариграда, због политичког положаја свога града у империји, постаје у васељенским размерама други у

части. Али у власти остаје и даље мањи у својој дијецези од епископа Ираклије. Занимљиво, 2. канон, који говори о власти, не спомиње цариградски престо, као што нпр. спомиње александријски кад говори о Египту, а 3. канон у васељенским размерама му гарантује друго место по части. Кад је власт у питању и то у самој дијецези епископ Цариграда није био вредан помена, али је у васељени другачастан, и то изреком.

Занста, II Вас. Саб. Цариграду не даје повластице власти у погледу Дијаспора у целом варварском свету.

Они, што су развили теорију да је епископима дијецеза немогуће да управљају Дијаспором, јер би прекорачили границе својих дијецеза, када говоре да једино епископ Цариграда има право управљања Дијаспорама, позивају се на 28. канон IV Вас. Саб. Тврде, дакле, да је 381. године свима забрањено управљање Дијаспором, јер је тад одржан II Вас. Саб. а да је тек 451. године кад је одржан IV Вас. Саб., одобрено цариградском архиепископу да (једини) управља Дијаспором. То значи да је она била без управе 70 година, што опет значи да су те Цркве, обзиром на људски век, или се угасиле, или су постале самосталне, уколико су бројем Парохија, биле у стању самостално да воде литургијски живот. Већ само ово доводи у сумњу њихову теорију, а потврђује истину да су „Цркве, које су међу варварским народима” биле и даље непромењено у сабрању оних Цркава, дијецеза, као и до 381. године.

Но, ипак погледајмо одредбу 28. канона IV Вас. Саб.:

„... а тако исто и епископи иноплеменика, у реченим областима, биће постављани од реченог најсветијега пријестола најсветије Цариградске Цркве;...”

Ови „епископи иноплеменика” су у другом преводу означени као „епископи код варвара”. Ради се о епископима Дијаспора „у реченим областима”, за које канон каже да имају бити постављани од Цариградског престола. Које су те речене области? Да ли су то све области без разлике, које су изван империје, изван дијецеза?

За области је истакнуто да су речене. Где? Цитирана реченица 28. канона IV Вас. Саб. је непотпуна. Недостаје јој непосредно претходећи део:

„... Према томе, сами митрополити понтијске, азијске и тракијске области...”

Да је неправилно наводити онај део реченице без овога, види се и по томе што овај, претходећи део не може да стоји сам. Њега осмишљава други део. Из другог дела се види да митрополите Понта, Азије и Тракије поставља епископ Цариграда. Но, и први део реченице осмишљава други. У њему се, наиме, спомињу области, којих митрополити имају бити постављени од стране епископа Цариграда, и још се ти исти митрополити помоћу везе „а тако исто и епископи иноплеменика“ доводе у јасан контекст са истим епископима иноплеменика, тј. свс њих ће рукополагати епископ Цариграда. Тиме се недвосмислено доводе у везу и области Понта, Азије и Тракије, са Дијаспором и то како речју – реченим, тако и термином – области. Јер се за Понт, Азију и Тракију не говори да су дијецезе, што су биле све до XV седнице IV Вас. Саб., нити се каже да су епархије, што су биле надаље, већ се каже да су области, као што се и за епископе иноплеменика каже да су „у реченим областима“! Ово упућује сасвим јасно да су области, области црквене, а не географске, и то области тј. Цркве које имају своје Дијаспоре, у својој јурисдикцији, у свом сабрању. Стога и израз „у реченим областима“, дакле не морају ти иноплеменици бити баш на територији Понта итд. већ је потребно да буду у црквеном Сабору Цркава Понта итд.

Канон је Цариграду потврдио право првенства части, али му сада даје и првенство власти, првенство „и у црквеним пословима“ али само над својом дијецезом, коју сад чине три бивше дијецезе – Понта, Азије и Тракије, наравно и Дијаспоре тих бивших дијецеза, како би све опет сабрањем било једно Тело. Та нова дијецеза је била у свему, па и у погледу Дијаспора, као и њене друге сестре Цркве – пуноправна и равноправна њима.

Све ово казује само то да је ишчитавање прво 2. канона II Вас. Саб., а потом и 28. канона IV Вас. Саб. било погрешно. Све дијецезе имају једнако право да држе у свом саставу, своје Дијаспоре, о којима морају да воде бригу.

Измишљање неког вишег права цариградског престола на Дијаспоре туђих дијецеза не само да је погрешно, него доводи до повреде јурисдикција тих дијецеза, а тиме и до заметања Цркава – двоструког сабирања, против чега је и уперен 2. канон II Вас. Саб. и 8. канон III Вас. Саб.

Да закључимо, Цариградска Патријаршија нема по канонима виша права на Дијаспоре од других, и сва једнострана преузимања истих не пристоје Цркви за коју 28. канон IV Вас. Саб. да је „најсветија“!

II СВЕПРАВОСЛАВНА АРБИТРАЖА И ЦАРИГРАДСКА ДИЈЕЦЕЗА

Цариградски престо претендује да буде свеправославни арбитар. Шта то значи? Бити свеправославни арбитар значи уздићи се изнад целог Православља, изнад свих Цркава. Бити изнад Цркве, која је аутокефална, значи бити изнад њене саборности, изнад њене јединствености у Христу, изнад самог Христа.

Речена претензија се испољава у два вида. Прво, као тврдња да је Цариградски престо завршна жалбена (апелациона) инстанца за епископе свих дијецеза. И друго, као тежња да се сва питања, која превазилазе по свом значају само једну дијецезу, морају поднети, реферисати, цариградском патријарху, да би он, проучивши их, одлучио каквим средством православне комуникације се та питања имају расправљати.

Да ли цариградски патријарх има оригинално право да буде апелациона, коначна, инстанца за епископе туђих му сабирања, тј. туђих му дијецеза?

Шта значи апелација у Цркви? Шта значи суд у Цркви?

Црква суди на основу изричитог овлашћења Господа Исуса Христа (Мт. 18, 17). У суђењу се користи овлашћење на везивање и дријешење (Мт. 16, 19. и Јн. 20, 23). То овлашћење је једно. Не постоји посебно овлашћење на везивање, а посебно на дријешење. Стога, онај ко везује, уједино и дријешти!

При постављању се везује, а при суду и свргнућу се дријешти. Епископ поставља презвитере, и ђаконе и остале клирике (2. канон Ап.), он им и суди по 32. канону Ап.:

„Презвитер или ђакон, који је одлучен од свог епископа, не сме бити примљен од другог, него само од онога, који га је одлучио, осим случаја да умре епископ, који је истога одлучио.“

Овај канон недвосмислено говори да презвитера или ђакона суди и одлучује његов (онај који га је и поставио) епископ (што је у суштини дријешење), и да га у службу може вратити само његов, опет тај исти епископ, све док је жив, додали бисмо – док је у епископству те Парохије.

Епископа поставља потпуни Сабор епархије (4. канон I Вас. Саб. и нпр. 6. канон истога Сабора), у којој је сабрана његова Парохија, и у чијем ће управљању и сам да учествује, саборно са свима другим епископима те епархије (34. канон Ап.), и само исти сабор му и суди.

„Епископ, који је у нечему оптужен од људи од повјерења, треба да од епископа буде позван, пак ако се одазове и исповједи, или се изобличи, нека се казна установи... А ако и то презрије и не одазове се, Сабор нека изрекче противу њега што нађе правичним; да не мисли да ће добити шта од тога, што се уклања од суда.” (74. канон Ап.)

Читајући канон, може се запитати који је то суд, тј. Епископски Сабор, који је надлежан да тужбу прими, да туженог епископа позове, те да му суди. Да је то управо суд тј. Епархијски Сабор, коме тужени епископ, као члан, припада, сведочи нам 19. канон Карт. Саб. који у наслову гласи:

„Да, кад је један епископ оптужен, посао мора се приказати епископу, који првенствује у епархији.”

А сами текст канона почиње:

„Аврелије епископ рече: Ако је који епископ оптужен, тужилац има приказати посао епископима који првенствују у области оптуженога;... (19. канон Карт. Саб.). Дакле, тужба се подноси митрополиту епархије туженога епископа, а о тужби ће расправљати епископи који првенствују (епископују у Парохијама) у области, тј. епархији у којој и тужени епископује у својој Парохији. Овде је, заправо препричан 34. канон Ап., само другим речима:

„Епископи сваког појединог народа треба да познају првога између њих и да га сматрају као главу; и ништа важнијега да не предузимљу без његове приволе; него сваки нека предузимље само оно, што се тиче његове епархије и подручних мјеста. Али и тај први нека не чини ништа без приволе свију...”

Оптужба се мора приказати митрополиту епархије оптуженог епископа, јер је тај митрополит глава и надзорник у епархији, али он сам не суди. Суди Епископски Сабор те канон и каже да се посао има приказати – епископима, који у сабрању доносе пресуду (74. канон Ап.). Митрополит без свију (без Сабора) и није митрополит, те не може сам судити, него увек у свом Сабору. Оптужени епископ припада сабрању увек само једне епархије. Сабрање није тек у попису Парохија што чине епархију, већ у живом вршењу послова од значаја за епархију, од стране свих епископа, који првенствују Парохијама што чине епархију. Благодат да саучествују у вршењу тих послова сваки епископ добија од Сабора, саборно. Тим се ствара органска веза епископа и његовога Сабора, веза која пројављује јединство и саборност црквенога Тела. Ту и јесте разлог томе што оптуженог епископа суди његов Сабор. Сваки други Сабор, сваке друге епархије, је томе епископу стран, јер тај епископ само у сабрању своје епархије пројављује Цркву. Само његов Сабор га може судити, јер и вршење суђења јесте, кад је у питању епископ, саставни део вршења општеепархијских, црквених, послова, које смо живо вршење назвали – сабрање.

Суђење епископу, јесте довршење права на постављање истога.² Кад би неко други имао право да суди, окрњио би право онога ко поставља епископа. Зато у канонима када се говори о повластицама Цркава, изрком се каже – постављање, али само по себи то значи и суђење. Канони бране туђим епископима да постављају у туђим црквама епископе, ако су непозвани, јер би то довело до заметања Цркава (в. 2. канон II Вас. Саб.), али се та забрана по себи односи и на суђење.

„... Ако нијесу позвани, нека не прелазе граница (своје) дијецезе ради рукополагања, или других каквих послова управе црквене...” (2. канон II Вас. Саб.)

Оптуженог епископа не може да суди никакав епископ туђ сабрању оптуженога епископа, без обзира на ранг, или престо који заузима!

² Параксела између постављања и суђења подвучена је одлуком VII Пом. Саб. (прим. аут.)

Ово стога што је суђење Епископског Суда, у суштини, као и доношење свештених канона нпр., испољавање Цркве, – Једне, Саборне, Свете, па туђ епископ нема оригинално право да учествује у испољавању Цркве, које није део. Канони (13. и 14. канон Ант. Саб. нпр.) допуштају да и туђи епископи могу узети учешћа у суђењу по позиву, али они тада више нису туђи, него позвани епископи.

Црквени суд, који суди епископа, јесте Епископски Сабор. Дакле, Сабор епископа, који у свом раду јесте надахнут благодаћу Светога Духа. Ако те благодати нема, нема ни тај сабор карактер Свете Цркве, јер Црква без Светога Духа не постоји. Тада ни пресуда таквог сабора у Цркви нема значаја. Пресуда јеретичких епископа се не дотиче православног епископа нпр.

III О СУШТИНИ АПЕЛАЦИЈЕ У ЦРКВИ

Шта је, при овоме, право апелације у Цркви?

Право апелације је право да се преиспита одлука првостепеног суда. У Цркви би то било право да се преиспита одлука епископа (у суду својим клирицима), или Епархијског Сабора (у суду свог епископа). Суштински то значи проверити да ли је пресуда разложна, тј. да ли је у суђењу било благодати Светог Духа, или малодушности, или кавге, или нерасположења (в. 5. канон I Вас. Саб.).

У томе се огледа велика деликатност апелације у Цркви.

Данас смо навикли на апелационо право у Цркви, као оригинално право. Али испочетка није тако било.

Када су у питању клирици, или световњаци, могућност апелације је установљена још на I Вас. Саб. и то 5. каноном:

„У погледу оних, који су одлучени... нека има ваљаности пресуда дотичних епископа... сходно правилу, које одређује, да, који су од једних искључени били, од других немају бити примани. Али, нека се испита, да нијесу такови или услед малодушности, или услед кавге, или услед какве нерасположености епископа искључени били из опћности. Пак да се ово све подвргне потребитоме испиту, нашло се за добро... да кад се сви епископи епархије у једно мјесто заједно скупе,

буду испитане овакве расправе, и таквим начином сваки спозна, да они који су према епископу увредљиво се односили, имају од свију бити сматрани правично одлученима, и то све дотле, док се скупу епископа не свиди можда изрећи о њима какву блажију пресуду...”

У првој реченици канон у потпуности потврђује 32. канон Ап. и тиме се не супротставља одредби 34. канона Ап. по којој сваки епископ сам врши послове од интереса само своје Парохије. Суђење својих клирика је управо такав, унутрашњи посао сваког епископа појединачно. Ипак, епископ не може спроводити самовољу у суђењу. Канон даје могућност Епархијском Сабору да може можда о одлученима изрећи какву блажију пресуду. Да ли се овом одредбом крњи самосталност епископа? Не, већ самовоља. Самосталност епископа је очувана два пута изреченом презумпцијом исправности осуде епископске. Канон чува и ауторитет епископа. Да клирици не би помислили да ће на Сабору удовољити својој гордости, и тиме постали јогунасти, канон их представља Сабору као одлучене, а да се не ради о неком њиховом праву, сведочи бирање израза којима Оци пружају могућност Сабору да преиначи одлуку епископа. Оци кажу: „док се скупу епископа не свиди можда изрећи о њима какву блажију пресуду”. Из ове формулације не произилази право, не произилази осуда самог епископа, чак ни укидање његове пресуде, већ изрицање блажије пресуде, па и то ако се скупу епископа то можда свиди. Дакле, у питању је исказивање човекољубља, а не право на апелацију, у шта се то убрзо претворило. О очувању ауторитета епископа сведочи 14. канон Сард. Саб.:

„... Ако ли се пак неки клирици састану и опозе у њему (одлученоме клирику) охолост и дрскост, пошто се не мора уопште трпјети увриједа или неправедни пријекор, они ће га општријим и јачим ријечима опоменути да се тиме сачува покорност и послушност наспрам онога, који заповиједа. Јер, као што мора епископ исказивати према својим потчињенима искрену љубав и наклоност, истим начином и потчињени су дужни добровољно извршавати дужност своју наспрам епископа.”

Постоји доста канона који регулишу ову област, прецизније. Али непокорност је код клирика узела маха. Они су узнемиравали не само свој Епархијски Сабор жалбама, не само

што су се жалили и на пресуде посредничких судова, тј. изабраних епископа, против чега нема жалбе, него су узнемиравали Сабор дијецезе, па су чак и покушавали да спор изнесу и пред друге дијецезе. Ово је изазвало доношење 28. и 125. канона Карт. Саб., који ово безаконје забрањују, и оснажују начело I и II Вас. Саб. по коме се сви спорови имају окончати у својим епархијама, а изузетно је допуштено ствар изнети пред суд дијецезе. Али, узнемиравати даље друге дијецезе није допуштено ни епископима, па ни клирицима.

Једно исказивање човекољубља се злоупотребило. У 14. канону Сард. Саб. се у мотиву којим су Оци вођени да дају могућност Сабору да преиспита одлуку епископа, стоји: „јер, не треба се оглушавати, кад који проси.” О апелацији клирика на пресуду епископа имало би се још доста писати, али то би премашило циљ овог рада.

Апелација епископа на пресуду Епархијског Сабора?

Релативно је лако Црква допустила да се може преиспитати осуда клирика од стране епископа. Јер, је епископ појединац, и своју власт да суди је добио од Сабора, и премда он као такав има пуноћу благодати, ипак је пуноћа црквене власти код Епископског Сабора. Сабор је израз саборности, а ове нема без сабрања и јурисдикције. Како дакле изнаћи могућност, и зашто, да се епископ жали на пресуду свог Епархијског Сабора? Како, кад је суђење део сабрања, део јурисдикције, кад је оно искључење друге Цркве из својих послова? Како, кад је у раду Сабора саучествовао сам Свети Дух, који ће саучествовати у другој инстанци? Како, кад је црквени Сабор добио своју искључиву власт од самог Бога?

Могућност апелације на пресуду Епархијског Сабора у суђењу епископа, се полако установљавала у Цркви. Тај процес је органски везан за процес све чвршћег повезивања епархија у дијецезе!

По 74. канону Ап. није се могло никоме изјавити жалба на пресуду Епископског Сабора. Осуђени епископ се морао помирити са одлуком свог Сабора. То је било сасвим природно, ако се зна да је у време Апостолских канона свака епархија била самостална – аутокефална. Речи из канона: „нека се казна установи” и „Сабор нека изрече противу њега... да не мисли

да ће добити шта од тога што се уклања од суда”, недвосмислено указују да апелације није могло бити.

Основно питање код апелација јесте: који Сабор треба да преиспита пресуду Епархијског Сабора, тј. да установи њену црквеност. Тај Сабор не сме да буде стран сабрању Епархијског Сабора, јер би то било заметање Црква, и опст, тај Сабор мора бити веће саборности, веће црквене власти од Епархијског Сабора, јер се у таквих (дијецезалних) Сабора налази сва пуноћа црквене власти. Васељенски, или Помесни, Сабор нема могућности да поставља или суди епископе аутокефалних Црква, јер је он израз саборности аутокефалних Црква, која да би постојала, мора пре свега очувати неокрњеном саму аутокефалност Црква, тј. њихово искључиво право постављања и суђења својих епископа.

Управо такав Сабор, виши од епархијског, а не-стран овоме у сабрању, тј. у постављању и суђењу епископа, јесте Сабор дијецезе. Зашто?

Епархије су се удруживале у дијецезе. Тако је настао Епископски Сабор дијецезе у који су спадали митрополити удружених епархија, са својим епископима. Овај Сабор није „прогутао” Епархијске Саборе. Они су и даље остали окосница црквеног живота. Сви црквени послови су се решавали влашћу управо Епархијских Сабора, наравно, они послови од епархијског интереса. Дијецезални Сабор је решавао оне послове који су били од интереса за целу дијецезу, а надзор над целом дијецезом је добио један од митрополита, онај чија је катедра била у престоници политичке области, којој је територијално припадала дијецеза. Тај, дијецезални митрополит, је учествовао у постављању других митрополита, а исто је и потврђивао постављање епархијских епископа своје дијецезе. Између Епархијског и Дијецезалног Сабора није било субординације. Сваки је вршио послове из свог делокруга.

Епархијско сабрање је било укључено у дијецезално. Не само равноправним суделовањем у Сабору, не само у реченом постављању свог митрополита и епископа од дијецезалног митрополита, него и тиме што су спорови од опште-дијецезалног значаја поницали у овој или оној епархији, и налазили разрешење баш у дијецезалном сабрању. Ово све није

погађало јурисдикцију епархија, већ им је гарантовало већу сигурност и миран црквени живот, а опет, сами Дијецезални Сабор је епархијама чувао њихову јурисдикцију, како од уплитања других епархија, или других дијецеза, тако и од себе самог. У том смислу Дијецезални Сабор Епархијском Сабору није био стран, а био је централни орган црквене власти у дијецези исте епархије.

Све ово указује, да је само Дијецезални Сабор био у могућности да буде апелациона инстанца у поступцима где су Епархијски Сабори судили својим епископима. Ипак, преиспитивање пресуде Епархијског Сабора, тешко је улазило у општу праксу Цркве!

„... пак ако се догоди, да епархијални епископи не могу изрећи пресуду о пријеступима, изнешеним против епископа, тада ће они (тужиоци) приступити већем Сабору епископа дотичне дијецезе, нарочито ради те тужбе сакупљених... Који пак по изјављеноме, презирући издане наредбе, усуди се досађивати цару, или судовима свјетовних власти, или узнемиравати Васионски Сабор, такови ни под какав се начин не смије примати да тужбу подноси, јер је повриједио правила и помутио је црквени ред.” (6. канон II Вас. Саб.)

Каноничари сматрају да овај канон говори о апелацији. Међутим, овај део канона иако спомиње да два Сабора (епархијални и дијецезални), један, па други, одлучују о тужби против епископа, он јасно казује да се не ради о изреченој наредби о спору, тј. пресуди, већ о немогућности Сабора епархије да ствар разреши. У том случају се има по вољи тужиоца сазвати Сабор дотичне дијецезе, да би се у сведијецезалном сучељавању ствар могла и коначно решити. Нема у том случају преиспитивања одлуке Епархијског Сабора, него овај Сабор закључује да је спор таквог значаја да превазилази само епархијски интерес, те га Сабор уступајући га дијецезалном Сабору претвара, тј. сам га проглашава спором од интереса за сву Цркву, сву дијецезу. Овде се ради о потреби ширег, црквеног а не само епархијског сучељавања.

Ако се овде и не ради о апелацији, ипак канон назначава могуће инстанце на које би тужилац могао у случају апелације да поднесе тужбу, а потом и жалбу. То су: за тужбу епархијски Сабор, а за жалбу дијецезални Сабор.

Изузетан значај канона јесте у томе што у потпуности чини немогућом даљу жалбу на изречену пресуду Сабора дијецезе. Ни цару, ни суду световних власти, чак ни Васељенском Сабору, не може се износити апелација. Да се не би „помутио црквени ред!”

Дакле, црквени ред, црквено устројство подразумева да је Сабор дијецезе коначно место суђења свих спорова из сабрања дотичне дијецезе.

Вратимо се за моменат проблему апелације. Антиохијски Сабор 14. канон такође предвиђа шире црквено сучељавање у случају да се Епархијски Сабор подели у мишљењу о спору, тј. кривици оптуженог епископа. Канон одређује:

„... да се уклони свака сумња, Свети Сабор установљује, да епископ митрополије позове из оближње епархије још неке епископе, који ће просудити и сумњу разријешити и заједно са епископима дотичне епархије потврдити односну одлуку.”

Овде, такође, нема класичне одлуке и апелације на њу. Али је још откривенији смисао ширег црквеног сучељавања. Оно се не схвата као преиспитивање одлуке Епархијског Сабора, већ као пут којим Сабор долази до пуног уверења о одлуци коју треба да донесе. Канон шире црквено сучељавање не види обавезно у сведијецезалном Сабору, него предвиђа да се „из оближње епархије”, дакле, из епархије домаће дијецезе, позову епископи, да учествују у раду проширеног Епархијског Сабора. Они позвани епископи свакако требају бити по вољи и оптуженом епископу, и тужиоцу, и Сабору. То је смисао речи „неки епископи”, дакле не сви, нити било који, него они који су од општег поверења. А у смислу 15. и 96. канона Карт. Саб. овако донета пресуда је коначна. Стога овај (14) канон и каже да је одлука, тј. пресуда потврђена, као да је у питању апелација. Међутим, она је донета само једном, на крају, али је донета учешћем бираних епископа, па је тим и потврђена. Канон не спомиње Дијецезални Сабор као место ширег црквеног сучељавања зато што овај Сабор није имао редовна заседања, као Епархијални Сабор, и понекад би прошло више година између два његова заседања, што је било условљено приликама онога времена. Такав динамизам је приморао црквени живот да образује оваква саборна тела за

шире црквено сучељавање. И то је оправдано многим, па и овим каноним.

У истом смислу, као и 6. канон II Вас. Саб. и 14. канон Ант. Саб. само детаљније, 19. канон Карт. Саб. излаже поступак за случај неодазива оптуженог епископа. Овај канон разрешење види у сведијецезалном сучељавању, на Дијецезалном Сабору. Ако се дотични епископ не одазове ни на овај Сабор, тада је „сам противу себе осуду изрекао“, и не може се, према томе више никоме жалити. За Сабор дијецезе канон каже да се има, кад се оптужени епископ није одазвао на свој, Епархијални Сабор „бар ту ријешити његов посао.“ Оваква формулација упућује да је Сабор дијецезе коначан у погледу одлучивања о тужби против епископа, баш као што то изреком тврди 6. канон II Вас. Саб. Ни овај канон не говори о апелацији. Епархијални Сабор не доноси одлуку о спору (контумациону пресуду) када се оптужени не одазове (што би следило по 74. канону Ап.), већ га одлучује због неодазива, а коначну одлуку о спору прспушта Сабору дијецезе.

Канони говоре и о могућности апелације на изречену пресуду Епархијског Сабора о тужби против епископа. Али они ту могућност наводе узгредно, без детаља.

„Епископ, који буде оптужен због њеких прекршаја, и од свију епархијалних епископа буде осуђен, пак сви они сугласно једну осуду противу њега изреку; такав не може другога суда код других тражити, него мора остати нерушивом једногласна пресуда епархијалних епископа.“ (15. канон Ант. Саб.)

Одавде произилази да је дозвољено жалити се на пресуду епархијских епископа, ако она није изречена једногласно. О томе узгредно говори 12. канон Ант. Саб.:

„... епископ који је свргнут од Сабора, ако се усуди досађивати цару, дочим би морао обратити се већем Сабору и представити многим епископима оно, у чему држи да има право, и потчинити се њиховоме испиту и пресуди, – ако пренебрегне ове и цара узнемири, ...нити ће се моћи бранити, нити се надати да наново успостављен буде.“

Канон говори о епископу који је од Епархијског Сабора осуђен на свргнуће, али се уместо већем Сабору, жали цару. Дакле канон у првом реду брани пренебрегавање црквених власти, при чему се уочава могућност апелације. Изразом –

већи Сабор, канон подразумева како Сабор из 14. канона, тако и Дијецезални Сабор. Битно је да то буде Сабор већег нивоа саборности, и не – страног сабрања Епархијском Сабору, који је први пресудио. То је битан услов апелације.

Од свог Епархијског Сабора осуђен епископ се могао обратити већем Сабору, али и тај, већи Сабор је његов. Ако је епископа постављао његов Епархијски Сабор, то је постављање потврђивао и првостолни митрополит целе дијецезе. Ако је дотични епископ био члан свог Епархијског Сабора, тиме је био и члан Дијецезалног Сабора. Ту и јесте могућност да Сабор дијецезе испита и коначно пресуди спор. У нијанси је разлика између ове, црквене, и грађанскоправне апелације. Јер, у ствари епископа, није у питању пуко преиспитивање пресуде нижег суда, већ шире, сведијецезално сучељавање, ради долажења до истине. Стога канони и предвиђају да једногласно донета пресуда, дакле она, у којој нема дилеме, не може бити предмет сведијецезалног сучељавања. Јер, би се тако спорио црквени карактер Епархијског Сабора (в. Мт. 18, 19, 20.) и нарушавало његово право да решава послове од интереса за своју епархију. Сумња је та која даје могућност да спор пређе у надлежност Сабора дијецезе (в. 14. канон Ант. Саб.).

Апелација се не доживљава као претпа вишег суда нижем, него као помоћ вишег сабрања свом нижем сабрању у разрешењу спора на несумњив начин. Све то ради мирног црквеног живота... Стога овде нема, као у грађанскоправним парницама, појмова – правоснажности и извршности. Пресуда на свргнуће, нпр. при којој није цео Епархијски Сабор исказао пуно уверење, неће имати за последицу коначно и свагдашње свргнуће, али ће у свему задржати своје дејство. Дотични епископ ће бити у пуном одлучењу, осим што се може обратити вишем Сабору. Не учини ли он то, сам себе осуђује. Његова Парохија је за све време апелација у стању удове Парохије. Тек када и Сабор дијецезе нађе да је епископ заслужио у истини да буде свргнут, том жалосном чину се и приступа. Пресуда Епархијског Сабора је собом, својом црквеношћу, и правоснажна и извршна, али истинољубивости ради, исти Сабор се упушта у разматрање спорних чињеница, у којем разматрању му помажу сви епископи његовог Дијецезалног Сабора. Ако би се оптужени и осуђени епископ усудио да пре

коначне одлуке самовољно учини нешто од онога што је чинио пре осуде, и тиме увредио Сабор и Цркву, бивао би одмах свргнут (4. канон Ант. Саб.), од стране истог Сабора.

Начело да ко поставља, тај и суди, није угрожено могућношћу апелације, све док је иста могућност у реченим границама. То се види из три чињенице. Прво, Епархијски Сабор, који поставља свога епископа, суди му и у апелацији, будући да је исти Сабор сабран у дијецезални, ако се овај појављује као апелациона инстанца. Но, ако се као апелациона инстанца јавља виши, тј. шири Сабор (како га описује нпр. 14. канон Ант. Саб.) то је још уочљивије. Нема у Цркви апелације без учешћа првостепеног Сабора, и то учешћа, не било каквог, него учешћа по заједничком сабрању са Сабором који поступа по апелацији. Друго, Сабор и његов поглавар, који поступа по апелацији, својим потврђивањем постављења епископа, суделује у истом, па из овог начела и црпи могућност да и у апелацији учествује у суђењу. Треће, након потврде апелационог Сабора пресуде, само свргавање врши Епархијски Сабор.

Да се види да могућност апелације није иманентно епископском достојанству, како се то данас уобичајило сматрати, сведочи колико већ наведен 15. канон Ант. Сабора, толико и положај митрополита. Њега поставља поглавар целе дијецезе, и суђење митрополиту по значају превазилази компетенције само његовог, Епархијског Сабора, па му у првом степену суди Дијецезални Сабор. О овом сведочи 1. канон III Вас. Саб.:

„... ако је који епархијални митрополит... примио, или прими науку Келестијеву, такав... је... већ од сад... лишен сваке власти. Самим ће пак епархијалним епископима, заједно са оближњим митрополитима, који православно мисле, подлежати да га коначно свргну са епископског ступња.”

Васељенски Сабор осуђује јерес, а евентуалне митрополите, следбенике те јереси, одлучује, али конкретно суђење прпусшта Дијецезалном Сабору, као првостепеном, али и коначном. Зато и речи: „да га коначно свргну”. Епархијални Сабор не суди сам, јер се каже: „заједно са оближњим митрополитима”, што представља Дијецезални Сабор, а од његове пресуде се не може даље никоме жалити (в. 6. канон II Вас. Саб.). Речи: „коначно свргну”, значе и то да

ће истога Дијецезални Сабор као прво и јединостепено подврћи коначном и свагдашњем свргнућу. Митрополит нема могућност апелације. Јер је она увек шире црквено сучељавање, а шире од дијецезалног не постоји (в. 6. канон II Вас. Саб.) у смислу црквене управе (сабрања) над одређеном територијом!

Извап територије и сабрања своје дијецезе не постоји место (Сабор) на коме би се могао, по оригинарном праву тога места, жалбом разрешити судски спор.

Сви црквени послови морају се разрешити влашћу Епископског Сабора дијецезе. Тај Сабор има сву пуноћу црквене власти у својој области. И ниједан други Сабор, друге црквене области, другог сабрања, нема, не само више, него баш никакве нема власти у пословима овога Дијецезалног Сабора. О свему овоме сведоче одредбе наведеног 2. канона II Вас. Саб. Будући да су Дијецезални Сабори, разних дијецеза, међусобно, Сабори истог нивоа саборности, а одвојених сабрања, то жалба на пресуду једног Дијецезалног Сабора упућена Сабору друге дијецезе, не представља позив на шире црквено сучељавање, него на друго црквено разматрање. Како је Црква једна, онда то није, нити може бити, друго црквено разматрање. То би било оцењивање црквености одлуке и карактера Дијецезалног Сабора, заправо – суђење самом Дијецезалном Сабору. Суђење Цркви. И то, о парадокса, од стране Сабора који нема вишу власт од оног коме се суди и који чак уопште нема власти у пословима црквене управе оног Сабора.

Постоје канони који изричито забрањују упућивати жалбе на пресуде свог Дијецезалног Сабора, било Цару, било световним судовима, било Васељенском Сабору (6. канон II Вас. Саб.), било другоме Дијецезалном Сабору, тј. Сабору друге дијецезе (нпр. 23. канон и 28. канон Карт. Саб.), а постоји и закон цара Јустинијана (из 530. г.) где се изреком каже да „Одлуке патријараха не подлежу апелацији” (Cod. Just. I 4. 29.), што је Црква препознала, и уневши у номоканон Фотијев, освештала (Ап. Синт. I 169. 174. 177, 180.). Ипак, због изузетне изражајности, цитираћемо део посланице Картагенских Отаца римском Пани 424. г.:

„...Ипак сада, пошто сво најприје испунисмо дуг потребитога поштовања, ми вас молимо да унапријед лако не

слушате оне, који одавде долазе, и да више не допустите себи примати у опћење оне, који су од нас одлучени били, јер ће твоје блаженство лако наћи, да је то тако установљено и на Никејском Сабору, па ако тамо налазимо да се ово има чувати у погледу нижих клирика и свјетовњака, колико се већма неће ово морати чувати у погледу епископа? Према томе, они који су у својој епархији одлучени од опћења, немој да се твојом светошћу намјерно и као што не треба у опћење примају. Исто тако бесрамна бјежања презвитера и следећих последице њих клирика нека твоја светост забрани, као што ти се и приличи, јер никаквом наредбом Отаца није ово одузето од Африканске Цркве, пак и установе Никејског Сабора на најочитији начин повраћају дотичним митрополитима колико клирике нижег ступња, толико и епископе. И он је разумно и праведно заповиједио, да ма какви се послови истакли, морају бити сви исцрпљени у својим дотичним мјестима, јер (Оци) признаше да ни једној области неће бити ускраћена благодат Духа Светога, кроз коју свештеници Христови и разборито виде правду, и тврдо је чувају, а особито, кад је свакоме допуштено, у случају да је незадовољан одлуком мјестних судија, обратити се Саборима своје епархије... или зар, има кога који би могао вјеровати, да Бог наш може надahнути правом у суду једнога, ма ко он био, а многобројним свештеницима, који су на Сабору скупљени да ће им то одрећи?"...

Ова посланица се налази у свим значајнијим Зборницима (осим румунског), и премда није строго гледано – канон, сматра се извором права у свој Цркви. У „Крмчији“ Светог Саве посланица је стављена као канон.

IV ИСТОЧНИ ПАПИЗАМ

Па и поред свега тога, што је очигледно да судски спор не може бити пренесен жалбом изван своје дијецезе, неки тврде да то и није тако. Они се позивају на 3. и 5. канон Сардијског Сабора, налазећи да тај Сабор установљује право римског папи да прима апелације из туђих му дијецеза на пресуде тамошњих Сабора. Даље, мисле они, ако је епископ Рима био првочастан, сад по његовом отцепљењу то припада Цариградског Патријарху. И пошто је он данас првочастан, право

које је Сардијски Сабор дао римском папи прелази на Цариградског Патријарха.

Против оваквог мишљења уобичајило се износити историјске околности, аријанске завере против Атанасија Александријског, олакше излази да се одредбе 3. и 5. канона Сардијског Сабора односе само к личности папе Јулија, и само за случај аријанске кризе. Показало се да ови аргументи нису довољни.

Речено мишљење почива на две основне грешке. Прва је та, што речени канони уопште не установљавају апелацију. Друга је та, што се наводи да установљено право припада првочасном епископу, због своје првочасности.

Осим тога, ове поставке и кад не би биле погрешне, биле би у међусобном супротстављању. Јер, апелација се изјављује субјекту власти! А епископ ма ког ранга у власти је у зависности од свог Сабора. „Али и тај први нека не чини ништа без приволе свију“ каже одредба 34. канона Ап. За разлику од тога првочасност се даје епископу као појединцу, дакле мимо Сабора. Стога је немогуће везивати право које би по власти могао да ужива само Сабор Епископа, за првочасност поглавара тог Сабора, и да се „сељењем“ првочасности, сели и власт. Власт и част епископа су строго одвојене (в. 12. канон I Вас. Саб.). Сабор своју власт црпи из литургијске саборности своје, јер је израз Цркве. Епископ своју част пред другима црпи из значаја града своје катедре.

Погледајмо каноне!

„... Треба се такође побринути и за то да ако који епископ у једној епархији има какав судски посао наспрам брата свога и саспископа, он не сме из друге епархије дозивати епископе да им суде. А ако је који епископ био осуђен због каквог посла, пак држи, да његов посао није неваљао, него достојан, да се опет судбена истрага поведе, – ако је вашој љубави угодно, одајмо пошту успомени Апостола Петра, пак нека они, који су судили нанишу Јулију, епископу римског, да се, ако је потребито, понови суд код епископа, који су ближе тој епархији и нека он назначи дотичне, који ће разабрати посао. Ако пак оптужени не може доказати, да је његов посао такав, да га треба новоме разбору подврћи, тада оно што је једном

пресуђено, нека се више не руши, и оно што је учињено нека остане чврстим.” (3. канон Сард. Саб.)

„... Треба установити да ако који епископ буде оптужен, и сабрани из оне исте области епископи свргну га са свога ступња, пак он, позивљући се као на неки виши суд, обрати се најблаженијем епископу римске цркве, и овај захтије обратити на њ пажњу, и нађе умјесним да се новом разбору подвргне посао таковога, – он (римски епископ) треба да се удостоји написати оним епископима који су најближи тој епархији да они марљиво и потанко сваку разаберу, пак да, добивши увјерсење о истини, изрекну пресуду своју о послу. Захтије ли који да се његов посао опет новом разбору подвргне, и на његову прошњу римски епископ нађе умјесним да пошаље од своје стране презвитере, – нека у власти тога епископа буде, уколико за добро и за потребито нађе и одреди, послати такве презвитере који ће заједно са епископима судити, имајући при томе власт онога који их је посао, и то нека остане. Ако пак држи, да је dostatно ради испитања посла и пресуда епископа, – нека поступи како за најбоље мудри његов савјет нађе...” (5. канон Сард. Саб.)

Наведени канони су повезани. Док се трећи бираним речима бави могућношћу да осуда Епархијског Сабора не буде и коначна (могућност апелације још није, у доба Сабора, била опште прихваћена, од свих Цркава), пети се канон бави разрадом такве могућности. Канони полазе од несумњивог и искључивог права Епархијског Сабора у ком је оптужени епископ сабран, да суди дотичноме. Нико стран том Сабору нема своје право да се меша у то, првостепено суђење, макар био позван од туженог-иоца, којима канон (3) забрањује самоиницијативно да зову стране епископе, и избегавају тиме своје епископе и њихов суд.

Бираним речима епископ Озије, епископ кордупски, моли Сабор да се установи могућност обраћања „Јулију, епископу римскоме” у случају да епископ није задовољан изреченом му осудом његовог Епархијског Сабора. Епископ Озије кордупски говори: „Ако је вашој љубави угодно, одајмо пошту успомени Апостола Петра...”, дакле он апелује, он моли Оце Сабора, он их заклиње љубављу и успоменом на Апостола Петра. Зашто? Да се омогући обраћање „Јулију, епископу

римскоме.” Будући да канон прво помиње име Јулијево, а потом катедру његову, канон има у виду личност самога Јулија, док спомињање катедре је у функцији имена, разликује га од другог неког Јулија. У том смислу и иде спомињање имена и успомене Апостола Петра. Јер је то онај Јулије, који седи на трону Апостола Петра.

Видимо да се установљено сматра као лично право, тј. Јулијево. Због тога је погрешно везивати установљено за првочасност римске катедре. Првочасност је, условно речено, безлична, док је разлог установљеноме управо лични ауторитет Јулија. И истине ради, треба рећи да његов ауторитет потиче отуда што је он епископ Парохије Апостола Петра и Павла, и што је својом благочашћу био то што је био, бранилац Православља. Насупрот овоме, из 3. канона II Вас. Саб. и 28. канона IV Вас. Саб. види се да је римска катедра првочасна због тога што је Рим био царски град.

Треба правити разлику између првочасности, и угледа. Црквена историја нам казује да ово двоје није увек, и обавезно, повезано уједно. Из квалитета установљеног права се види да канон има у виду управо велики лични углед папе Јулија!

Какво је право установљено канонима 3. и 5. Сардијског Сабора?

Без сумње, установљена је могућност да се суд „новом разбору подвргне” (5). Видели смо да је у Цркви главни разлог ширем црквеном сучељавању „несагласност”, тј. сумња о спору. Дакле, разлог који на изврстан начин почива унутар Епархије. Овде је разлог канонима опште стање у коме се цела Црква налазила, а то је тзв. Аријанска криза, када су јеретици путем Сабора протеривали правоверне епископе. Те, опште околности јесу натерале Цркву да установи речену могућност, и да би се Епархијски Сабори избавили подозрења, и да би правоверни епископ нашао заштиту.

По осуди, „они који су судили”, обавештавали би папу Јулија, и прилагали би и став осуђеног епископа, јер је он морао да докаже „да је његов посао такав, да га треба новом разбору подврћи” (3). Уколико би он то и доказао, тиме би унео елемент сумње у спор, и шире црквено сучељавање би

имало исти смисао, и сличан ток, као што смо приказали у тумачењу 14. канона Ант. Саб.

Ваља истаћи да, супротно мишљењу неких каноничара, ови капони не дају власт папи Јулију да прима апелације на пресуде туђих му Сабора – јер је ново и коначно суђење било од стране епископа из „(нај)ближих“, тј. сусједних епархија оној, чији је Сабор изрекао осуду. Канони не спомину, али је у новом суђењу учествовао и Сабор који је осуду изрекао, што се да закључити из саме суштине могућности апелације. Дакле, прву пресуду није потврђивао, нити поништавао, папа Јулије, или његов Сабор, што је суштина апелације, већ је то чинио онај Сабор, о коме смо говорили у тумачењу 14. канона Ант. Саб. Епископ Никодим (Милац) наводи да канони (3. и 5.) подразумевају само епархије Римске дијецезе, као епархије одакле се може обраћати папи Јулију, па би тада Сабор који поново суди био под јурисдикцијом истог Јулија, па отуд и сва права дата Јулију. Али, тада би канони (3. и 5.) били неспецифични, јер би те епархије биле сабрање у једну, Римску дијецезу, па тако папа Јулије не би примао обраћања за спорове из туђих му области. Осим тога, одлуке Сардијског Сабора потписали су и Оци источних дијецеза...

Три су права установљена за папу Јулија.

Прво, он прегледа акта суђења Епархијских Судова, и ако би пронашао неправилност, сумњу да је у питању аријанска завера против правоверног епископа, могао је да тражи да се цео суд подвргне новом разбору, од Сабора суседних епархија оној, која је судила. Јулије само установљава сумњу. Али он је не разрешава. Какве је природе ово Јулијево право?

Вршећи га Јулије поступа изван свог Сабора. О томе сведочи и то што може да пошаље два презвитера у своје име на ново суђење. Као појединац, он нема власти да шаље друге епископе, али је властан да пошаље своје презвитере. Ова особина реченог права, указује на то да је оно ванлитургијско, вансаборно, па тиме и нема изворну, црквену власт, за основу. Основа тога права је апел, (молба), којом се и без канонске наредбе неки страни епископ од угледа обраћао Саборима епископа, да по љубави још једном обрате пажњу на пеки судски или други посао. Исти Сабори су могли да уваже апел, али нису морали. Канони (3. и 5.) приморавају Епархијске

Саборе да уваже апел папе Јулија, и да приступе ширем црквеном сучељавању, „нак да, добивши увјерење о истини, изреку пресуду“ (5.). Видели смо да (14. канон Ант. Саб.) у случају сумње митрополит позива на шире црквено сучељавање. Овде апел папе Јулија уноси сумњу. Зато и канон (3.) предвиђа да се папи Јулију обрате „они, који су судили“ путем свог митрополита. Ово чува у свему ауторитет, повластице и власт Епархијског Сабора. Али, да се спречи у свему самовоља аријанца, канон (5.) допушта да се папи Јулију обрати и сами осуђени, кад то пропусти дотични митрополит.

Право апела са обавезном снагом дато је папи Јулију због његовог осведоченог угледа као борца за чисту црквену веру и због угледа његове катедре, што све, како рекосмо, треба разликовати од првочасности!

Друго право Јулијево, предвиђа да може да „назначи дотичне“ (3.), који су из суседних епархија, ради новог суђења. Видели смо (14. канон Ант. Саб.) да се при позивању епископа из оближњих епархија, вршио избор оних епископа, који су били од поверења свима странама... Овде, се због неправде аријанца омогућава да папа Јулије, ако нађе за потребно, одреди састав ширег Сабора. Ово проистиче из поверења Цркве да ће он изабрати оне, за које зна да су правоверни и непристрасни. Овде учесници првог суђења схватају да морају имати поверења у избор папе Јулија. Јер, овде није сумња унутар – епархијска, него све – црквена, аријанска криза. Ово право још јаче истиче да је углед папе Јулија и његове катедре узрок установљавања права у корист управо папе Јулија.

Треће право предвиђа да папа Јулије може послати два своја презвитера да у његово име учествују у новом разбору судског посла. Ови су, у неким тежим случајевима аријанске доминације, расправљајући спор, Сабору додавали аутентичност благовјерја папе Јулија, кога су представљали. Њихов потпис на акту Сабора био је као печат правоверја.

Из ове анализе права папе Јулија можемо извући више закључака:

1) У питању су личне повластице, везане само за име папе Јулија.

2) Повластице су дароване због угледа папе Јулија и његове катедре, из ког се разлога не могу везивати за првочасност римског престола, и тако наслеђивати,

3) Повластице су по карактеру ванлитургијске, па су и без сопствене власти, из ког разлога папа Јулије и није био судбена инстанца,

4) Повластице су биле изнуђене аријанском кризом, па спадају у историјске појаве,

5) Повластице, премда су појава без преседана у црквеној историји, у суштини нису дирале повластице и јурисдикцију Црква, и

6) Повластице нису омогућавале да се један судски посао из једног сабрања (дијецезе) преноси (и разрешава) у друго сабрање (дијецезу)!

Римске папе, након Јулија, упркос реченоме, изнађоше, и раширише, теорију да они на основу ових канона могу решавати у последњој инстанци и судске спорове, пошкпе у другим, туђим им областима. Они су повластице дароване Јулију везали за првенство по части свог престола, пред другим престолима. Тиме су првенство по части уздигли на место врховнога каноничкога принципа, важнијег од принципа саборности (34. канон Ап.) и принципа сабрања и јурисдикције (2. канон II Вас. Саб.), који су принципи литургијска срж црквене власти (Мт. 18. 19. 20.). Отуд и могућност да папа римски самостално прима у општење одлученог од стране папи туђег Сабора. То ни папа Јулије није могао.

Управо је папа Зосим римски (417 – 418), позивајући се на овако искривљено тумачење одредби Сардијског Сабора, подвргао свом суду осуду Алијарија презвитера Урбановог, епископа Африканске дијецезе. Интересантно и упозоравајуће је Зосимово тумачење речи канона (5.): „презвитере, који ће влашћу онога који их је послао... судити“. Он је тврдио да ти презвитери суде као опуномоћеници, дакле влашћу, „врховног старјешине Цркве“, римског папе. Ето последице спајања првенства по части (узгред, без овога принципа Црква може) и првенства по власти! Мислио је Зосим да ако је он први пред другима (по части), да је тиме први и над

другима, те да из тога следи и право његових презвитера да суде у другим областима, јер је он и над тим областима, дакле – „Врховни старјешина Цркве – Pontifex Maximus“. Ипак, да би његове претензије биле прихватљивије, он их је сместио у измишљено правило I Вас. Саб.

Оци Африканске дијецезе су одбили његове претензије. То је управо учињено посланицом тадашњем папи Келестину, године 424. Аргументованост те посланице (ми смо њен део већ навели) натерала је римске теологе да признају грешку и да одустану од теорије папе Зосима, и то је тако било све до папе Николе I (858 – 867).

Понекада аутокефалне Цркве заузму став, а да нису свесне куда то води. Пресвета и најбогољубазнија Грчка (Атинска) Црква је, судећи по извештају митрополита Дамаскиноса (Цариградска Црква) Женевског, заузела став, по коме је апелационо право „нераздвајно везано за врховно канонско првенство по части Васељенског трона“. Папа Зосим је ово „подметнуо“ под ауторитет I Васељенског Сабора, а бојимо се да ће се данас то исто „подметнути“ под ауторитет будућег VIII Васељенског Сабора!

Куда то води???

V О АПЕЛАЦИОНОМ ПРАВУ 9. И 17. КАНОНА IV ВАС. САБ.

У извештају митрополита Дамаскиноса Женевског, поред изванредних опаски Пресвете Руске Цркве, читамо и: „9. и 17. канон IV Васељенског Сабора немају везе са питањем Дијаспоре. Они само говоре о апелационом праву Цариградског трона.“ Колико је прва реченица тачна, толико је друга погрешна.

„Они само говоре о апелационом праву Цариградског трона“! Овај исказ претпоставља да Цариградски трон (Епископски Сабор Цариградске дијецезе) има оригинално право, и то на основу 9. и 17. канона IV Вас. Саб., да буде коначна инстанца у судским споровима, по упућеним му жалбама на пресуде Епископских Сабора других аутокефалних Црква. Ми смо указали на то да у црквеним стварима апелација није

по суштини право, већ могућност под каноничним условима ширег црквеног сучељавања. Та се могућност остварује у границама домаћег сабрања. Подвукли смо реч „црквеног“, јер и сама та реч указује, можда још јасније, да се то шире сучељавање одвија у оквиру само и једино Једне Цркве, што ће казати, у оквиру једне дијецезе. Јер, дијецеза пројављује Једну и Јединствену Цркву у својој области. Када би се шире сучељавање одвијало изван дотичне дијецезе, у другој дијецези, тада то већ не би било једноцрквено сучељавање. А ми исповедамо веру у Једну, Свету, Саборну... Цркву!

Шта више, историја, по промислу Божијем за нашу корист и поуку, управо IV Вас. Саб. на коме су донети 9. и 17. канони, казује да је на заседању Светог Сабора укинута пресуда по жалби, донета од стране најбогољубазнијег Анатолија епископа Цариграда, и оснажена пресуда дотичног дијецезалног Сабора. Ако је Вассељенски Сабор, који је и доносио одредбе о наводном праву на апелацију Цариградског трона одбио да призна то право славноме Анатолију, тад очигледно нешто „шкрипи“ у исказу да 9. и 17. канон „говоре о апелационом праву Цариградског трона“. Ти канони заправо говоре а contra, о супротном. Да Цариградски трон нема апелационо право, осим случајева судских спорова пониклих у Цариградској дијецези.

Ипак, у 9. и 17. канону се помиње Цариградски Трон у контексту суђења. Па да бисмо у свему разјаснили смисао поменутих канона, ми ћемо их одвојено размотрити, јер они уређују различите односе, различите по суштини, и премда су текстуално слични, последица различитости односа, изискује одвојен приступ.

Одредбе 9. канона IV Вас. Саб.

„Клирик који има какву распру са другим клириком, нека не обилази свога епископа и обраћа се свјетским судовима, него нека најприје поведе посао код свога епископа, или, уз приволу епископа, код оних нека се суд води, које и једна и друга страна изабери; а који преступи ово, нека подлегне казнама по правилима. Ако клирик има распру какву са својим или са другим епископом, нека се суди пред Епархијалним Сабором. Ако пак епископ, или клирик, има правду са дотичним епархијалним митрополитом, нека се обрати егзар-

ху дијецезе, или престолу царскога Цариграда, и код њега нека се суди.“ (9. канон IV Вас. Саб.)

Канон се односи на спорове цивилноправног карактера, а не на црквене спорове. То се види из речи: „има какву распру“, или: „има правду“. Сличне изразе користе Оци када хоће да допусте сумњивим лицима да подижу тужбе на епископе и клирике, али само у цивилноправним стварима (у црквеним стварима то право та лица немају); „... не смије се нијекати слобода да поднесе тужбе по својим особеним пословима.“ (129. канон Карт. Саб.), или: „ако који поднесе на епископа какву своју, то јест, особну тужбу... ако је пак пријеступ црквени, за који се епископ окривљује...“ (2. канон II Вас. Саб.).

Црква је правила разлику између судског поступка за цивилноправне и црквене спорове. Обе врсте спорова међу хришћанима водили су црквени судови. И овај (9.) канон показује који су то црквени судови за цивилноправне спорове. Канон одређује да су ти, и само ти судови, они којима се клирици требају „најпре“ обраћати. Сасвим је јасно да ни један неће поднети тужбу државноме суду за црквени спор. Стога речи: „нека не обилази свога епископа и обраћа се свјетским судовима“ не могу се односити на црквени спор. Ако би ко и поднео тужбу државноме суду због јереси нпр. такав би био много теже кажњен, него као што предвиђа канон, неодређено—по правилима (в. 15. канон Карт. Саб.).

Хришћанима световњацима је било допуштено да по вољи бирају црквени или државни суд за своје цивилноправне спорове. Међутим, клирицима је било забрањено да се обраћају државним судовима. Али, канон у цивилноправним споровима допушта клирицима да се могу обратити и државним судовима, али тек пошто би њихов спор прегледао црквени суд, и пошто би тај суд био из било ког разлога у немогућности да спор реши. Дакле, само у том случају клирику може бити допуштено да се обрати државном суду. То је смисао речи: „најпре“. Овим се не крши ауторитет црквеног суда, јер су се клирици њему првome обратили. Разлог забране клирицима да се по вољи обраћају најпре државним судовима за своје цивилноправне спорове је у томе, што они морају у свему свом животу веровати својим црквеним старешинама, и од њих зависити. Јер, ако су тим епископима поверене много-

цене душе народа и клира, колико ли им је више поверено старање о правди између људи у цивилноправном смислу (упореди I Кор. 6. 1. – 5. и 41. канон Ап.).

Канон допушта да уз привољу дотичног надлежног црквеног суда, клирици могу суд водити пред изабраним од свих страна судом. Какав је тај изабрани суд? Свакако не било какав. То је опет црквени суд, и то црквени суд који према управо овом (9) канону има власт да суди клирицима или епископима, али не у конкретном смислу. Правно речено, то мора бити суд ваљан по стварној, али не и по месној надлежности. Исправније би било рећи личној надлежности.

Који су црквени судови стварно надлежни у цивилноправним споровима? За спорове међу клирицима надлежан је (њихов) епископ. Спор између клирика и епископа решиће Епархијални Сабор. Ако клирик, или епископ има спор са митрополитом, то ће решити егзарх дијецезе, или епископ царскога Цариграда.

Ко је егзарх дијецезе? То је првостролни епископ дијецезе. Свети Оци су реч дијецезе користили у смислу „Божије управе над народом”. Реч егзарх потиче од две грчке речи: екс – из, изван; и архо – владати. У политичком смислу егзарх је био гувернер, који је своју власт изводио из цареве. У црквеном смислу егзарх је првенствујући епископ у дијецези, над свима епископима Дијецезалног Сабора, који своју власт у Сабору изводи од Бога, и тако чини свој Сабор независним од других Дијецезалних Сабора, и тиме коначним. Канон помиње егзарха, али он не суди као појединац већ у свом, Дијецезалном Сабору. Канон је поменуо Епархијални Сабор, а не првенствујућег митрополита. Зашто и у овом случају није поменуо Дијецезални Сабор? Зато што се исти ретко састајао у пуном саставу, па је егзарх могао председавати и нешто ужем саставу, и да својом појавом допуну ауторитет пуног, потпуног Дијецезалног Сабора.

Епископ, или Сабор, када суди цивилноправни спор, не чини то као арбитар од поверења, нити као познавалац закона, већ суди као Црква, на основу власти из Св. Писма (I Кор. 6. 1. – 5.). Последица овога је да сва немогућност простирања своје оригиналне власти епископа на туђе Цркве (в. 2. канон II Вас. Саб.), важи и у решавању оваквих спорова.

Но, ако је немогуће имати своју оригиналну власт у пословима туђе Цркве, могуће је имати власт у конкретном послу (суђењу, нпр.) туђе Цркве, али искључиво као пренесено овлашћење од стране власти оне Цркве чији је то иначе посао. Ради се о тзв. изборном суду, о коме између осталих, говори и овај (9) канон. Наиме, ако се две стране у спору договоре да њихов спор разреши суд друге дијецезе, они ће о томе обавестити свој суд,³ у својој Цркви, који је у свему надлежан да им суди, па ако он усхтије да да своје одобрење (в. нпр. 11. и 13. канон Ант. Саб. и 23. канон Карт. Саб.), и изабрани суд дотичне туђе дијецезе пристане да се прими решавања спора, (он то не мора) ствар може бити решена и од стране тих, туђих епископа. Али, ово ниуколико не важи за неке будуће, евентуалне спорове ма и истих странака. Свакако у циљу очувања ауторитета свога суда, изабрани суд не може бити нижег ранга, ниже саборности, од свог суда и мора имати, правно речено, стварну надлежност, тј. власт да решава спор странкама у конкретном случају.

У канону стоји назначен још један суд: „... нека се обрати егзарху дијецезе, или престолу царскога Цариграда...”. Ова свеза „или” казује да је епископ Цариградски алтернативни суд егзарху дијецезе, који је редован суд својим клирицима, епископима и митрополитима. Даље, та свеза казује да од воље страна у спору, од њиховог евентуалног договора зависи коме ће се од ова два суда обратити за суђење. Епископ Цариграда нема преимућство над егзархом дијецезе. Суштина увођења његовог суда је – изабрани суд. Али мало модификован. Клирик, или епископ, у спору са митрополитом, по постизању договора о суду Цариградског епископа, не могу просто да се њему обрате, него, прво егзарху своје дијецезе, и свом Дијецезалном Сабору, од кога су у органској зависности, и њему изнети и спор и договор. Одлуку о преношењу посла на епископа Цариграда донеће Сабор у складу с канонима. Ово никако не значи да дотични не могу да изаберу и неког другог, туђег им егзарха дијецезе. У том случају епископ Цариграда не може да протестује! Ако би протестовао, тиме би повредио искључиву власт, јурисдикцију Дијецезалног Сабора, а то му

³ Уколико је суд нижи од Дијецезалног Сабора, цела ствар мора и њему бити представљена. (прим. аут.)

право канон не даје. Његово право да буде алтернативни суд Дијесезалног Сабору (егзарху дијецезе) не поништава право на избрани суд!!!

Каква је особеност епископа Цариграда у односу на неки други избрани суд?

Епископ Цариграда не може да одбије да се прихвати решавања уступљеног му суда! јер, његова надлежност је за њега обавезна, тј. она је ех капоет, баш као што ни Дијесезални Сабор не може да ускрати одобрење својим клирицима, епископу, или митрополиту, да се по договору суде пред епископом Цариграда (изузев случаја да нађе да је мотив договору злонамеран, *fraudas omnia cogumpit*).

У доба доношења 9. и 17. канона IV Вас. Саб. епископ Цариграда није био егзарх своје, Тракијске дијецезе. Био је законити епархијски митрополит, али је у стварности већ деценијама вршио власт егзарха и то у три дијецезе, Азије, Тракије и Понта. Тек примањем 28. канона IV Вас. Саб. он постаје егзарх...

О томе ћемо више рећи у тумачењу 17. канона IV Вас. Саб.

У 9. канону не налазимо трага апелацији. Он одређује да ће спор цивилноправне природе међу клирицима решити њихов епископ, или избрани, од њиховог одобрен; спор између клирика и епископа решиће Епархијални Сабор; спор између клирика, или епископа, са митрополитом решиће егзарх дијецезе, или епископ Цариграда. Видимо да спор између носилаца мање црквене власти решава виша црквена власт.

Многи реч из канона: „најпре” разумевају као указивање на то да канон заправо одређује само прве инстанце, после којих се жалбом обраћа вишим. Тако би, по том схватању, канон одређивао да се у спору клирици најпре обраћају свом епископу, а потом, по жалби Епархијалном Сабору, итд. Све до става да суд егзарха дијецезе у решавању спора епископа и митрополита, подлеже жалби епископу Цариграда.

Речени став није оправдан. Реч у канону: „најприје” јасно стоји у контексту раздвајања црквених судова од државних. Канон почиње одредбом: „клирик који има какву распу са другим клириком, нека не обилази свога епископа и обраћа се свјетским судовима, него нека најприје поведе

посао код свога епископа...” Видимо да ова прва одредба канона формулацијом: „не... обраћа се свјетским судовима, него нека најприје поведе посао код свога епископа” одваја надлежност свјетских судова од црквених, јер реч: „најприје” не стоји у реченици сама него стоји повезана са речима које јој непосредно претходе: „него нека”. То, „него нека најприје” јасно сведочи да се не може тумачити да је епископски суд, суд коме ће се клирици најприје обратити, у смислу прве инстанце.

У ставу се такође суд егзарха дијецезе поставља као нижи, мањевластан, у односу на суд цариградског епископа, коме се наводно може изјављивати жалба. У канону пише: „Ако пак епископ, или клирик има правду са дотичним епархијалним митрополитом нека се обрати егзарху дијецезе, или престолу царскога Цариграда, и код њега нека се суди.” Ако упоредимо текстуално ову одредбу са почетном одредбом канона: „клирик који има какву распу са другим клириком нека... поведе посао код свога епископа, или, уз приволу епископа, код оних нека се суд води, које једна и друга страна изабери”, уочићемо да у оба случаја постоји могућност алтернативних судова. Суду епископа алтернативан је суд избраног епископа, а суду егзарха дијецезе алтернативан је суд епископа цариградског. У обе одредбе најпре је наведен редовни суд, а потом речницом: „или” даје се могућност да се изабере и други судија. У оба случаја одредбе се завршавају исказом: „и код њега нека се суди”. Нема ни трага о праву на жалбу цариградском епископу на пресуду суда егзарха дијецезе.

Црква када разрешава цивилноправни спор по овоме (9.) канону не дозвољава никакву апелацију. Суд који први пресуди је и коначан. И још по 59. канону Картагенског Сабора забрањено је ономе ко је незадовољан одлуком црквеног суда да се обраћа државном суду ради новог суђења. Навиклим на данашње право жалбе питамо се због чега црква не дозвољава жалбу на одлуку њеног суда. Само суђење, тј. настанак спора по каквом имовинском праву јесте срамота за цркву. Апостол Павле говори: „И то вам је већ сасвим на срамоту што имате парнице међу собом. Зашто радије не претрипите неправду? Зашто радије не поднесете штету? него ви чините неправду и наносите штету, и то браћи! (I Кор. број 6. број 7. број 8.). Црква може трпјети срамоту парнице међу својим

служитељима и разрешити спор. Али већ да трпи срамоту да нека странка не буде задовољна пресудом Цркве те да присиљава жалбом вишу црквену власт да проверава суђење ниже црквене власти, то Црква не може да трпи. Она такође не може да трпи ни то да се незадовољна странка обраћа државном суду, да би овај, својим суђењем проверавао суђење цркве.

Ваља истаћи да када смо говорили о могућности апелације нисмо помињали могућност да се жалба ма и општом сагласношћу упути неком Сабору туђег сабрања оном који је пресудио у првом суђењу. Таква могућност не постоји. Ни један канон је не предвиђа. Могуће је на прво суђење позвати потпуно стране епископе у домаћи Сабор (нпр. 2. канон II Вас. Саб. или 13. канон Ант. Саб.); могуће је уступити прво суђење изабраном суду, па (теоретски) и страном. Али, апелација је увек, где је допуштена (неки црквени спорови) шире црквено сучељавање, и као таква она се не може уступити.

Канон када помиње суд цариградског епископа, каже: – престол царског Цариграда. Под престолом не подразумева се царев престо него катедра епископа цариградског. Али постоји и реч „царског“. То означава да је суд цариградског епископа, као алтернатива суду егзарха дијецезе, могућ по овоме канону, само у оним дијецезама које се својом територијом налазе на територији која у политичком смислу јесте под влашћу цара у Цариграду. Овде се види да речена алтернатива не важи за цело хришћанство. Ако би се другачије тумачио овај део канона, значило би да цариградски епископ јесте алтернативни суд и римском папи, јер је и он егзарх своје дијецезе. Међутим, тако нешто је незамисливо. Римском папи цар у Цариграду у политичком смислу не значи ништа, јер он има у Риму свога цара.

Из ове условљености налажења територија дијецеза на територији царства цариградског да би цариградски епископ био канонички алтернативни суд дотичним егзарсима сасвим је умесно данас поставити питање која се то аутокефална Црква сада налази на подручју коме је Цариград (Истамбул) престоница. И на крају, изражавамо убеђење, које ћемо доцније још и више поткрепити, да је ова одредба о суду епископа цариградског, одредба историјског карактера!

О 17. канону IV Вас. Саб.

„У свакој епархији парохиије, које су по селима или засеокима, морају непромјенљиво припадати оним епископима, у чијој су оне власти, а особито, ако су за 30 година без опријеке их имали и њима управљали. Али, ако се каква распра о истима подигла, или се подигне прије него што је 30 година истекло, допушта се онима, који себе сматрају увријеђенима, подигнути о томе тужбу пред Епархијалним Сабором. Који је пак увријеђен био од свога митрополита нека се суди код егзарха дијецезе, или код цариградског престола као што је прије речено“... (17. канон IV Вас. Саб.)

„Као што је прије речено“ – ове речи упућују на одредбе 9. канона IV Вас. Саб., на то да се спорови из односа, које овај канон регулише, имају решавати истом „матрицом“, истим судовима, као и цивилноправни спорови, што одређује тај, 9. канон. Овај, 17. канон штити власт епископа над својом територијом, од ометања. Ометање може учинити само онај, који иначе има литургијски исту власт, дакле епископ или митрополит. Ако епископ угрожава, присваја, део, или целу Парохију, другог епископа, судиће Епархијални Сабор. Ако је то митрополит, судиће егзарх дијецезе, или епископ Цариграда.

Премда је „матрица“ иста, спорови из овог односа нису цивилноправни, него су црквене природе. Премда су црквене природе, канон не предвиђа могућност апелације. Зашто? Зато што је услов могуће апелације – сумња, а у овом спору сумње нема. Ту се само утврђују чињенице, време и законитост држања дела, или целе Парохије.

Који је узрок, због кога Сабор у Халкидону даде повластице епископу Цариграда?

Узрок се налази у историјским условима. Једна од тема којом се бавио IV Васељенски Сабор јесте и сређивање немира који су већ 80 година потресале и реметиле црквени живот у три дијецезе (Тракија, Понт, Азија). У тим дијецезама су се епископи занели самосилништвом и по својој жељи присвајали туђа подручја, сами себе проглашавали митрополитима, делећи тако епархије, завладала је симонија итд. Да би се томе стало на крај Црква је закључно са 25. X 451. године донела 27 канона, између којих су и наши 9. и 17. Смисао

повластице која је дата епископу Цариграда је тај да се искористи оно што је у животу већ постало обичајем. Наиме, услед речених немира егзарси дотичних дијецеза, као и њихови митрополити, изгубили су сваки ауторитет. Постављања, суђења и сви други црквени послови одвијали су се најчешће мимо устаљених, канонских Сабора. Једини неоспорни ауторитет имао је епископ Цариграда. Он је био по рангу митрополит. Но, био је близу цара и царске власти, био је на другачасном престолу свега хришћанства, а и саме личности које су у то доба управо заузимале његов престо (Свети Јован Златоусти, нпр.) били су од несумњивог угледа. Зато су сви митрополити, па и сами егзарси речене три дијецезе, да би пред Црквом прибавиле легитимитет својим предузетим пословима, позивали су епископа Цариграда да учествује у вршењу тога посла. У ствари, 9. и 17. канон дају могућност да се цариградски епископ, као несумњиви ауторитет ради прибављања легитимитета појави као могући алтернативни суд⁴ оном редовном. Канони, дакле, имају у виду пре свега три егзарга дијецеза, и то: егзарха ираклиског (Тракија), егзарха ефеског (Азија) и егзарха кесариског (Понт). Јер су управо нередима ауторитети та три егзарха и њихових митрополита били доведени у питање. По по слову канона иста повластица делује и према осталим егзарсима дијецеза чије се територије у политичком смислу налазе под влашћу цариградског цара. Ипак, због географске удаљености и уредног црквеног живота у оно време било је тешко претпоставити да ће, на пример епископ који тужи митрополита због некаквог дуговања из Александрије путовати чак у Цариград и обраћати се тамошњем епископу. Иако је по канонима ово могуће, у доношењу канона Оци ту могућност нису имали као мотив давању повластица цариградском епископу. Дана 30. X 451. године на 15. заседању Сабор усваја 28. канон, и то на тај начин што су од 630 епи-скопа, свега 185 потписали одредбе реченог 28. канона. Тим каноном Оци као да напуштају мисао да се речене три дијецезе очувају и да се живот у њима усклади са канонским поретком уз помоћ ауторитета цариградског епископа. Они по овоме канону врше уједињавање те три дијецезе

⁴ Епископ Цариградски не суди као појединац, већ у Сабору коме председава (прим. аутора)

у једну, којој је на челу као егзарх управо епископ Цариграда, са титулом архиепископа. Због начина на који је донет 28. канон он није прихваћен од свих дијецеза. Но, данас више нико не покушава да га оспори.

Уочљиво је да повластице 9. и 17. канона, у смислу превазилажења преда у речене три дијецезе, дате цариградском епископу, губе смисао доношењем 28. канона. Јер на подручју немира, сада све што се давало епископу Цариграда, као специјалне повластице, он ужива као канонски егзарх те, нове дијецезе.

Уочљиве су две струје код Отаца Сабора. Једна је тежила да минималним повластицама епископу Цариграда, оснажи обичај, и тиме очува постојеће старе дијецезе Тракије, Понта и Азије. Израз ове струје су и 9. и 17. канон.

Друга струја је настојала да обичај претвори у канонски поредак, при чему би се црквени мир повратио на штету дијецеза. Израз ове струје јесте 28. канон.

Из овога се да закључити, да су повластице цариградском епископу из 9. и 17. канона заиста историјски споменици.

Али и без тога, ваља закључити да се 9. и 17. канони не односе на апелационо право, него да баш то право искључују у погледу суђења цивилноправних спорова, као и оних црквених спорова, који проистичу из сметања власти епископа на својој територији.

Позивом на ове каноне, цариградски епископ нема никаквих виших права од било ког другог првопрестолног епископа, било које друге аутокефалне Цркве.

VI ЦАРИГРАДСКИ ПАТРИЈАРХ И МЕЂУПРАВОСЛАВНА КОМУНИКАЦИЈА

Цариградски патријарх полаже право на то да му се из свих цркава реферише о питањима од значаја који превазилази само једну аутокефалну цркву, и да он даље одређује којим ће се начином даље поступати. Сасвим је неизвесно на основу чега он полаже то право. У цркви тако нечега никад није ни било. Прелистали смо све каноне и нисмо нашли ни један који би цариградском патријарху давао то право.

Могуће је да цариградски патријарх повезује своју првочасност у Православљу са правом на власт, као што је то својевремено чинио римски епископ Зосим. Ако би се тако ствар посматрала, што је како смо видели потпуно неканонски, тада би његов захтев да му се реферише и да одлучује о даљем поступку много личио на 95. канон Картагенског Сабора:

„Установљује се да унапријед није потребито сваке године узнемиравати браћу, него, кад се онђа, тј. цијеле Африке, каква потреба истакне, и о њој управљене буду са различних страна к овоме пријестолу грамате, тада ће се сазвати Сабор у оној епархији, гдје се потреба и згода покаже; послови пак, који нијесу онђи, нека се расправљају у дотичним епархијама”.

Овај канон утврђује да се за африканску дијецезу из свих њених епархија реферише првопрестолноме, првовласноме, картагенском епископу. Ако цариградски патријарх пристане на то да се назива *Pontifex maximus totius christianum mundi* тада би његов захтев био оправдан, јер би цео свет био његова дијецеза и по аналогiji са наведеним каноном, заиста би му се морало из аутокефалних цркава реферисати.

У складу са канонским поретком можемо свечано посведочити да ће цариградски патријарх бити уистину васељенски само дотле док буде пуноправан и равноправан осталим патријарсима. Онолико колико посеже виших власти за себе у односу на остале патријархе, утолико сам себе умањује, и искључује из васељенског општења.

Жељко Которанин

лична библиотека
Др. Наум

ЧИЈА ЈЕ ПРАВОСЛАВНА ДИЈАСПОРА*

Колико је реална бојазан да „други Рим увелико корача стопама несрећног првог Рима”?¹ Је ли православни папа заиста на помолу? Коме је потребан другоразредни папа на Босфору? Чему заједничарење у молитви цариградског и римског првосвештеника? Приносимо ли то нашу праву веру у Богочовека Христа и једну цркву Христову као жртву јереси скуменизма („дијалога љубави” без дијалога истине),² идолима западне плутолатрије? Чег новог данас има у давно осуђеним новотаријама Цариграда?

Ова хулна питања множе се у последње време као апокалиптичке сенке „у дому Божијему, који је црква Бога живога, ступ и тврђа истине”.³ Ремете канонски поредак међу православнима, нарочито од Треће припремне конференције за Свсти и Велики сабор, одржане у Православном центру Цариградске патријаршије у Шамбезију (Швајцарска), од 7. до 13. новембра 1993. године.

После Шамбезија све смо даље од оне идиличне слике сусрета архипастира једнаких сестринских цркава у Фанару годину дана раније, одакле у свету Недељу Православља

* У грчком преводу Старог завета реч „дијаспора” означава Јевреје расејане „по свим другим народима” (V. Мојс. 28, 64; 30, 3-4; ул. Јак. 1,1 и 1 Пет. 1,1). У православном црквеном праву, према 85. канону Василија Великог, дијаспора означава православно становништво које живи међу неправославнима. Данас се под православном дијаспором подразумева све становништво православне вере, без обзира на народност, које живи ван државне границе сваке помесне аутокефалне или аутономне цркве.

1 Видети: Свсти кнез Лазар, година II, бр.4(8) Призрен 1994, 89-94.

2 Видети: Логос, година IV, бр. 1-4/1994, 35-40.

3 1 Тим. 3,15.

упућују не само једну озбиљну Поруку свету (пре свега на адресу Ватикана) већ и позив свим православним хришћанима „на дубље јединство – духовно, али и канонско”.⁴ Починемо некако да сумњамо у искреност речи патријарха Вартоломеја, изговорених у Сремским Карловцима, – граду који је, приликом званичне канонске посете Српској цркви, назвао „историјским симболом јединства српског православља”. „Свеукупна Православна црква нити је имала нити ће имати један центар власти. Међутим, увек има потребу за једним центром јединства у циљу хармоничне сарадње свих помесних аутокефалних православних цркава”.⁵ Цариград је све мање место јединства и Цариградска патријаршија се све мање о њему стара, а све више центар борбе за власт, за „универзалну јурисдикцију” над православним верницима расејаним по свету.

На дневном реду конференције Међуправославне комисије за припрему Васељенског сабора у Шамбезију нашла су се три крупна црквеноправна питања: православна дијаспора, аутокефалија и начин њеног проглашења и црквена аутономија и начин њеног стицања. Конференција је расправљала само о прва два питања са циљем да о њима „до краја разради јединствен став помесних православних цркава”. Под председништвом митрополита ефеског Хризостома и секретара, митрополита женевског Дамаскина (иначе представника Цариградске цркве), Међуправославна комисија је, према званичном саопштењу,⁶ успешно обавила посао. Усвојени су текстови „Православна дијаспора” и „Аутокефалија и начин њеног проглашења”. Оба документа су потписали и чланови делегације Српске цркве, епископ бачки Иринеј Буловић, као вођа делегације, и професор Богословског факултета у Београду, тада јеромонах Игнатије Мидић, данас епископ браничевски, као стручни саветник. Документи су врло брзо објављени у листу „Епископсис” (бр. 498, од 30. новембра 1993.), који издаје Православни центар Цариградске патријаршије у Шамбезију.

Са канонског становишта текст о православној дијаспори врви од новотарија. Према овом пројекту целокупна дија-

дијаспора се дели на осам административних области: Северна и Централна Америка, Јужна Америка, Аустралија, Велика Британија, Француска, Белгија и Холандија, Аустрија и Италија, Немачка (изузета је Швајцарска), у којима би се као посебан управни орган образовали епископски сабори. Сабори би имали посебан „устав” или правилник, с чијом применом би требало поштовати пре сазива Великог сабора. Пожељно је да предлози на саборима изражавају „једногласје чланова” како се не би прибегавало већинском принципу у одлучивању. Председници епископских сабора би о свим питањима која „захтевају свеправославно суочавање” реферисали искључиво „васељенском патријарху”. Тачка 5. обавезује све помесне цркве да „не предузимају поступке” који би могли да штете „описаном ходу” успостављања „нормалног поретка” у дијаспори.⁷

Основе овом пројекту постављене су новембра 1990., такође у Шамбезију. Било је то уочи пада Берлинског зида, подизања „гвоздене завесе” између политичког Истока и Запада и слома совјетске империје. Формирана је комисија са задатком да нађе коначно решење за црквеноправно уређење читаве православне дијаспоре. Комисија је већ на почетку рада констатовала да постоји „заједничка воља” свих „најсветијих православних цркава” да се то питање реши што је могуће пре на начин сагласан еклисиолошком и канонском предању и пракси Православне цркве. Комисија је том приликом утврдила да „из историјских и пасторалних разлога” није одмах изводљиво да се пређе „на строго канонски поредак” па је предложила „прелазни период” у коме би се припремио терен за примену строго канонског решења. Епископски сабори и сваки епископ у прелазном периоду били би под управом своје матичне цркве. Радом сабора председавали би први по хиротонији и рангу епископи из Цариградске цркве, а ако њих нема епископи „сагласно диптиху”.⁸

Не чекајући да потписане одлуке из Шамбезија прођу потпуну рецепцију сабора и синода помесних цркава, што је

⁴ Гласник Српске православне цркве, бр. 4 Београд 1992, 61.

⁵ Гласник Српске православне цркве, бр. 8 Београд 1993, 147.

⁶ Православље, 1. децембар 1993; ул. Политика, 14. новембар 1993.

⁷ Усвојени текст „о православној дијаспори” на заседању Међуправославне припремне комисије у Шамбезију, новембра 1993, доноси у српском преводу др Миодраг М. Петровић у оквиру рада „Православна дијаспора”, Хришћанска мисао, 4-6/94, 24-26.

⁸ Видети усвојени текст „Православна дијаспора” на скупу у Шамбезију 1990. године.

иначе један од основних услова за њихову пуноважност, цариградски епископи у Западној Европи на челу са женевским митрополитом Дамаскином журе да их што пре, према добро разрађеном сценарију, оживотворе. У првом реду на тлу Француске, која је нека врста експерименталног подручја у тражењу модела за помесно јединство уз поштовање културних посебности различитих православних заједница. У овој земљи већ постоји и делује Међуепископски комитет. А овим проблемом се, уз обилату помоћ његовог председника, надлежног митрополита дијецезе Цариградске цркве у Француској, Јеремије, током прошле године позабавио докторант Николаос Далдас са париског Римокатоличког универзитета. Далдас је управо питању дијаспоре пришао из канонског и културолошког угла да би доказао да је црквено јединство различитих православних етничких чинилаца могуће. Његова теза гласи „Васељенска патријаршија цариградска и канонски статус православне дијаспоре грчког језика (случај Француска)”. Отуда је уследио покушај да се први епископски сабор образује управо овде.

Наиме, у Париз је октобра прошле године на заседање Међуепископског комитета стигао из Женеви митрополит Дамаскин са циљем да тај Комитет одмах претвори у Епископски сабор под окриљем Цариградске цркве и региструје га код француских државних власти са овлашћењем да једини издаје дозволе да се неко, појединачно или групно, назива православним у овој земљи, а затим и шире у Европској унији. Изабрани су и чланови Комисије за израду Нацрта правилника будућег Епископског сабора. Са избором чланова Комисије није се сагласио Дамаскин, надлежни архијереј западноевропске епархије Српске цркве.

Као цариградски дијецезан у Швајцарској, митрополит Дамаскин је заиста неуморан у акцијама придобијања подршке за ставове централе у Фанару. Америка је друго велико поље његове мисије. Функција секретара за припрему Великог сабора такође му помаже да развија интензивну пропагандну делатност. Тако је на основу ставова и мишљења више помесних цркава о одлукама из Шамбезија, достављених тамошњем Православном центру Цариградске патријаршије, сачинио на педесетак страница свој „рапорт”, који као пропагандни материјал о аутоматском вођству Цариграда у

решавању питања дијаспоре и давању аутономије и аутокефалије, чита и дели свуда по свету, првенствено у Француској и Америци. У томе је митрополит Дамаскин најревноснији следбеник патријарха Мелетија IV који је и „увео у живот новоизмишљену теорију о потчињавању целе дијаспоре Цариграду.”⁹ Озбиљне разлике у гледању на проблем дијаспоре Цариградске и других помесних цркава нимало му не сметају да „смело тврди” како је већ „православна дијаспора у целом свету под јурисдикцијом Васељенске патријаршије”. Притом не каже од када је то тако, нити у чему се та јурисдикција пројављује.¹⁰

О одлукама које је усвојила Међуправославна комисија у Женеви досад су своје дописе послале Цариградска, Александријска, Антиохијска, Руска и Румунска патријаршија, Грчка и Пољска црква.

Реч је о „комплексном канонском питању”, а „нађена решења” *de facto* „израз једне нове концепције канонског предања”. Она се, по мишљењу Грчке цркве, „одржавају захваљујући неправилној, једностраној, па чак и произвољној интерпретацији појединих светих канона”. У грчком допису, такође, стоји питање које заправо погађа у срж проблема. Да ли се у овом случају ради само о „уређењу дијаспоре” или о целокупним односима појединих помесних цркава „између себе и са Екуменским престолом”?

У првом случају, каже се затим, решење је у примени „правог канонског предања”, у другом, „решење је стварно тешко наћи”, јер се питање дијаспоре „користи” да би се „индиректно довео у питање освећени канонски поредак Православне цркве”.¹¹

Руска црква сматра да питање дијаспоре прети „јединству православља”. Оно по својој суштини и историјском настанку „није носило и не треба да носи оне тужне последице и компликације које су настале због немотивисаних и једностранних претензија Цариградске патријаршије”.¹²

⁹ Сергије Троишки, Црквена јурисдикција над православном дијаспором, Сремски Карловци, 1932, 39.

¹⁰ Свети кнез Лазар, в. напомену 1.

¹¹ Исто, 89–94.

¹² Исто.

Цариградска црква остаје доследна израженим „папистичким” тежњама у документу за који је обезбедила консензус потписа у Шамбезију. Она, пре свега, ситуацију у дијаспори оцењује као „изузетну, ненормалношћу своје природе”, не упуштајући се да каже у чему је то ненормално стање, и полаже право на „универзалну јурисдикцију” над православнима широм света. Другим речима, настоји проширити своју власт на „плодове мисије других цркава”, иако 2. правило Другог васељенског сабора то изричито забрањује.

Право на власт над целокупном дијаспором митрополит Дамаскин заснива на 28. канону Четвртог васељенског сабора (451). Међутим, како су то оспорили још стари тумачи канона (Аристин, Зонара и Валсамон) и потоњи канонисти (уп. Ралис и Потлис, Синтагма), 28. халкидонско правило ни у ком случају не даје Цариграду „универзалну јурисдикцију”. Оно се искључиво односи на „древне округе” Понта, Азије и Тракије. Читава историја православне мисије у новије време, пише Сергије Троицки, доказује да ни Цариградска црква није видела у 28. халкидонском правилу никакву своју искључиву привилегију,¹³ све до 1922. године и избора за цариградског патријарха Мелетија IV. Штавише, разлози на којима се заснива поменуто правило, који су и довели до уздизања престоначког (тј. цариградског – подвукао М. Р.) епископа уопште више и не постоје.¹⁴

Ни ставови Румунске, Пољске и Антиохијске цркве не иду у прилог цариградским тежњама. Румунска црква сматра да свака аутокефална црква има право да брине „о сопственој дијаспори” и да је то прави „природни израз једнакости о праву православних аутокефалних цркава, без обзира на њихову величину, древност или место у дигтисима”. То право почива на „јеванђелском духу” и „канонској традицији”. Данашња православна дијаспора је састављена од различитих етничких група, али њено јединство се, по мишљењу румунске стране, не испољава само „постојањем једног епископа” него првенствено „општењем и братском сарадњом раз-

них епископа и заједница”.¹⁵ У духу апостолских речи: „Хлеб који ломимо није ли заједница тијела Христова?” Или: „И осташе једнако у науци апостолској, и у заједници, и у ломљењу хлеба, и у молитвама”.¹⁶

Пољска црква такође тврди да „свака мајка-Црква има право да се брине о својој дијаспори”.

Руски став, сагласно канонима, не оставља никакве недоумице: „... свети и велики Свеправославни сабор објашњава да ни једна од светих православних (аутокефалних), локалних цркава нема посебну јурисдикцију, ексклузивну и универзалну над целом дијаспором”.¹⁷

Иако ипак, митрополит женевски Дамаскин, као гласноговорник пројекта „папског трона” на Босфору (или негде другде?), тврди у свом „рапорту” да је „национални и мисионарски критеријум материнства супротан канонском критеријуму”, свесно превиђајући да је мисионарско (а и национално) материнство старије од „канонских регула византијске империје”. Тако се Африка и данас сматра посебно блиско везаном за Александрију, јер је управо ова црква развила мисију на афричком континенту, као што је Руска црква ширила православну веру у Америци, Кини и Јапану.

За Цариград, такође, није „ни пожељно ни прихватљиво” продужити „са фрагментацијом по националним, расним или језичким признацима”. Цариградска црква се противи „одмах или у даљој будућности” стварању „антиканонских форми администрације” нових аутономних или аутокефалних цркава у дијаспори, где за то постоје услови, како то предлажу Антиохија или Московска патријаршија.

Зашто? Све то може да штети оном „описаном ходу” у васпостављању нормалног поретка у дијаспори, али нормалног према замисли присталица и протагониста теорије „источног папизма”. Отуда је и митрополит женевски опрезан кад из расположивог материјала изводи минималне претпоставке за даљи рад на припреми Великог сабора:

„1) Оставити по страни, бар привремено, питање канонских претензија Васељенског патријархата да одмах наметне

¹³ С. Троицки, навед. дело, 47.

¹⁴ Уп. Никодим Милутић, Правила Православне цркве с тумачењима I, Нови Сад, 1895, 390.

¹⁵ Свети кнез Лазар, в. напомену 1.

¹⁶ I Кор. 10,16; Дјел. 2,42; Мат. 26,26.

¹⁷ Свети кнез Лазар, в. напомену 1.

своја искључива канонска права на Православну дијаспору (...) С друге стране, избегавати, бар привремено, оспоравање, изричито или имплицитно, тих права...

2) Превазићи критеријуме националног или мисионарског материнства (...).

3) Избегавати ангажмане што се тиче рокова за давање (...) самоуправе или аутономије, или пак аутокефалије..."¹⁸

Митрополит Дамаскин не пропушта да нагласи да Цариград има „искључива канонска права“ на дијаспору, премда свестан могућих тешкоћа у спровођењу „цариградске линије“.

Овде се, можда, треба присетити похода Цариградске цркве на православну дијаспору у Европи тридесетих година овога века. Творац тог освајачког плана био је патријарх Мелетије Метаксакис, потоњи поглавар Александријске цркве. Мелетију је најпре пошло за руком да древном цариградском трону потчини грчку дијаспору, а затим је кренуо да то исто учини и са другим православним народима. Први корак ка том циљу био је назначење, 5. априла 1922. године, егзарха за читаву западну и централну Европу са „апокалиптичком титулом“ митрополита тијатирског.¹⁹ Врло брзо је потчинио себи епископа Руске цркве у Финској, па руске епархије у Естонији и тако редом. За време његовог наследника, патријарха Григорија VII, читава „варварска“ Европа била је подељена на шест Цариграду потчињених јерараха. Григорије је чак покушао да са престола Руске цркве уклони патријарха Тихона, укине Московску патријаршију и поново је врати под окриље Цариграда.²⁰

Оно што није успело Григорију са Тихоном, делом и због протеста других поглавара и чак архиепископа кентербериског, пошло је за руком патријарху Фотију II. Фотије је једним агресивним чином, на превару, потчинио својој власти дијаспору „заробљене несрећне Руске цркве“ у Западној Европи и њеног од московског патријарха назначеног

¹⁸ Исто.

¹⁹ Видети: Откр. I, 11; 2, 18.

²⁰ Руска црква је у почетку била под јурисдикцијом Цариградске, али не по 28. халкидонском већ по „древном правилу“, по коме „новообращени народи зависе од мајке-Цркве која их је обратила у хришћанство“ – прим. аутора.

управитеља митрополита Евлогија. Евлогијева судбина лако може постати судбином и многих затечених епископа помесних цркава, не само у европском делу православне дијаспоре, којом поново кружи папистички и агресивни дух Мелетијев. Фотије и Мелетије, али сада као александријски патријарх, заједно су радили на потчињењу Цариградској цркви целе православне дијаспоре. Једна посланица Фотијева српском патријарху Варнави од 30. маја 1931. године, поводом питања Будимске епархије, као и неки други примери званичне преписке тадашњих предстојатеља Цариграда и Александрије, најбоље илуструју ту црквенополитичку идеологију Цариградске патријаршије, рођену после Првог светског рата и великих промена на политичкој карти света. „Вашем Блаженству и драгој сестри Српској цркви“, пише патријарх Фотије српском патријарху, „познато је опште гледиште нашег Патријаршијског васељенског трона у питању канонско-црквеног положаја православних црквених општина и колонија, које се налазе ван граница помесних аутокефалних цркава, тј. све ове црквене организације, ма које било народности, на основу канонског реда, који налаже интерес одржања хармонских односа између сестара цркава, дужне су да се у црквеном погледу подведу под јурисдикцију нашег најславнијег Патријаршијског трона, који, као једини изузетан, на основу св. канона и у циљу опште хармоније, има и обавезан је да врши дужност црквене заштите и да се брине о православним хришћанима, који се налазе ван граница православних аутокефалних цркава..."²¹

У једној, пак, ноти Цариградске патријаршије Српској цркви, од 7. децембра 1933, свако „мешање Српске цркве у црквене послове у Угарској сматра се као антиканонско“ и сходно 2. правилу Другог васељенског сабора, „прекогранично“.

Мелетијева теорија, као и теорија о „источном папизму“ поново су у епицентру збивања у Православној цркви. Суштина теорије „источног папизма“ је у давању цариградском патријарху већих права него што је канонима

²¹ Сергије Троицки, Цариградска црква као фактор аутокефалије, Београд, 4; прештампано из „Архива за правне и друштвене науке“ св. 1 – јануар 1937; уп. исти, Црквена јурисдикција..., 2.

прописано, да буде „у правима изједначен са римским папом”.²² Цариград, опет, у јавном говору своје право, и то „искључиво” право, темељи на канонима (2. канон Другог, 8. канон Трећег, 9, 17, и 28. канон Четвртог васељенског сабора). Реч је о канонима донетим на саборима 381, 431. и 451. године. И данас важи питање које је поставио Троицки када је тридесетих година писао своје канонске расправе. Ако би поменути канони имали смисао који им даје Цариград, зашто се та теорија јавила тек у току две последње деценије (између два светска рата – прим. М. Р.) и зашто су јурисдикцију у православној дијаспори досад имале и друге цркве?²³

Сви наведени канони не пружају цариградском епископу већа права од првенства части, будући епископу Другог или Новог Рима. У 39. правилу Картагенског сабора (419) јасно је речено: „Да се епископ прве катедре не назива егзархом јереја, или врховним јерејем, или некако слично, него само епископом прве катедре. Постављено је то тако ради сузбијања „сујете и гордости”, и зато што ниједан од епископа није „добрио већу благодат од Бога него што су је добили остали епископи”.²⁴

Ко подржава Цариградску патријаршију у њеним претензијама да супротно канонима одреди правни положај дијаспоре?

Највећу подршку Цариград засад има од Александријског патријархата. Александрија сматра да православна дијаспора припада Цариградској цркви „осим оне која је поникла као резултат мисије”. Александријска патријаршија се такође супротставља стварању нових аутокефалних цркава у Америци, Аустралији и Европи. „Те географске територије припадају, црквено, Васељенском патријархату, и треба да буду сачуване за њега” – каже се у предлогу Александрије. Нејасно је како је могуће сачувати велике географске територије за некога а не присвојити плодове туђе мисије, на коју су аутокефалне цркве имале право.

²² Мнотраг М. Петровић, О Законоправили или Номоканону светог Савца, Култура Београд 1990, 81; ун. С. Троицки, Црквено-политичка идеологија Светосавске Крмчије и Властареве Синтагме, Глас САН, ССХИ, Београд 1953, 190; нести Халкидонски сабор и восточни канонизм, Париз 1959.

²³ С. Троицки, Цариградска црква као фактор аутокефалије, 5.

²⁴ М. М. Петровић, Православна дијаспора, Хришћанска мисао, 4-6/94, 24-26.

Грчка црква, супротно свом потпуно исправном мишљењу о читавом проблему, нагиње решењу које треба да задовољи Цариград. Према грчком предлогу на велика подручја (Европа, Америка, Аустралија) или државна подручја (Велика Британија, Немачка) применио би се канонски принцип „првенства части” или „прерогатива трона”, док би се на нивоу епархија и парохија поштовале националне особености (упадљива сличност са моделом из Далласове дисертације).

У Француској цариградске тежње подржавају у првом реду „Православно братство Западне Европе” и франкофонски екуменисти. Према поменутом извештају српског епископа у Паризу, „Православно братство Западне Европе” види у спрези са Цариградом шансу да буде „водећи фактор” у формирању нечега што би личило на локалну цркву под „туторством” Константинопоља. То би уједно била и прилика да се покоре „непокорни фактори” других помесних цркава које не одобравају наглашени екуменизам овог „братства” и цариградских епископа на подручју Европске уније.²⁵

И „Православно братство Западне Европе”, и цариградски епископи, и други екуменисти уживају безрезервну подршку Ватикана упозорава у извештају епископ Дамаскин. Када је реч о могућем утицају Ватикана на поједине епископе помесних православних цркава и уопште православне теологе треба скренути пажњу на деловање (Римо)католичког комитета за културну сарадњу, који непосредно зависи од Папске државе. Комитет сваке године обезбеђује четрдесетак стипендија православним студентима, које на неки од римокатоличких института у Западној Европи, сходно специјалностима, званично шаљу њихове цркве. Тако је и апострофирани докторант Николаос Далдас уживао стипендију овог Комитета, а наречену тезу припремао је у оквиру Европског међууниверзитетског програма образовања из канонског права Еразмус-Грацијанус. Друга теза припремљена у оквиру овог програма такође носи актуелан наслов „Васељенска патријаршија цариградска, аутокефалне цркве Кипра и Грчке и монашка

²⁵ Извештај са заседања „Међусепископског комитета” у Паризу, 11. октобра 1994, епископа западноевропског Дамаскина патријарху Павлу и Св. синоду Српске православне цркве, В. Бр. 5/94, објављено у: Све гласило, бр. 33/1994, 23-24.

„Политија’ Свете Горе у уједињеној Европи”, а одбранио ју је на Париском универзитету XI, Григорије Папатомас. Садашњи цариградски патријарх такође је био, и то један од првих стипендиста овог Комитета, а докторску тезу из канонског права припремао је на Григоријанском институту у Риму.

Стварање Комисије православних цркава у Немачкој на првом „пленарном окупљању” епископа различитих помесних цркава у овој земљи (Бон, 20. септембар 1994), такође је смештено у перспективу организовања православне дијаспоре према плану Цариграда. Скуп је иначе одбацио досадашњи став о искључиво грчком карактеру православља у Немачкој, у којој Цариградска црква има 350 000 верника, а следе Српска са 180 000 и Румунска црква са 100 000 верника.

На страни Цариграда су, као што су то били и у време Мелетија, Григорија и Фотија, и поједини учени грчки теолози (попут др Власиоса Фидаса, са Богословског факултета у Атини), који сматрају да Цариградска патријаршија има право да у другим аутокефалним црквама оснива своје ставропигијалне манастире и да у последњој инстанци решава жалбе архијереја било које помесне цркве.²⁶

Агресивну и централистичку политику Цариградске цркве подређује, ако није и њен главни инспиратор, и сам папа. Римском бискупу, – том „живућем Христу на земљи” (хрватски бискуп Јосиф Царевић), чија власт „нема броја, нема мере, нема границе; што папа чини, Бог чини”, како је још у 14. веку писао Алваро Пелајо,²⁷ – стало је да на Истоку постоји „папа” над којим би он, као духовни поглавар Старог или Првог Рима, имао канонско право првенства. Нескривена је, такође, жеља Запада да у крилу Православне цркве нађе једну личност с којом би се лакше преговарало на путу остварења властитих циљева. Можда је управо патријарх Вартоломеј, као римски докторант, та погодна личност. Али да би постао личност с којом се преговара, он мора претходно да испуни један битан услов, да обједини власт над православном дијаспором на подручју Европске уније и западне војне алијансе, и тиме, наравно, поткопа саме темеље православног света.

²⁶ Власиос Фидас, Ставропигијално и апелационо право Васељенске патријаршије, Епископие, бр. 497, 31. октобар 1993; ун: М. М. Петровић, Православна дијаспора.

²⁷ Др Лазар Милин, Православна црква и папство, Политика, 7. јануар 1992.

Цариградска црква, изгубивши „своје старо значење” и „свој стари сјај”, одавно без спољне мисије,²⁸ својом актуелном политиком као да се свим силама упреже да нам покаже да је недостојна „свога звања и послања, као првостепена по части и по саслужењу Црква”, до чега је тако било стало патријарху Димитрију I.²⁹ Његов наследник је сасвим другачија личност. Одлучан да иде укорак са „променама и изазовима са којима се суочавамо на крају миленијума”, патријарх Вартоломеј није довољно тактичан кад посеже за влашћу која му не припада. У његовом патријарашком сужењу има примеса световне власти, као да не слуша реч Господњу: „Јер сваки који се подиже понизиће се; а који се понижује, подигнуће се”.³⁰ Многе је уплашила, или најблаже речено, збунила недавно спроведена одлучност да суди јерусалимском патријарху, или да уводи нову казну, акхионисмас (изоштавање, непричешћивање) за непослушне светогорске монахе. Вартоломејево прекорачење власти као надлежног епископа атонске монашке заједнице, чиме је нарушио њену вековну унутрашњу аутономију, довело је до озбиљне кризе у међусобним односима почетком прошле године. Одлука да оконча непокорност монаха „зилота” – нарочито у манастиру Есфигмену, који готово три деценије у службама не помињу цариградског патријарха, као надлежног архијереја, и одбацују његову власт због зближавања, почев од Атинагоре I, са Ватиканом, – индикатор су много дубљих неслагања и превирања у Православној цркви. Све то, међутим, сасвим је у складу са водећом улогом Цариградске цркве у православљу, како је схвата патријарх Вартоломеј и његови ментори на Западу, а и са самим Вартоломејевим схватањем улоге патријарха.

Нови предстојатељ у Фанару не схвата колика је опасност од корака које неканонски и енергично предузима, слично неким његовим претходницима у раздобљу између два светска рата и готово са истим мотивима. „Тежња Цариградске цркве да потчини себи целу дијаспору”, писао је пре шездесет година Троицки, „није изазвана њезином бригом о положају

²⁸ С. Троицки, Цариградска црква као фактор автокефалије, 13.

²⁹ Православље, бр. 493, 1. октобар 1987, 5.

³⁰ Мат. 23,11; Прич. 29,23; Лука 18,14; 1 Пет. 5,5.

те дијаспоре и о успесима православне мисије, него њезиним себичним мотивима, јер она хоће да на тај начин надокнади губитке које је услед политичких догађаја имала...³¹ Данас, после слома комунизма, када су многе сестринске цркве поново стекле више верске слободе, али са дубоким ожилцима атеистичког насиља и изолације, Цариградска црква је кренула у нов поход. Као да се дуго припремала за тај чин. Не преза, кад бира средства да дође до циља, чак и у савез са иновним државама да ступи. Многи кораци су, које прејемник на цариградском престолу чини, нешто што је равно јереси. Шта је циљ отварања Бироа Цариградске (што агенцијски извештаји замењују са – Православне) цркве при седишту Европске уније у Бриселу? Да Православна црква „заједно са другим европским хришћанским црквама узме учешће у изградњи Европе“, да помогне „у трагању за Европском унијом која, пре свега, мора да буде унија људских бића“ – каже архимандрит Емануел Адамекис, шеф Бироа. И каже, још, како Православна Црква систем вредности европске изградње сматра „најпоузданијим темељом“. А друга страна, у лицу Жака Делора, према писању листа „Либер Белжик“, тек куртоазно је истакла важност „присуства православља у оквирима Европе“.³² Које Европе или, тачније, чије Европе? Архимандрит Адамекис свесно затвара очи пред чињеницом да је то германско-романска Европа, римокатоличко-протестантска Европа. Он се диви изградњи једне Европе у којој има места само за извитоперено православље, за „пародију православља“, да се послужимо једним тачним изразом чувеног грчког иконописца Фотија Кондоглуа.³³

Цркви је дато да духовно препорађа свет а не да буде политички партнер. Цариградска црква и њен поглавар желе да буду политички партнер; да говоре у име целе Православне цркве. Отуда је ваљда у „Политици“ освануо наслов „Отворен Биро Православне цркве“. Бриселски Биро је типичан пример секуларизације, страха да се не изгуби корак са глобалним политичким променама, крчење православности; можда и недостатка свести колику духовну снагу има Православна

31 С. Троицки, Цариградска црква као фактор автокефалије, 14.

32 Политика, 18. јануар 1995, 2.

33 Светигора, бр. 29, јули 1994, 39–41.

црква. Патријарх Вартоломеј и Црква на чијем је престолу просто хрле у сусрет онима који хоће да разбију снагу Православља.

Није ли задња намера да се једног дана црквено-канонско, историјско седиште Цариградске цркве, – као мајке-Цркве, чији је идеал некада био „низ аутокефалних цркава“ везаних организацијом и вѣром потврђеном на седам васељенских сабора³⁴ – пресели у Брисел? Са отварањем Бироа не припрема ли се одскочна даска за то?

Велико је завањавње да ће нас неко више уважавати ако се поставимо сервилно, занемарујући и жртвујући православну духовност – ту неизмериву снагу која смета колико Ватикану толико и другим предводницима у успостављању новог светског поретка.

Питање дијаспоре је горући проблем и за Српску цркву. Зато она као „благодарна кћи Васељенске патријаршије“ (Димитрије I) не може и не сме да остане неми посматрач збивања. Истина је, додуше, да је Свети синод Српске цркве новембра прошле године са годином закашњења расправљао о учешћу црквене делегације у Шамбезију и одбацио потписе својих представника. Пре тога је већ упућен нашој Цркви прекор што тај потпис није поштовала. Настојања Цариграда не могу се оправдати ни канонски ни интересом „одржања хармониских односа између сестара цркава“, како је писао Фотије II патријарху Варнави, нити мотивом целисходности како то данас говоре. „Ми не морамо следити у подржавању погрешци“, према 1. правилу Василија Великог, али морамо о свему имати пречишћен и јасан став. Није нам познато да су потписници текста у Шамбезију о православној дијаспори у име Српске православне цркве досад образложили пред Сабором и Синодом зашто су потписали акт чија садржина имплицира далекосежне канонске последице. Није нам познато зашто је Српска црква толико дуго одлагала расправу о томе; ни то, да ли је свој предлог за организацију дијаспоре доставила Православном центру у Женеви. Неколика размишљања о јурисдикцији и паствовању по православној дијаспори професора Петровића (Историјски институт

34 Стивин Раисмен, Византијска цивилизација, Минерва/Суботина – Београд/1964, 125.

САНУ) – на пример, о томе да сви епископи треба да имају „пуно, неометано архипастирско право над верницима који потичу из народа коме и сами припадају” или зашто није потребно увођење планираног тела под називом „Епископски сабор” или о неспоразумима насталим због „повреде јурисдикције”, – морала би наћи места у том допису.³⁵ Да је стање алармантно сугерише и владика рашко-призренски Артемије: „Уколико се ништа не предузме да се зло сасече у корену, лако се може десити да ускоро имамо нову шизму у Православној цркви”. Ту бојазан он једнако дели са Руском и Антиохијском црквом. Владика Артемије не спори да Цариградском трону треба помоћи, „јер много страда”, али „не повлађивањем у његовим папистичким претензијама”.³⁶

Питање дијаспоре и давања аутокефалије свесно су тако постављени да „мењају устаљени и општеприхваћени начин паствовања (...) и управљања у васцелој Православној цркви”. Нарушен канонски поредак „значи хаос и пометњу у цркви” (митрополит загребачко-љубљански и све Италије Јован). Према мишљењу др Миодрага М. Петровића, последице теорије „источног пализма” могуће је избећи уколико се на сва акутна питања у Православној цркви, а пре свега на питање дијаспоре, одговори потраже у оквирима канона и светоотачког предања; ако се пре свега поштују правила која најстроже забрањују увођење новотарија и не дозвољавају прекорачивање граница црквених области, „основаних канонски” или „по старом обичају”.³⁷

Будући Свеправославни сабор мора да има у виду „актуелну и конкретну фазу у животу дијаспоре”. Коначно решење тог питања захтева свеправославни консензус. До њега се по свој прилици неће лако стићи, поготово ако Цариградска црква, подстицана политичком и финансијском подршком католичко-протестантске Европе (Европске уније), као најпоузданијим ослоном, буде истрајавала у својим претензијама. Али, ако буде јачала свест о заједничкој одговорности православних аутокефалних цркава, ако буде било више саглашавања у погледу заједничке бриге о

35 М. М. Петровић, Православна дијаспора, н. нп. 7.

36 Свети кнез Лазар, в. напомену 1.

37 М. М. Петровић, Православна дијаспора, н. напомену 7.

свеколиком православном расејању и заједничком православном сведочењу ван традиционалних граница, како то предлаже Румунска црква, бићемо ближи толико важном консензусу за будућност Источне католичанске цркве. Јер апостоли, као прејемници Христови, јединог субјекта црквене власти,³⁸ нису своју власт предали једном лицу него свим својим прејемницима – епископима заједно. Зато и Јован Зонара каже да 34. апостолско правило „жели да епископи буду једнодушно везани савезом љубави”.

Без претходног свеправославног консензуса о кључним питањима, пре свега о питањима дијаспоре и аутокефалије, не треба сазивати Свети и Велики сабор. На предлог Српске цркве Цариградски Синод је 27. априла 1926. године одложио одржавање Васељенског сабора „до бољих времена”. Сва је прилика да се историја и у овом случају може поновити. Српска црква поново може иступити са једним таквим предлогом на ползу Једне Свете Цркве Христове. Нису ли управо уједињење Западне Европе, („мастрихтска Европа”) и распадање совјетске империје „исфорсирали” припреме за Васељенски сабор. Сабор, као највиша власт целе Православне цркве, не би требало да се претвори, вољом светских моћника, у политичко средство Цариградске цркве – чије првенство части и место патријарха у диптисима, упркос томе што је „само слаба сенка своје старе величине” – непромењено поштују и признају све православне цркве.

Прошло је дванаест векова од последњег Васељенског Сабора у Никеји (787). Зашто се баш сада патријарху Вартоломеју жури да сазове Сабор пре краја овог столећа?

На 1900-годишњицу *Откривења*
светога Јована Богослова

Милослав РАЈКОВИЋ

38 Сергије Троицки, Суштина и фактори аутокефалије, прештампано из „Архива за правне и друштвене науке”, бр. 3, март 1933, 6.

ДУХОВНИ ПУТОКАЗИ

ПОМЕН БОГОМИЛА – БАБУНА У ЗАКОНОПРАВИЛУ СВЕТОГА САВЕ И „ЦРКВА БОСАНСКА”*

Међу списима о хришћанским и нехришћанским јересима у *Законоправилу* или *Номоканону* *светога Саве*, налазе се и списи о масалијанској јереси. Непосредно у вези са масалијанима помињу се и богомили или бабуни.

За разлику од грчких номоканонских зборника средњег века, у српском тексту су исписане и глосе о богомилима, тј. кратка објашњења о томе, да су масалијани учитељи богомила и да су ови нико други него бабуни.

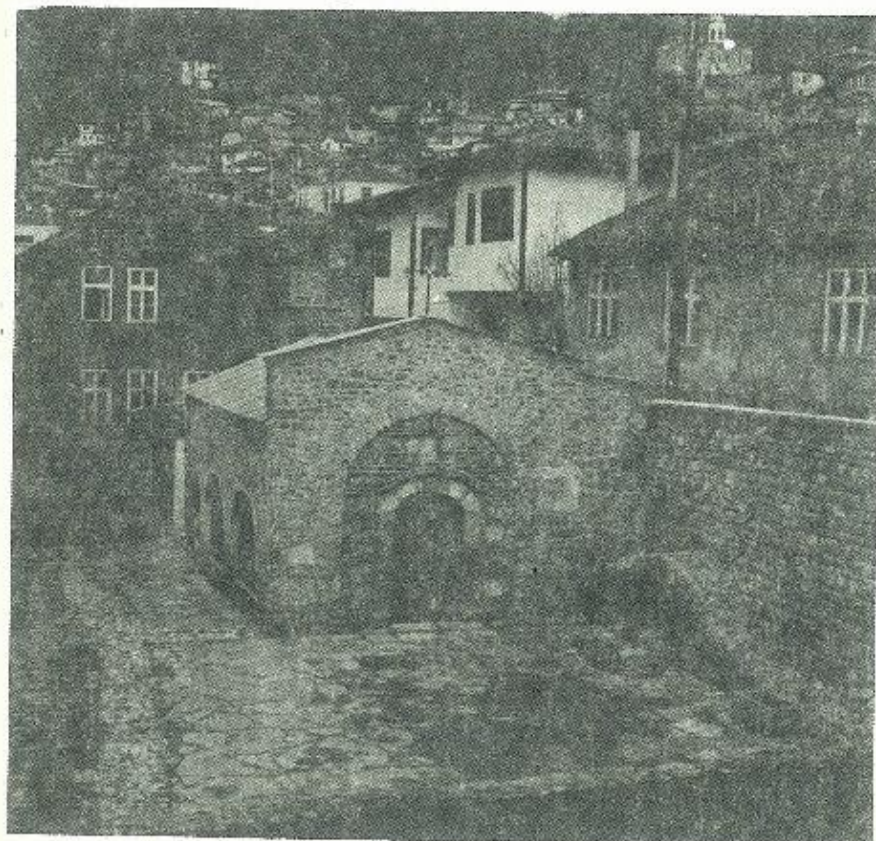
Одређеније, грчки спис о масалијанској јереси има кратак наслов, који у преводу на српски језик гласи: „О масалијанима, сада богомилима”¹. Тај наслов је Византинцима био довољан, а у *Законоправилу* (гл. 42.) овако је проширен: „О масалијанима који се сада зову богомили – бабуни”².

* Саопштено на Међународном научном скупу *Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена*, који је организовао Историјски институт САНУ, 13–15. децембра 1994. године.

¹ „Περὶ Μασσαλιανῶν τῶν νῦν Βογομιλῶν”. Апелатив богомили је стран Грцима, па га зато неуједињено пишу: *βογομιλῶν*, *βογομιλοῖ*, *βογομιλοῖ* (Γάλλη Γ. Α. καὶ Ποτλῆ Μ., *Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἐκείνῳ κατὰ τὸν*, т. I, *Ἀθήναι* 1852, 191^о т. II, 1852, 68^о т. III, 1853, 49, 116^о т. V, 1855, 80, 83, 85, 88, 90, 452), а у Cod. Sinaiticus бр. 1121 (XV век), л. 180^в, *βογομιλλῶν*. У науци није решено питање правог порекла назива богомили – бабуни. Различити мишљења о томе п. Д. Драгојловић, *Богомилство на Балкану и у Малој Азији*, II. *Богомилство на православном истоку*, Београд 1982, 77–80; в. ниже нап. 3.

² *Иловички препис*, л. 364а. изд. М. Петровић, *Законоправило или Номоканон светог Саве*, Горњи Милановац 1991:

”ω μασαλιμητῶν ἢ κε σοῦτῶ ἢ (и) нῶ гл(а)го(м)илини боготилии, бабуни”.

Црква Светог Ђорђа у Призрену, непосредно после реновирања

Срби су, међутим, и тако проширени наслов обогатили нечим чега у познатим грчким текстовима нема, а то су глосе о богомилима, званим бабунима: а) „У овој глави је све бабунска јерес, јер тако држе и бабуни“; б) „Масалијани учитељи богомила, то јест бабуна“³. Овим двома белешкама треба здружити и трећу, која је у 61. глави *Законоправила*, где је *Спис Тимотеја, презвитера Велике цркве цариградске о јересима*, а која гласи: „Све ове главе су бабунска јерес, јер тако и ти говоре“⁴.

У научној литератури ове глосе су познате још у XIX веку. Објавили су их Сава Косановић и Ватрослав Јагић⁵.

Потанко изложено у *Законоправила* дуалистичко учење масалијана, као и објашњења глосатора – човека који је изблиза познавао суштину јереси богомила или бабуна, важна су подлога за преиспитивање често понављаних закључака о томе, да су „крстјани“ у Босни јеретици и да је њихова звана „црква босанска“ јеретичка. Има истраживача који и данас прецењују римокатоличке изворе, па Босну средњег века представљају као земљу „патарена“, „јеретика“ и „шизматика“.

Од премноге домаће и стране литературе о томе⁶, из које се гдегде назире путоказ ка веродостојним изворима, успут и накратко се дотичем углавном најновијих истраживања⁷, јер настојим више да се задржим на изворима.

³ У *Иловичком препису*, л. 364а, прва глоса је на доњој беленици, тј. испод основног текста: „Е сѣи главниѣ все бабоуныскыя ереси, тако во дрѣжотѣ и бабоуни“ а друга на горњој беленици: „Масалијани оучители в(а)гоуинилома рекше бабоуныма“.

У вези са отвореним питањем порекла самог назива богомили (в. нап. 1) битно је овде то, што нам извори говоре да су богомили, у ствари, бабуни, а то значи неверници, са чим треба довести у везу одреднице бабунија и бабуински у *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика*, књ. I, САНУ, Београд 1959, 225.

⁴ У *Иловичком препису*, л. 385а, на беленици доле: „Они главы все бабоуныскыя ереси, тако во и тии глаголютъ“.

⁵ Сава Косановић, *Белешка о богомилима*, Гласник СУД, књ. XXXVII, 1873, 179, 185 (према *Сарајевском препису*, где су глосе у основном тексту); V. Jagić, *Opisi i izvodi iz nekoliko južno-slovenskih rukopisa*, Starine JAZU, knj. VI, 1874, 106–107 (све три глосе су из *Иловичког преписа*).

⁶ Прегледно и критички приказану литературу до 1975. године о црквеном животу у Босни в. J. Šidak, *Studije o „crkvi bosanskoj“ i bogomilstvo*, Zagreb 1975; за новије радове в. на пример, S. Ćirković, *Bosanska crkva u bosanskoj državi*, у: *Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine*, I, *Društvo i privreda srednjovekovne bosanske države*, ANUBiH, посебна издања, књ. 17, Сарајево 1987, 191–254; Д. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка црква босанска*, САНУ, Балканолошки институт, посебна издања, књ. 30, Београд 1987.

⁷ Нарочито се задржавам на поменутом у нап. 6. раду С. Ћирковића, напоредо пратећи и друге његове радове о томе, као на пример: *Историја средњовековне Босне*,

Последњих година поновљено је старо мишљење о томе, да су „крстјани“ у Босни „радикални дуалисти“⁸. Оно је засновано, углавном, на пропагандном римокатоличком извору, названом „*Распра између римокатолика и босанског патарена*“, за који је констатовано и то, да „није у довољној мери искоришћен“⁹. Вероватно је рад са таквим мишљењем С. Ћирковића, заснован углавном на поменутој *Распри*¹⁰, још био у штампарији док се истовремено, 1987. године, штампала књига у којој је подробно и критички анализиран тај римокатолички извор¹¹.

У настојању да сазна нешто одређено о учењу „босанских јеретика“, С. Ћирковић је један догађај, који је описао византијски историчар Нићифор Григора, овако прокоментарисао: „Немамо основа да за Босну вежемо кратак пасаж у Историји Нићифора Григоре у којем се под 1327. годином прича о доласку манихејског учитеља, ученог човека, који се са пратњом искрено преобратио и одрсао веровање својих саплеменика, тако да су сви примили свето крштење. Морамо жалити што је Григора одустао од тога да изнесе на том месту догме јеретика. Овако је све остало неодређено и нејасно“¹².

Нићифор Григора је, у ствари, казујући о наведеном догађају, образложио зашто одустаје да ту изнесе учење јеретика. Открива, наиме, да је хтео тако нешто да учини „да би било смешно онима који слушају“, али пошто су многи пре њега та учења ставили у књиге и оспорили, он их изоставља, јер жури да заврши *Историју* коју пише¹³.

Заиста не треба жалити због наведеног „одустајања“ Нићифора Григоре, јер су нам под руком наше књиге, у којима су узорно преведени са грчког на српскословенски језик списи о јересима, и то из књига које су и биле Григори на уму. Међу тим списима су и списи о манихејима, масалијанима, евхитима и другима, у чијим учењима се препознају богомили – бабуни,

Београд 1964; *Босна и Византија* САНУ, посебна издања, књ. XC (посебан отисак), Сарајево 1989.

⁸ Такво мишљење заступа S. Ćirković, *Bosanska crkva u bosanskoj državi*, 234, нап. 147; ип. 210, нап. 53; 215, 244, настојећи да оствари доследан својим ранијим схватањима.

⁹ S. Ćirković, *Bosanska crkva u bosanskoj državi*, 213.

¹⁰ S. Ćirković, *Bosanska crkva u bosanskoj državi*, 213, 219–220, 238–239 с.л.

¹¹ Д. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка црква босанска*, 48 с.л.

¹² С. Ћирковић, *Босна и Византија*, 34.

¹³ N. Gregore, *Historia Bizantia*, I, ed. Shopen, Bonn 1829, 384.

патарени, катарии – јеретици које доводе у везу са босанским „крстјанима“.

Стога, да би се правилно схватио неправилно тумачен, у делу „Литературе, апелатив „крстјани“, који истраживачи намерно избегавају да изговарају – хришћани, неопходно је да се вратимо изворима. То нам је, између осталог, и приписани „радикални дуализам“ босанским „крстјанима“, иако је очигледна немоћ истраживача у настојањима да те „крстјане“ у Босни поистовете са неком од познатих дуалистичких јереси, о чему ће у даљем излагању бити још речи.

Пошто изразити дуализам исповедају и напред поменути богомили – бабуни, које поједини истраживачи неосновано сматрају претечама босанских „крстјана“, прилажем овде, први пут преведене на савремени српски језик, списе из Законаправила светога Саве о учењу њихових учитеља – дуалиста масалијапа:

„42. О масалијанима који се сада зову богомили – бабуни

Болујући од манихејске јереси, масалијани изумеше и друга оскрнављења. Тако говоре којешта – да су човечји ум запосели бесови, да је човечја природа здружена са бесовском и да крштење не усавршава човека; ни причешће му не помаже, него само молитва коју они изговарају. А говоре и то, да су зла по природи у нама, и да душа припајање Жениково осећа као и жена кад се споји са мужем својим. Гнушају се крста. Богородицу не поштују. Они који хоће, међу њима, одрезују своје децородне удове. Куну се без бојазни. Заклињу се лажно. Проклињу јерес своју.

Заситивши се такве пагубе, Елефтерије Пафлагонски уз то изуме оно што њему и приличи, те заповеди да монах са два жена на постељи спава, и да се једну годину уздржава, а надаље да се без стида спаја и са својим сродницама, не стидећи се нимадо”¹⁴.

¹⁴ Иловицки претис, л. 205б–206а

Из 61. главе:

„А ово је у седмом свитку трећих књига, јереси 4

...4. Масалијани који се називају молабници, а окупљају се са овима, и они који су од јелинске јереси обманути и зову се похвалници и мартирijани и сатанијани”¹⁵.

„Ово је седмог свитка заглавље: главе масалијанског безбожног учења, узете из њихових књига

Говоре да Сотона саставно живи са човеком и у свему му одолева; да Сотона и бесови држе ум људи и да је људска природа здружена са духом лукавим; да Сотона са Духом Светим живи у човеку и да ни апостоли нису били чисти од дејствујуће енергије сотонске; да крштење не усавршава човека, нити причешће божаственим тајнама чисти душе, већ само њихова предапа молитва; да је човек помешан са грехом и после крштења; да треба и бестрастност примити, и учешће Светога Духа да буде у чувству и у свакој потврђености; да душа треба да осети општење светога Женика онакво какво жена осећа у споју са мужем; да духовни виде изнутра и споља грех и дејствујућу благодат како делује; да има откровења које бива у чулу и саставу божаственом као у догми; да је он [тј. Сотона] садетел; да је душа, која нема Христа у чувствима и у сваком дејству, боравиште гмизавцима и отровним зверима, то јест сваке противне силе; да су зла таква по природи; да семе и реч упаде у Марију; да се и пре преступа Адам бестрастно спајао са Евом; да треба две душе да се саздају у човеку, кажу: једна – својствена људима, а друга – небесним бићима; да је могућно човеку, кажу, да чувствено прими састав Светога Духа у сваком потврђењу и сваком

¹⁵ Иловицки претис, л. 363б–364а. Овај одељак није објављен у *Opis* В. Јагића, наведеном напред у нап. 5.

дејству; да се онима који се моле може јавити крст у светлости, а у дато време да се обре човек како стоји пред жртвеником и приноси му три хлеба умешана са маслиновим уљем.

А уз то се и ручног посла гнушају као нечег што не доликује хришћанима. Делимично и нечовечност за сиромаше уводе, говорећи: не треба давати онима који јавно просе, или немоћним удовицама, а ни онима који разне недаће трпе: или телесна оштећења или болести; нити тешким дужницима или [онима који су под] насртајима разбојника или варвара, или доспелим у тако неке сличне беде. /Давати треба онима који се одричу световног живота или онима који зацело почињу да чине добра дела; њима све давати, јер себе називају уистину сиромашнима духом. Томе придодаше и презирање црква и жртвеника, да њихови монаси и испосници не пребивају у црквеним збориштима, него је довољно да буду на молитвама у својим црквицама.

Говораху да им молитве имају толику силу да се и самим њиховим ученицима Дух Свети чувствено јавља. Измишљотине причају, јер кажу да они који хоће да се спасу, треба толико да се моле да ништа друго више не раде све док не осете да грех попут некаквог дима или огња или аждаје или тако некакве звери бива изгнан молитвом. И кад чувствено помоћу молитве изађе, поновни улазак Духа Светога да приме, и да у души имају јасно чувство о уласку Духа. И то је истинска заједница хришћана, јер ни у црквеном крштењу ни у рукополагању свештеника Дух Свети се уопште не припаја крштенима, него само њиховим молитвама ће се трудољубиви припојити и, без обзира на крштење, примиће неко општење Светога Духа ако усхтедне у њима да пребива и да прихвати њихова учења. Јер, као што су им и неки презвитери рекли, вером исповедамо да имамо Дух Свети, а не чувством. Изјавише и они, да се молитве ради са њима припаја чувство духа.

Толика је у њима охолост величања да су оне, који су им се придружили у њиховом назови духовном чувству, називали блаженим и савршеним, ослобођеним од сваког греха на најбољи начин; уз то чували их и поштовали као неповине греховним невољама, безбрижно да уживају изобиље хране и послугу и лагодност и част, од којих се многи, и после таквог њиховог сведочанства о савршенству, изван којег су, ни

хришћанима не удостојавају назвати; виђени су да су упали у разне скарадности и крађу злата и блуд.

И много штошта друго уз напред речено брбљају, па и законите бракове безобзирно распуштају, и оне који су напустили брак као испоснике примају и називају блаженим; а очевима имајкама и деци из небриге не справљају храну; себи, пак, све да се доноси наређују.

Робове који беже од господара својих радо примају. И оне који због разних грехова к њима долазе без некаквог плода покајања и мимо презвитерске власти, мимо мерила изречених у црквеним правилима, спремни су брзо да чисте од сваког греха само ако неко, научив многопознату молитву њихову, постане готов ученик њихове преваре. А неке од таквих пре ослобођења од греха приводе на рукоположење за свештенике, са преваром молећи епископе да ставе на њих руке, обмануте лажним сведочанством од њихових тобоже испосника. А на ово се журе не због тога што свештеничке чинове сматрају часним, презирући кад хоће и саме епископе, него што власт неку и господство себи повлаче. Неки од њих кажу да неће ни да се причесте тајнама ако чувствено не осете присуство Светога Духа у томе часу. А неки од њих дозвољавају, онима који хоће, да одеску своје природне удове. Лако нинодаштавајући и одлучење, а куну се без бојазни и купу се лажно, лицемерно проклињу јерес своју¹⁶.

Из 63. главе:

„1. Говоре да се сваком човеку који се рађа тог тренутка суштaствено припаја бес, његов наследник од осуде Адамове, и да тај бес покреће човека на зла дела, спојивши се са њим суштaствено.

2. И говоре, још, да свето крштење ништа не помаже за прогнање тог беса, јер свето крштење није довољно да сасече греховне корене од искони срођене са људима.

3. Говоре да једино прилежна молитва може да одагна тог беса кашљањем и плувањем онога који се моли, док гледа тог изгончећег беса како као дим или као аждаја излази. И док се то збива, долазак Светога Духа, што следи, бива на ономе који се моли; док чувствено Свети Дух наилази и види се.

¹⁶ Иловички претис, л. 364а-365б.

4. Говоре да после речене њихове бестрастности, душа осећа такво општење од небесног Женика, какво осећа жена кад се спаја са мужем.

5. Говоре да пресвета и животворна Тројица, свој твари по суштини невидљива, постаје телесним очима видљива онима који доспевају у речену бестрастност; да постаје видљива једино тим људима, телесно њима видљива.

6. Говоре да се три састава, Отац, Син и Свети Дух, у један састав сливају и мењају; и да се божанска природа претвара и мења у шта би хтела и водела, како би се стопила са себи достојним душама.

7. Говоре да семе и реч упале у Марију и да је тело које је Господ од ње примио, било испуњено бесима, и изгнав бесе, тако се одену у њој.

8. Говоре да је Господ човека, кога је од Марије примио, један пут – у дух претворио, други пут – у тело, и да то тело Господње беше необухвативо као и божаствена природа.

9. Говоре да по изгнану тог срођеног са људима беса, које бива искашљавањем и пљувањем, човеку није потребан пост или неко друго душевно или телесно уздржање ради кажњавања тела, али ни учење које усмерава душу, пошто је и тело ослобођено уздржавања од страсти, а и душа више не подлеже горем паду, јер и душа и тело су надаље без страсти.

10. Говоре да после речене њихове бестрастности, надаље људи могу прозрети и оно што ће бити, и чувствено видети невидљиве силе. Зато и беси, који се скачући изненада појављују, сматрају да су прескочили, а прсти се постављају тако да устрељују бесе.

11. Говоре да се душа њиховог духовног човека, после речене бестрастности, претвара у божаствену и неструлежну природу.

12. Говоре да свето причешће тела и крви Христа истинитога Бога нашега ништа не помаже, нити штети, онима који се њима [тј. телом и крвљу] достојно или недостојно причешћују, и да само због тога од црквене заједнице никако не треба одвојити онога који је у томе немаран; и да се њима [тј. телом и крвљу] не као животворним причешћују са страхом

и са вером, јер Бог се утелотворио са постојећима и верујућима.

13. Говоре да се треба гнушати ручног посла као мрског, па отуда себе називају духовнима, сматрајући да није могуће, нити праведно, да се они надаље прихватају чувственог посла, кршећи и у томе апостолско предање.

14. Говоре да после речене њихове бестрастности, препуштајући себе великом спавању, надахнућем делујућег у њима лукавог беса, снове које имају проповедају као пророчанства, и то уче да се верује као да је од Духа Светога надахнуто; та виђења светим називају, обмањујући и бивајући обманутим.

15. Говоре да милостињу не треба давати просјацима, а ни удовицама, ни сиротама, ни онима који су у разним болестима или под телесним општењима, или онима који су због налета разбојника или варвара или тако нечег сличног упали у беде, већ све првенствено себи давати заповедају, зато што су ти попут оних који су уистину сиромашни духом.

16. Говоре да то што неко себе, после речене бестрастности, препушта на уживање у јелу и у блуду, није за осуду и дозвољено је, јер тај, пошто не подлеже никаквој страсти, има власт да се недозвољеним страстима скврнави.

17. Говоре да знају у каквом су стању душе умрлих, и себе замишљају срцевидцима, пошто по збивању и по обичају тачно виде расположења људи.

18. Жене постављају за учитеље догми своје јереси, наређујући једноставно, да не буду старешине само обичним људима већ и над свештеницима да управљају; чинећи жену главом себи, главу Христа Бога нашега заиста обесвећују.

19. Кад бивају испитивани, од својих сопствених догми постају отпадници, па бестидно и усрдно проклињу све оне који тако мисле или су мислили, и без страха се заклињу да такве догме мрзе и клопе их се, јер нити криво заклињање нити клетва може наштетити, после бестрастности, онима који су, како кажу, постали духовни. Да лажно себе куну и проклињу омогућило им је предање њихових учитеља¹⁷.

¹⁷ Иловицки препис, л. 385а–386б.

После изложеног таквог дуалистичког учења јеретика, постаје разумљиво зашто глосатор у *Законоправили светог Саве* богомиле назива бабунима и зашто се бабуни у српском *Синодику православља* проклињу овако:

„26. Зли јеретици, триклети бабуни, који се лажно називају хришћанима, и који се ругају нашој правој вери, изостављајући из светих књига речи и преокрћући на зловерје, и који се откидају од свете и православне цркве, и који се ругају светоме и часноме крсту, и који се ругају светим иконама и не клањају им се – да буду проклети.

27. Они који верују у бабунску веру и који примају њихова учења, и који им се клањају, и који држе веру њихову – и ти да буду проклети.

28. Они који знају оне који су бабунске верс, и који их примају у своје земље, и који их чувају – и ти да буду проклети.

29. Они који не проклињу све зле јереси, а пре свега јеретике који се називају бабунима – проклети да буду.

32. И сваки бабунин да буде проклет¹⁸.

Састављач ових проклетстава на уму је морао имати првенствено јеретике у крилу Српске цркве, али уједно и оне који су било где међу хришћанима, па и у Босни. И поред тога, међутим, кад се оскудни писани извори о хришћанском животу у Босни упореде са дуалистичким учењима напред поменутих јеретика, веома мали простор остаје за тражење јеретика тамо. Ако се уз то узме у обзир и чињеница, да се у римокатоличким осудама босанских верника каткад поистовећују термини „шизматик“ и „јеретик“, онда се област тражења патарена у Босни још више сужава. Није без одређеног циља папа Урбан V (1362–1370), на пример, у писму босанском викару Бартоломеју за бана Твртка изјавио да „следи одурне стопе својих предака који су већином били јеретици и шизматици“¹⁹. Не треба занемарити ни ону другу страну, тј. да ли се казивање архиепископа Данила II (1324–1337) у *Житију краља Драгутина*

18 Изворни текст в. А. Мишић, *Сербская редакция синодика в пользу православия*, Византийский временник, XVII, 1960, 301–302. За корисне примедбе на превод захваљујем дугујем Лубици Штаљњанин-Ђорђевић.

19 Код Д. Драгојловића, *Крстјани и јеретичка црква босанска*, 39–40.

(1276–1282) о томе да овај „многе јеретике земље босанске обрати у веру хришћанску и крсти“²⁰, односи само на римокатолике или и на неке друге кривовернике? Оно што је извесно овде, јесте чињеница да се под „вером хришћанском“ подразумева искључиво православно исповедање вере, јер то потврђују и други извори које наводим у даљем тексту.

Не може се пренебрећи чињеница да је православна Византија, посебно са ђирилометодијевском мисијом, оставила дубоке и трајне трагове црквеног живота у Босни²¹. Не може се занемарити, такође, ни чињеница да се Босна од времена кад утицај Византије више није био непосредан, посебно од краја XII века, због свог претежно православног обележја, нашла под појачаним притиском Римокатоличке цркве. Учестали крсташки походи римокатолика на босанске хришћане уз помоћ угарских краљева после XII века, њихово сатеривање у шуме и планине, а запоседање градова и плодних крајева од стране фрањеваца – све то пре говори о судару јурисдикција Православне и Римокатоличке цркве тамо, него о масовним босанским јеретичким. Јеретике је имала и Србија, али ова није била надокнада Рима толико колико је била Босна. Нема хришћанске аутоксфалне цркве која се може похвалити да међу својим верницима није имала јеретике. Али, од „јеретика“ у крилу хришћанске Босне требало је правити историју која данас, с обзиром на толико изукрштане, у старијој и новијој литератури, црквенополитичке интересе, представља веома заплетено питање.

О прекрштавању хришћана у Босни обавештен је у Цариграду био и патријарх Генадије Схоларије (1453–1456). Он о томе говори у писму упућеном синајским монасима, који су хтели да сазнају да ли у молитвама треба да помињу епископа и господара Босне, јер им ови шаљу помоћ. Пошто је то писмо лавно (1885. године) и непотпуно објављено на српском-

20 *Житије краљева и архиепископа српских*, изд. Ђ. Дапичић, Загреб 1866, 41: „Ѧъ во вѣлгоушѣствѣни поудѣрѣже зѣмлю отъчѣствѣна своѣго, многѣ страны зѣмле оугарскѣне приѣмѣ, и такожде и (отъ) вѣсѣнскѣне зѣмле, отъ тоѣ во зѣмле вѣсѣнскѣне многѣне отъ јеретикѣ обрати въ вѣроу христіанскѣую и крѣсти ихъ (въ нѣмѣ отѣца и сына и свѣтаго дѣуха, и присѣдѣни ихъ свѣтѣи съворѣни и апѣстѣлѣски црѣкви). толикоу во славоу нѣго и богатѣство (вѣсѣнскѣноу) хѣтѣше оставити...“

21 Видети најавно објављено дело В. Фидѣ, *Εκκλησιαστική ιστορία В. Αλφ. τῆς Εἰκο- νομίας μετὰ τῆς Μεταρρύθμισης*, *Αθήνα* 1994, 226; ун. С. Ђирковић, *Босна и Византија*, 23, 26, 28–30.

ловенском језику²², овде га први пут објављујем у преводу са грчког на савремени српски језик:

„3. О епископу који је из Босне. Православан је, јер је Србин. И како поступише неки учитељи Латини, кад су се вратили у други део Босне, и тамо многе од кудугера потчинише Римској цркви, тако се и он часно потруди да господара Херцега, у другом делу Босне, и онс које може учини тамо православним хришћанима у Цркви нашој. Камо среће да су то чинили и неки од наших, али где таква ревност! Чини [он] дакле тамо, како сазнајемо, и велику услугу. Господар пак онај јавно се, наравно, нишечему сасвим не одваја од кудугера због страха од властеле; и служењу прибегава како би са таквим прикривањем привукао друге у сарадњи са епископом. По осећању је однедавно хришћанин, зато и шаље милостиње хришћанима. Ако не би био хришћанин, намера му не би била да узалуд баца своју имовину. Зато наравно, ако некад поменете епископа, нећете се огрешити, јер јесте православан и у православној хиротонији од правога патријарха тога места. Довољно је што се неће јавити потреба да некада служи у манастиру. Ако се пак догоди да се у неко време покаже дволичан и притворац, ни тада нисте дужни да жалите као преварени, јер је Господ наш рекао да 'Онај ко прима пророка у име пророка'²³, и даље; а блажени Јован: 'Сваки дух који исповеда Господа Исуса Христа'²⁴, и даље, од Бога је; и сваки дух који не исповеда, није од Бога. Зато света црква исповедање људи прима и задовољава се, а људске мисли и оно што ће се убудуће збити нико не зна осим јединог Бога.

И ако се донесе милостиња од господара онога, примите је највише ради његове користи, да се одржи у хришћанству. Не помињите тог господара јавно на литургији, јер тренутно прикрива хришћанство. А на благодарењу ваше трпезе, у присуству епископа, ако хоћете молит се за њега: 'Господ Бог да сачува живот господара Херцега и уврсти га са правим

²² У изд. Љ. Ковачевића, *Неколико прилога за црквену и политичку историју Лужичких Словена*, Гласник СУД, књ. 63, 1885, 12-13.

²³ Мт 10, 41: „Који прима пророка у име пророчко, плату пророчку примиће, и који прима праведника у име праведничко, плату праведничку примиће“.

²⁴ 1. Јн 4, 2: „... Сваки дух који признаје да је Исус Христос у тијелу дошао, од Бога је“.

синовима Цркве, усавршена у побожној вери његовој', и рћи: 'Госпoде помиљуј' једногласно за њега – ништа не смета. Пoboжни и човекољубиви испосници у својим храмовима се моле за свако створење Божје, да би сви, ако је могуће, поправљајући се, били помиловани"²⁵.

Под хришћанима патријарх подразумева православне вернике, које разликује од Латина и који имају свог – православног епископа српскога рода. А што се тиче апелатива „кудугери“, који се двапут јавља у овом писму, показало се да су га Византијци у XV веку грешком употребили као нов назив за јеретике богомиле. О томе је много у науци расправљано²⁶, али уверљиво решење још није дато. Пошто ћу се са расправом о овом питању ускоро појавити, овде само успут помињем толико, да је за појаву назива „кудугери“ основ био сасвим друго нешто, не јеретици.

О босанском народу као јеретичком и о некаквој „јеретичкој цркви босанској“ у средњем веку не може се говорити чак ни на основу оних података у српском *Синодику православља*, где се поименице проклиње неколицина јеретика, за које се не каже да су богомили или бабуни или патарени. Изречено проклетство у преводу гласи:

„И на сав глас разгласити: Растудије босански, и Радомир, и Дражило, и Тољко, и Твртко, и Тврдош, и сви који се називају хришћанима и хришћанкама, а не клањају се светим иконама и крсту частном – да буду проклети“²⁷.

Смисао проклетства је тај, да од свих хришћана и хришћанки у Босни проклети буду само они који се не клањају иконама и крсту. То другим речима значи, да су и у Босни исте појаве какве су одувек и свуда у хришћанском свету биле присутне. Наиме, јављали су се јересијарси који су од Цркве одвајали већи или мањи број верника, стварајући одређене јеретичке кругове. Чак и мали број јеретика је много пута био довољан да све узбурка у Цркви. Њихова имена се обично

²⁵ У изд. L. Petit, *Oeuvres complètes de Genade Scholaris*, IV, Paris 1935, 200-201.

²⁶ Међу последњима се на томе питању задржао и Д. Драгољевич, *Кудугери код балканских народа*, *Balkanica* VIII, 1977, 129-135.

²⁷ Изворни текст в. у изд. В. Милић, *над. дело*, 302, где је и примедба у вези са додатком из каснијег времена: „И Радин гост Херцегов да буде проклет“.

јавно истичу да би свима били препознатљиви и да би их се верници клонили. Такав је случај и са наведеним именима јеретика у Босни.

О малобројности јеретика у Босни, односно о непостојању „организоване босанске цркве јеретичке“, већ о православнима, говоре многе чињенице, као на пример:

а) Још се није нашао неко ко би дао дефиницију зване „босанске цркве“, јер је остао непознат њен настанак онолико, колико је остао загонетан и њен нестанак. Не зна се, другим речима, ко је био оснивач „босанске цркве“ и где је било њено седиште. А кад се каже *ecclesia Bosnensis* треба имати у виду, између осталог и то, да је значење речи *εκκλησια* (*ecclesia*) веома широко²⁸. Негде у широким оквирима овога термина треба препознати „цркву босанску“ као саветодавно, дипломатско и арбитражно тело, као неку врсту изабраног судског већа, са необичном хијерархијом, без територије, без црквених заједница и јурисдикције у црквеном смислу. Притом, наравно, узети у обзир и занемарљиве али толико неосновано уопштаване глосе о томе.

б) Постојали су у Босни многобројни Срби хришћани православне вере још из времена византијске доминације на тим просторима, које од XIII века не можемо лишити снажног утицаја Српске православне цркве и угледа светог Саве. Њих Рим упорно настоји да стави под своју црквену јурисдикцију. Малобројни појединци јеретици међу праввернима у Босни били су само додатни повод за оптуживања у трајном сукобу јурисдикција Источне православне и Западне римокатоличке цркве. У том сукобу, оптужбе са стране Рима садржане су углавном, како је већ речено, у терминима: „шизматичи“, „јеретици“, „патарени“. Требало је, ако и пропагандом, вернике Босне оптужити за јерес са циљем да се ставе под јурисдикцију Римокатоличке цркве. Остаци таквих настојања, тј. да се потисну православна обележја, и данас налазе место у историографији. Сматра се и пише се, на пример, да се у повељама босанских владара писаним у

²⁸ Видети, на пример, V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, Zagreb, 1908–1922, 132 – *crkva*, A. Δημητριάδου, *Μεγάλη Λεξικὸν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς Γλώσσης*, τόμος Γ, Ἀθήνα 1964, 2343 – *ἐκκλησία*.

Дубровнику, „појављују и католички светитељи, блажени мученик св. Ђлас (Влах)“²⁹. А свети Влахо, заштитник Дубровника, није нико други до познати светитељ Власије, православни епископ севастијски, родом из кападокијске области, који је мученички пострадао 316. године. Њега као светитеља често иконопишу и по нашим православним храмовима. Најпознатији је по лику у олтару Марковог манастира код Скопља.

в) Заштитник босанских владара је свети Гргур – Григорије Назијанзијски из IV века, који је познат и под именом Богослов. У својим повеслама ти владари завично истичу светитеља Источне православне цркве. Ослонац им је православни живаљ Босне, помоћу којег се одупиру сталним и снажним притисцима фрањеваца и угарских краљева. Зато и стоје чврсто уз своје поданике хришћане и њихову црквену организацију са богослужбеним словенским језиком. Ту и такву црквену организацију они не само да толеришу, већ поштују и помажу, независно од тога што појединци међу њима понекад из политичких разлога изјављују своју верност Римокатоличкој цркви.

Сем владарских повеља, има и других доказа за то. Археолошка истраживања последњих година обећавају да ће бити знатно увећане бројке древних православних храмова и других споменика по Босни. У прилог претежно православног живља у Босни говори и крунисање Бана Твртка I за краља 1377. године на гробу светог Саве у манастиру Милешеву, где ће се касније Стефан Вукчић Косача, 1448. године, прогласити „Херцегом од светог Саве“³⁰. Затим, бројно учешће босанске војске и властелс у боју на Косову 1389. године, који су као једноверна браћа притекли у помоћ; они, а не јеретици. Зна се да су босански краљ и властела 1403. године имали обећања Дубровчана да ће посредовати код византијског цара тако, да овај помогне у ослобађању заробљене на Косову босанске властеле³¹. А један од главних задатака Цариграда био је и тај, да се заузима не за јеретике,

²⁹ Д. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка црква босанска*, 170.

³⁰ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 287; Ј. Митровић, *Историја Срби*, Београд 1994, 117, 175.

³¹ С. Ђирковић, *Босна и Византија*, 32.

већ за православне, бдијући истовремено и над чистотом њихове вере.

Наспрам свега доде, на основу извора углавном реченог, поставља се питање уверљивости закључака истраживача који Босну средњег века виде као земљу јеретика дуалиста, и то „радикалних дуалиста“. Један од последњих заступника таквог мишљења је С. Ђирковић, који се повео за језуитом Данијелом Фарлатијем, за кога каже да је „први историчар босанске јеретичке цркве“³², као и за Фрањом Рачким „највећим хрватским историчарем XIX века“, сматрајући да је он „доказао да је 'црква босанска' огранак великог дуалистичког покрета раширеног од Мале Азије до Француске, а тиме босанској црквеној историји ударио темеље који су до данас остали неуздрмани“³³. Сматра, такође, да је Ф. Рачки својим радом³⁴ „дао још данас ненадмашено и незамењено дело“, „насупротив Божидару Петрановићу који је непосредно пре тога“³⁵ покренуо питање о карактеру босанске црквене организације тврдећи да су босански 'крстјани' православци“³⁶. А све оне који су заступали тезу Б. Петрановића, С. Ђирковић сматра да су „писци-дилетанти“³⁷.

Ослањајући се претежно на римокатоличке изворе који су после коначног расцепа црква 1054. године (на Источну православну и Западну римокатоличку) писани углавном у пропагандном и оптужујућем тону против верника Босне, С. Ђирковић настоји да хронолошки и организационо ослика „босанску цркву“ средњег века и да заступа нешто што је пред снагом објективних чињеница неодрживо.

О томе, колико није на правом трагу историјског следа говоре, на пример, следеће чињенице и контрадикције у закључцима, најчешће пропраћеним хипотетичним изразима „вероватно“, „највероватније“, „врло вероватно“:

³² С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 17.

³³ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 19; уп. исти, *Bosanska crkva u bosanskoj državi*, 195.

³⁴ F. Rački, *Bogomili i patareni*, Rad, JAZU VII-X (1869-1870); репринтирано: Посебна издања САН, I XXXVII (1931) 337-599.

³⁵ Б. Петрановић, *Богомили. Црква босанска и крстјани*, Загреб 1867.

³⁶ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 19.

³⁷ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 22.

а) За босанске монахе каже да су „побуђивали сумњу већ резервисањем назива 'крстјани', карактеристичним за јеретике“³⁸, па у том смислу истиче да је „савременицима била сасвим јасна дубока разлика између крстјана, правих убеђених јеретика, и обичних људи који, вероватно, нису увек били далеко од истинског паганства“³⁹.

Заборавља се, међутим, да је монах Сава – (потоњи архиепископ и светитељ српски) у потпису купопродајног уговора, приликом куповине винограда у Кареји на Светој Гори, где је с краја XII века подигао Посницу – себе и све правоверне хришћане назвао крстјанима: „Есеѡхъ правоверѡнихъ крстѡхъ мола(а)вѡникъ Сава грѣшѡхъ“⁴⁰. (Свих правоверних хришћана молабник [молитвеник] Сава грешни). Лик епископа Данила, савременика светог Саве, на фресци у цркви Риза Богородице у Бијелој у Боки Которској, представљен је грчким језиком: „ΕΥΣΕΒΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΔΑΝΙΗΛ Ο ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ“⁴¹ (Побожни хришћанин Данило епископ).

Одредницом крстјанин правоверни хришћани, после расцепа црква 1054. године, себе одвајају од римокатолика. То потврђују и каснији извори, као што су она два напред поменута: Архиепископа Данила II *Житије краља Драгутина* и писмо цариградског патријарха Генadiја Схоларија синајским монасима о православнима у Босни. Све то говори да су и верници у Босни истицањем назива крстјанин себе одвајали од римокатоличке вере.

б) У настојању да брани и развија хипотезу о томе да су крстјани у Босни нико други до „јеретици – радикални дуалисти“, С. Ђирковић за некадашње јединствене политичке и црквене просторе Босне и Србије претпоставља: „Упоредо с политичким раздвајањем до којег је дошло, највероватније, у другој половини X века, спонтано је текло и црквено одвајање“⁴². Не сме се, међутим, потценити већ изнета чиње-

³⁸ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 57.

³⁹ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 108.

⁴⁰ То је препис потписа испод грчког текста уговора који се налази у Хиљандарској библиотеци под сигн. А 13.

⁴¹ Објавио В. Ј. Ђурић, „Престо светог Саве“, Споменица у част новоизабраних чланова Српске академије наука и уметности, САНУ, посебна издања, књ. 55, Београд 1972, 93 с.л., посебно стр. 99-100 и слика бр. 8.

⁴² С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 50.

пица, да је богослужење у Босни, благодарећи светитељима Ћирилу, Методију и Сави српском, остало по источном обреду и на словенском језику, што говори о њеном црквеном и православном јединству са Србијом.

У такву правоверну црквену средину, према С. Ћирковићу, у време бапа Кулина, „у Босну је продро један нов религиозни елемент, чији је утицај на даљи црквени развој ове земље био судбоносан. Био је то – наставља – дуалистички јеретички покрет...“⁴³ А кад развија претпоставке о настанку „босанске јеретичке цркве“, наводи да се „у самој Босни одиграо један судбоносан процес: дошло је до стапања остатака старе бискупије са словенским богослужењем и јеретичке заједнице која је својом појавом на босанском тлу изазвала заплете и борбе“⁴⁴. Из таквог спајања неспојивог, „босанска црква“ је до те мере ојачала да је, наводно, „у племству, а повремено и у владарима, налазила своје најјаче заштитнике, док је у исто време њима представљала симбол босанске самосталности“⁴⁵. Постигнуто је то тако што су се јеретици, тобоже, ујединили са „домаћим црквеним људима“ или „традиционалном црквом“ и племством на једној страни, против „папства, доминиканаца и угарског клера, на другој страни“⁴⁶.

в) На тајанствени начин усађени у Босни, „дуалистички јеретици“ су тајанствено прерасли у „организовану цркву“⁴⁷, о којој С. Ћирковић нашироко пише, али и констатује нешто без чега она није замислива: „До сада није никоме пошло за руком да докаже постојање ма какве врсте територијалне организације и локалне јурисдикције чланова босанске црквене организације“⁴⁸. Наравно, да није измишљена, та „органи-

⁴³ С. Ћирковић, *Историја средњовековне Босне*, 51.

⁴⁴ С. Ћирковић, *Историја средњовековне Босне*, 68.

⁴⁵ С. Ћирковић, *Историја средњовековне Босне*, 69. На другом месту, у раду *Bosanska crkva i bosanskoj državi*, наводи да су владари „били присиљени да имају обзира према својој цркви, која је, на једној страни, била симбол и залог самосталности, али је истовремено, на другој страни, својим штрчањем у религиозном свету привлачила подозрење и мржњу и због тога представљала терет којег би се радо ослободили“ (стр. 216). „Постепено разилажење путева одвело их је од првобитне блискости и приснети у супарништво и непријатељство у коме је на крају држава цркви радила и тлачи“ (исто, стр. 196).

⁴⁶ С. Ћирковић, *Историја средњовековне Босне*, 68–69.

⁴⁷ С. Ћирковић, *Историја средњовековне Босне*, 101.

⁴⁸ С. Ћирковић, *Историја средњовековне Босне*, 105–106.

зована јеретичка босанска црква“ била би једина „црква“ у свету, која има јерархију (дјед – епископ цркве босанске, гости, старци, стројници), али не и своје општине, тј. територију са црквеном јурисдикцијом.

Ако је „босанска јеретичка црква“ била доминирајућа у Босни, која је, наводно, заузела место „традиционалне цркве“ и „негдашње босанске бискупије“ и постала „једина црквена организација, права 'црква божја' у Босни“⁴⁹, онда се са разлогом поставља питање, како је остала без територије? Одговор на ово питање тражи и следећа констатација: „Дуалистички елемент који је суделовао у образовању босанске цркве био је неоспорно виталнији и способнији тако да је потпуно превладао“⁵⁰.

У раскораку су, дакле, многи закључци, као и овај: „Велике православне (!) цркве ту нису имале приступа, а босанска јеретичка црква, због своје структуре и доктрине, није била у стању да становништву босанске територије удари печат своје особене религиозности“⁵¹.

Од испостојеће цркве, наравно, и не може да проистекне „особена религиозност.“

Замишљена као „организована“ звана „босанска јеретичка црква“ је, наводно, имала све предуслове да поседује и организовану територију, што би требало да потврде и следеће речи: „Данас нема никакве сумње да су 'крстјани' као појединци, а исто тако и чланови хијерархије, имали своје баштине и друга имања. Постало је чак врло вероватно да су и крстјанске заједнице имале своје поседе. Имовина босанских патарена је, по сведочанству једног савременика, веома привлачила краља Томаша када је започео с прогоном јеретика“⁵².

Не треба посебно доказивати да се ту ради о прогону православних хришћана, тј. крстјана, и о атаку на њихову имовину.

У жељи да „босанској јеретичкој цркви“ ипак одреди некакве територијалне границе, а на штету православних хришћана, С. Ћирковић наставља да проширује оквире својих

⁴⁹ С. Ћирковић, *Историја средњовековне Босне*, 101.

⁵⁰ С. Ћирковић, *Историја средњовековне Босне*, 68.

⁵¹ С. Ћирковић, *Историја средњовековне Босне*, 107.

⁵² С. Ћирковић, *Историја средњовековне Босне*, 283.

претпоставки: „Упркос обостраном трајном непријатељству дуалистичка босанска црква и православље живели су упоредо у оквиру босанске државе. Њихову коегзистенцију олакшавала је околност што су били територијално одељени: православље је остало ограничено на источне и јужне области, некадашње делове српске државне територије, док је босанска црква тек местимично прекорачила своје традиционалне међе”⁵³.

г) Колико су као „организована јеретичка црква” крстјани у Босни остали неодржени у територијално-јурисдикционом смислу, толико су контрадикторно приказани и у својој доктрини. Наиме, с једне стране: „Дуалистичка доктрина и једноставни култ ове цркве ослањали су се у крајњој линији на текстове Светог писма које су босански крстјани много читали, добро познавали и потезали у одбрану својих догматских ставова...”, јер „је за крстјане све остало било ташто и непотребно”⁵⁴. С друге опет стране, поједини истакнути чланови те „праве цркве Божје”, како из редова крстјана тако и из редова хијерархије, продрли су „у световњачке кругове и то у врхове друштва”, тако да им је „феудални господски амбијент очигледно годио”⁵⁵. Такве појаве навеле су С. Ђирковића да изведе и супротан закључак оном првом: „По свему изгледа да аскетски кодекс босанских ‘крстјана’ није повлачио са собом негативни став према земаљским добрима”⁵⁶. Сем тога, „босански дуалисти су се неизмерно удаљили од бунтовног духа својих раних богумилских претходника” и, штавише, „учврстивши свој положај у крилу феудалног друштва, поставили савезници и помагачи богатих и моћних, они су се претворили у идеологе друштвене неједнакости”⁵⁷.

д) Неправду нансту православнима у Босни измишљањем „босанске цркве јеретичке”, разоткрива и чињеница која говори о томе, да крстјане штите „шизматичи”, тј. православни, и босански владари и властела. Та појава је изазивала још већу јарост и оптужбе са стране римокатолика. Римска

⁵³ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 109.

⁵⁴ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 231–232.

⁵⁵ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 283.

⁵⁶ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 283 с.л.

⁵⁷ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 285.

курија је, на пример, ослањање бана Нинослава на подршку „јеретика” оценила као „штетан пад у беспуће заблуда”⁵⁸. А бан се, што је и природно, ослањао на становништво Босне, „које је – по речима С. Ђирковића – било или под утицајем јеретика или верно својој традиционалној цркви”, на основу чега закључује: „Само се тиме може објаснити чињеница да католичанство ни после Белине победе 1244. није успело да ухвати корен у Босни”⁵⁹.

О истовестности учења босанских крстјана и православних хришћана говори и то, што су крстјани на територијама Босне, које су освојили обласни српски господари, задржали непромењену своју црквену организацију и средишта, и што манастир Милешева по укључењу у Босну није променио свој православни карактер. У том смислу треба разумети правдања пред римокатолицима бана Стјепана II Котроманића, зашто не успева да се у Босни „обнови служба Богу”, разуме се, по римокатоличком обреду. „Главну препреку су, по бановим изјавама, представљали шизматици који су се налазили у суседству и којима би се јеретици одмах обратили за помоћ чим би нешто предузео против њих”⁶⁰. Јарост, као излив немоћи римокатолика пред јединством хришћана у Босни, испољена је много пута, штавише и са жљом да им на груби крсташки начин стану на пут. Тако је, на пример, Жигмунд Луксембуршки 1391. године издејствовао да се, уз опроштајнице и благослов папе Бонифација IX (1389–1404) обрачуна са „јеретичима и шизматичима што бораве у Босни и нападају његова краљевства Далмације и Хрватске”⁶¹.

Касније, 1455. године, Иван Капистран је прослеђивао папи жалбе босанских фрањеваца о томе, „да их рашки митрополит спречава да покрштавају оне који су држали патаренску веру”⁶². Дакле, крстјане у Босни, које Рим упорно хоће да поистовети са јеретичима патаренима, православни

⁵⁸ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 63; уп. 69, 286–287, 319; и Ј. Митровић, *Историја Срба*, 118.

⁵⁹ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 67; уп. 110. Насупрот томе, понекад потпуно занемарује „традиционалну цркву”, представљајући становнике Босне као јеретике и невернике, глелане, како каже „споља, из ортодоксних средина” (исто, стр. 107; уп. 76).

⁶⁰ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 111; уп. 118, 260.

⁶¹ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 170.

⁶² С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 319.

српски епископи штите као своју једноверну браћу. У прилог томе нека послужи констатација С. Ђирковића, да се „православно свештенство није са босанском црквом сударало у политичкој сфери, око утицаја на владаревом двору гложили су се само крстјани и фрањевци“⁶³.

ђ) Насупрот ранијем свом убеђењу, да су босански крстјани „јеретици и радикални дуалисти“, у последње време С. Ђирковић пише и другачије о „босанској цркви“. Притом, међутим, отвара нове странпутице. Покушава, на пример, да разлучи ко јесте а ко није јеретик, што се види из следећег: „Босански 'крстјани' су били јеретици са гледишта великих цркава, које су биле власне да одређују ко им припада, а ко је од њих отпао. За писца ових редова, а вероватно и за део лаичких читалаца, босански 'крстјани' нису јеретици као што нису јеретичке многе хришћанске секте којих данас има у Америци!“⁶⁴

Хипотетичност у размишљањима и крхкост оквира у које силом хоће да смести „дуалистичку босанску цркву“, највише је морао да осети кад се задржао на питању о почелима такве цркве, закључујући да је то „joш увек спорно“⁶⁵. У вези са тим питањем, дошао је до следећег сазнања: „У досадашњем излагању било је неколико хипотетичких корака, па би било претерано давати одговоре у виду нових хипотеза“⁶⁶.

Противречност многих закључака о „босанској цркви радикалних дуалиста“, изведених на претпоставкама, један су доказ више о томе, да „патарени“, „јеретици“, и „шизматичи“ Босне средњег века, тј. хришћани, али онако виђени очима римокатолика, јесу крстјани или хришћани православне вере. Те и такве крстјане српски *Синодик православља* хоће, помоћу проклетства, да заштити од појединаца стварних

⁶³ С. Ђирковић, *Историја средњовековне Босне*, 109.

⁶⁴ S. Ćirković, *Bosanska crkva u bosanskoj državi*, 197, n

⁶⁵ S. Ćirković, *Bosanska crkva u bosanskoj državi*, 198.

⁶⁶ S. Ćirković, *Bosanska crkva u bosanskoj državi*, 210. И поред тога што „дуалистичка босанска црква“ нема почетак, на следствено томе, беспредметно је покретати питање њене „територијалне организације“, S. Ćirković, *Bosanska crkva u bosanskoj državi*, 211–212, пише: „У периоду настанка босанске цркве поклапала се граница државне територије с границом црквене јурисдикције... Босанска црква била је, без сваке сумње, ограничена на скромни простор босанске државе, али јој то није сметало да себи приписује универзалну мисију.“ Уп. исто, 249.

јеретика, које поименице наводи, а непријатељи Православне цркве их уопштавају.

Када цркву у Босни средњег века не би чинили крстјани као правоверни хришћани, него некакви „радикални дуалисти крстјани“, онда би то био јединствен пример апсурда да у једној земљи вековима „доминирају“ толико омрзнути и стално прогањани јеретици.

Милодраг М. Петровић

Резиме

Помен богомила – бабуна у Законоправилу светогa Саве и „црква босанска”

Верници у Босни средњег века са разлогом су себе називали крстјанима. Тиме су казивали да се не разликују од осталих хришћана Источне православне цркве, а разликују се од хришћана Римокатоличке цркве.

После великог црквеног раскола 1054. године, на Истоку се одредница крстјанин (*христјанос*) често употребљавала са циљем да се истакне приврженост хришћанском правоверју за разлику од „латинске верс”. Из тих побуда је и свети Сава српски, још као светогорски монах, у потпису наводио да је „молабник [молитвеник] свих правоверних крстјана”, што значи и крстјана Срба у Босни.

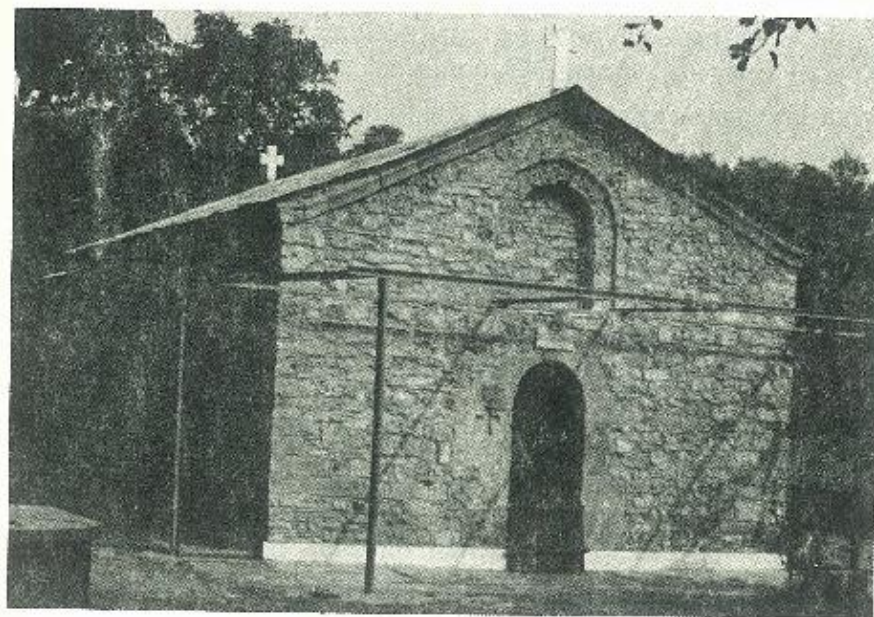
Крстјани у Босни су плод мисије свете браће Ђирила и Методија, који су им обезбедили богослужење на црквенословенском језику. Дуго су били под окриљем Византије, а од прве половине XIII века до данас остали су под снажним утицајем духа светогa Саве и под окриљем Српске цркве. Географски положај на којем се налазе остао је и данас размеђа источног и западног хришћанства.

Рим је уз помоћ фрањеваца и угарских краљева, посебно од XII века, настојао да на крстјане у Босни протегне своју јурисдикцију, примењујући разне облике притисака, оптужби и крсташких ратова. Римокатоличка пропаганда је у непокорним крстјанима видела патарене – јеретике дуалисте, називајући их и шизматицима, тј. онако како је називала, а и данас назива, све православне хришћане. На таквој основи поједини историчари су стварали такозвану „босанску цркву”, којој нису успели да одреде оснивача, време настанка, седиште, територију. Оно што се обично сматра јерархијом „босанске цркве” (дјед – епископ, тј. онај који има главни надзор, старци, гости), јесте нека врста саветодавног, дипломатског и арбитражног тела, или изабраног судског већа, у државној управи Босне, које се може назвати *ecclesia* у

растегљивим оквирима поимања те речи, тј. установа без територијалне и црквене – духовне јурисдикције.

Крстјане у Босни штитили су босански владари и властела, у већини, и српски епископи, што су римокатолици такође осуђивали, јер им је то представљало сметњу у спровођењу плана за покатоличавање хришћана. Заштиту су уживали као једноверни у православљу и једноплемени са Србима у Србији, којима су управо из тих побуда притекли у помоћ на Косову против Турака 1389. године.

Миодраг М. Петровић

Манастир Зочините

ДУХОВНИ ЖИВОТ

Жан-Луј ПАЛИЈЕРН

Савременост оца Јустина (Поповића)*

Не полажем право да се, у оквиру данашњег предавања, упуштам у једно научно оцењивање дела оца Јустина. Циљ ми је једино да покушам да Вам укажем због чега ми се он показује Оцем Цркве XX столећа. Желео бих тиме да кажем да је он свима нама који живимо усред ове многообличне духовне кризе која данас погађа све људе наше планете преко потребан писац духовности. Одиста, његово се дело, односно – ваљана борба коју је водио за одбрану вере, не тиче само оних народа који бејаху уобличавани православним Предањем, оно такође представља једну поглавиту вредност и за нас који бесмо обележени повешћу, спорним питањима и кризама Запада.

Многе је читаоце списа оца Јустина запањило његов језик, истовремено склон понављању и новинама, језик који често прибегава употреби необичних израза и исказа, међутим непрестано понављаних – штавише, новотворинама – кованицама. Међу тим речима и изразима који су тако својствени речнику и стилу оца Јустина, налазе се нарочито две речи које играју пресудну улогу у целини његовог дела, као и у развијању његове мисли. То су српска кованица ЛОГОСНОСТ – за коју у преводу предлагем новосковану француску реч VERBÉITÉ и израз БОГОЧОВЕК, којег изве-

* Ово предавање прочитано је у Врању 22. 10. 1994. г., на Академији посвећеној оцу Јустину Поповићу (поводом стогодишњице рођења и петнаестогодишњице блаженог упокојења).

сно је, није измислио отац Јустин, будући да на њега већ наилазимо у писанијама Светих Отаца протеклих раздобља, али он ју је употребљавао доследно, често ју понављајући, придавши јој средишњу улогу у своме начину излагања хришћанскога откривења.

Доиста, није случајно да ове две чудесне речи играју средишњу улогу у речнику оца Јустина. Ако је и држао да је неопходно скovati једну, а другој речи исто тако придати средишњу улогу, то је због тога што су му оне дозвољавале да покаже како хришћанска вера, вера отаца наших, може одговарати потребама хришћана нашега доба, али и да нас опскрби неопходним средствима која би нам допустила да се суочимо са сабластима и обманама, да одбацимо нестварна чудовишта и тигрове од хартије који походе немирне и тешке снове људи нашега времена.

Када упорно остаје при ЛОГОСНОСТИ свеколике твари и читаве васељене, отац Јустин жели да нагласи како је васцела Творевина била зачета Великом Тројичном Промислу, у њеној превечној замисли, сада би била заокружено сведена у Личност Логоса, и да, када у своме вечном постојању саједињује божанску природу триипостаснога Божанства са природом човека створенога по слици Божијој, Богочовек, оваплоћени (утеловљени) Бог Логос, указује нам на остварење те испочетне замисли.

Прародитељски грех Адама и Еве, који је учинио да се изродимо од своје првобитне величине, могао је озбиљно довести у питање ту замисао, али јој ипак није прекинуо непрекидно трајање.

Говорити о БОГОЧОВЕКУ, указати на ЛОГОСНОСТ свеколике твари, бејаше дакле за оца Јустина његов сопствени начин изражавања халкидонскога догмата.

Ако је сматрао да је неопходно пружити такво једно нарочито објашњење предањске вере, учинио је то због тога да призове (опомене) данашњег човека, не би ли му улио жељу и могућност да одбаци извртањеност онаквога смисла живота каквога нам предлаже као какву очевидност савремени хуманизам (човечанскост).

Отац Јустин још подвлачи да је хуманизам којим се наше доба толико горди (а данас видимо какве се све обмане могу

прикривати иза имена ПРАВА ЧОВЕКА) – заправо хуманизам који је величање човекобога, а он нам предлаже једнога свеопштега и опсенарскога кумира, не би ли нас боље соби потчинио.

Па се у име тога лажнога хуманизма полаже право на објашњавање садашњости прошлости, човека животињом, а животиње тварју, религије друштвом, друштва икономијом, врлине користољубљем, нравственога живота нагонима, живота одраслога човека његовим детињством, а његове свести образовањем, живот у Цркви се расточио у животу заједнице, свето се своди на чувствено, а пастирска дужност на чиновнички посао... Верује се да човек може постати зreo и пунолетан једним премазом нововременога укуса.

Може се, наравно још једном напоменути да у свему овоме отац Јустин остаје одважно веран најверодостојнијем Предању Светих Отаца Цркве – што већ по себи представља раскид са свим покушајима рационализације хришћанске вере, који су тако чести у наше време. Непрестано подвлачећи ту несхвативу неуобичајеност људскога бића, која је призивање на заједничарење у Богочовечанском Телу Христа, Цркви, указујући нам на нашу ЛОГОСНОСТ, отац Јустин се показује као верни следбеник Светога Максима Исповедника и Кападокијских Отаца као и свеколикога Предања Светих Отаца Цркве, које он промислитељски осавременује за наше столеће. Овако нас он снабдева средствима помоћу којих би требало да одбацимо омаму и привиђења Запада.

Начин на који отац Јустин наводи Свете Оце Цркве је особито обелодањујући у том погледу: увек их наводи не би ли од њих у молитви испросио богонадахнуто учење због којег им је Црква и признала богоблагодатни дар. Веома се често послушује у његовим списима, а да то није одиста изричито, поновно употребљавање његових читалачких белешака, испоновна употреба сажетака и по стотину пута преузиманих и продубљиваних, који сасвим природно успевају да уобличи потку његових писанија и послуже као основа поступноме образложењу његових излагања. Изричито јасни наводи и ваљано стављање под наводнике су сразмерно ретки. Отац Јустин је управо изнутра усвојио Предање Цркве не би ли му оно помогло да потхрани његову сопствену мисао.

Ако и користи на овакав начин Свете Оце, онда је то увек са циљем да у њих пронађе израз једините вере Цркве. Светоотачка мисао није никада за њега грађа за разновремено испитивање извора и утицаја, мисаоних токова и струјања и сволуција, разлика спорова и развитака, школâ или предања предата нам да би нам дозволила да живимо истину Духа Светога опитом спасења, Истина којој нас поучавају Свети Оци Цркве је откривена као крајњи исход једнога дугога испосничкога подвижништва. Она није последица каквога научнога истраживања, а саздавање уређених целина није јој ни од какве помоћи.

Отац Јустин врло ретко изрично разјашњава своју суздрживост према школскоме богословљу и његовим истраживачким расправама, према „научењачкоме“ истраживању смисла Светога Писма као и еклисиолошкоме рационализму. Он се задовољава тиме што ће још једном спокојно потврдити оне већма запрепашћујуће истине, предане нам светоотачким Предањем Цркве, као на пример да је Бог постао човек, да би човек постао Бог, што оцу Јустину допушта да покаже како личност Богочовека Христа сажето заокружује у себи васцело човечанство, као и личност свакога од нас, са свеколиком творевином којој, дошавши, подаје сав њен „логосни смисао“: Богочовек се открива предметом (циљем) свих наших тежњи, дотада нам незнатим, будући да нам једино он дозвољава да заувек одбацимо поробљавајуће настраности човекобога.

Отац Јустин овако може да повеже сва своје излагања учења Цркве са изискивањем духовне борбе, путем које свако је од нас призван да узме удела у тајни спасења. Ова се борба налази насупрот безличним – а неделатним – уприличенима „душевне уравнотежености“ или „разрешавања потешкоћа“, помоћу којих наши савременици мисле да постигну своје „поправљење“. Мередавност тобожњих учитеља душевне уравнотежености и процвата тежбенија је за човека онолико, колико она полаже право да се ослања на свеопште знање, које их смешта знатно изнад нашега незнања допуштајући им да нас препусте осећању кривице. Једино Богочовек може открити да је његов лик у средишту нас самих и тако оправдати нашу жељу за истином и слободом. Стога отац Јустин никада не заборавља да нас својим прободним подсећањем доведе у везу

као причаснике Светих Тајни Цркве, од којих је Света Тајна Евхаристије најнепрестанија, са упражњавањем светих врлина, а прва међу њима је вера у Богочовека, Главу Тела Цркве.

У овоме се, за нас, западњаке двадесетог столећа, наводи један истински методолошки пресокрет. А отац Јустин би овде, уосталом, радије говорио о преокрету гносеолошкоме, јер то питање положаја људскога спознања задеваше се у његовим очима поглавитом важносту, те недавно епископ Атанасије (Јевтић) разви то питање у једном знаменитом чланку. Наведимо само ово слово Светога Симеона Новог Богослова којег епископ Атанасије ставља у заглавље свога истраживања: „Није знање светлост, већ је Светлост знање“. Али праву методолошку прекретницу бејасмо заправо починили управо ми, изградивши Вавилонску кулу западнога рационализма (поразумљавања), не само ону из Доба Просвећености и раздобља преврата, већ више столећа пре тога за почетка западнога изобличавања хришћанства, великога искупења човекобога.

Дело оца Јустина, као и његов суштински допринос исцеливању духовних болести нашега времена, не сежу ли они заправо још и даље? Ако се на Личност Богочовека Христа једнако указује у целокупном његовом делу, то је због тога што он намишља да подвуче, и у згодан и у зао час, да је богочовечанскост мера свега постојећега и поуздано мерило сваке вредности и да је Богочовек онај који разоткрива човеку шта је то заправо човек и каквој је судбини од призван: обожењу своје личности, својим урастањем у Цркву која није друго до само Тело Богочовјево.

Овако, дакле, дело оца Јустина представља једно беспрекидно разоткривање свакога покушаја свођења богочовечанских истина Светога Евангелија на размер једне идеологије, чак и ако би та идеологија учинила да се црквени живот расточи у животу заједнице или пак у отворености према брату своме. Он нас подсећа да у причи о Добром Самарићанину Христос закључује да је Он сам најближи ближњи свакога човека. Управо се у овоме огледа одвећ запрепашћујућа потврда Светога Евангелија, наспрам које свеколики покушаји „посавремењивања“ или „aggiornamento“

Цркве (прилагођавање Предања Цркве духу савремености) изгледају као идеологије које бисмо могли означити „ревизионистичким“, ако нам је допуштено да се послужимо савременим речником.

А о причу ову о Доброме Самарићанину спотичу се сви савремени срминевићки покушаји који не знају како да објасне зашто Господ назначује Доброга Самарићанина – очигледно Себе Самога – као ближега, кога треба да воли човек кога су повредили разбојници а не супротно, док се обично усвојено тумачење ограничава прпоручујући нам да наликујемо Доброме Самарићанину који притиче у помоћ своме ближњему, односно човеку. Те не разоткрива ли непрестано отац Јустин варке и опсене многоструких облика „хуманизма“ (човечанскости), називајући га каткада „ХОМИ-ЦИЗАМ“, по којему „мерило свих ствари јесте човек“. А по Светоме Евангелију, што ће отац Јустин без замора понављати, свему постојећем једино мерило је Богочовек Христос.

За оца Јустина, хришћански пут, пут Богочовека, стоји насупрот хуманистичкоме путу. Начело по којему „мерило свега је човек“ означава уистину да је „мерило свега грех“, штавише, да је „мерило свега постојећег Нечастиви“. Овде се оделују цивилизација Богочовека – то јест цивилизација православних народа – и умисљености човекобога.

Видети какву само меродавност верници проистекли из народа предањски православник – које држим за баштинике јединственог ризнице коју човек уопште може својити – приписују западној назовинауци, какву важност придају они његовом мњењу, и за колику тек вредност они процењују његове вајне надлежности, и са каквом се још ревносту (горивошћу) упињу они еда би привукли његову пажњу, за мене је предмет непрестаног запрепашћивања. Они се труде да своје богомоље, школску наставу, начин живљења, прилагоде ономе за шта верују да су захтеви савременог доба. Скраћују ти они и богослужења, посавременују иконе, изводе вишегласно појање, изучавају Свето Писмо по мерилима западне ерминевићке, и прижељкују сведочење западних свеучилишта. А свему овоме једини је циљ да се покуша усвојити један вид живљења који је у очима Запада достојан поштовања, а и уделити Црквама православних народа онолико „озбиљности“ колико се она приписује –

свакако безразложно – Црквама Запада. Али чему заправо све то? Једва ли ће се Запад дати тиме заварати, о чему Срби имају данас горко искуство.

Ваљало би покушати испитати и јасно разјаснити унутарњу доследност којој је потчињено то црквено уређење које нам се предлаже зато што се она држи за „озбиљну“. Хтети прилагодити Цркве западној повремености и рационалности претпоставља, наиме, да им се утврди један задатак. Али тај циљ јесте нравствено побољшавање хришћанског народа, чије усавршавање не би било у стању да осигура приопштавање Светим Тајнама Цркве. То такође значи поверити у том погледу једну особиту одговорност свештенству приписавши му начелну улогу. То значи сметнути с ума да свети поредак Цркве Христове не почива на некаквом могућем стручном својству свештенства, већ на јединству око богоблагодатног дара епископа, и да се она проверава врсношћу испосничког подвижништва – дакле животном снагом монаштва – а не друштвеним „успехом“ или достојанственошћу парохија.

Ако у овоме и постоји један непојмиви неспоразум око врлине, коју успеху Запада приписују православни народи, у истој сам мери запањен установљујући неуспешност и нехај које ови показују када је реч о духовној сметености коју толико људи на Западу данас преживљава.

Запад нема целовиту личност, у њ нема начелне учености нити поступка, он није сигуран у себе самога, нити пак знаде за непогрешиву праксу. Он није пример успешности, он је напротив неуспех, болест, драма, и оно што толико приводи западне људе да се окрену Православљу, понајчешће је што постају свесни своје дубоке душевне оронулости, као и опит једног окротног неуспеха, жестоког разочарења.

Одвеш често запажам како са Балкана или из других православних земаља стижу истакнути православци ширећи руке, уверени, како то само они већ знају да буду, да ће највиђенији западни умови у њима препознати себи равне. Али ништа од свега тога. Православне се Цркве не могу надати никаквоме братском признању од стране најугледнијих људи Запада, његових одговорних представника, установа. Ти најодабранији умови Запада за Православље и за народе који

се питају православном башгином чувају једино презир и лукавштину. Али просечни западни људи, они који не припадају владајућој интелигенцији, нису сигурни у себе саме, и започињу да сумњају у цвет својих духовних посленика. Па тако, нису ли све бројнији и бројнији они који жуде да извуку користи од духовнога очинства православнога?

Отац Јустин Поповић

Зашто би онда требало да се Православне Цркве упињу да покажу на себи некакву западну образину (маску)? Отац Јустин то бејаше већ прорекао обзнањујући идеологије надомештања које држе да могу посавременити хришћанство, а заправо га само изопачују. Идеологије су то, одиста – само човекобога, које теже да се надоместе богочовечанскоме откривењу. Та не бејаше ли стога отац Јустин обзнанио већ од 1934. године, у своме приступном предавању на катедри догматскога богословља, као што ће то поновити четрдесет година доцније, завршавајући своју величанствену Догматику Православне Цркве, да једино Богочовек може бити врховна вредност и крајње мерило свега постојећег.

Послужићу се, свршетка ради, редовима које отац Јустин написа 1934. године у чланку посвећеноме „Унутрашњој мисији

наше Цркве”: „... Мисија је наше Цркве: богочовечанске подвиге учинити методом народног живота; душу народну изаткати од христоликих врлина. У томе је спасење душе од света, и од свих душегубних, људождерских, безбожних покрета и организација у овом свету. Културном атеизму и политиканом људождерству савремене цивилизације треба противставити христовне личности, које ће овчијом кротошћу побеђивати разжарене курјачке страсти и голубијом безазленошћу спасавати душу народну од културног и политичког злосмрадија”...

„... Ова мисија наше цркве олакшана је самим Богом, јер у народу постоји читав подвижнички покрет. То је богомољачки покрет. Кроз тај покрет наша народна душа казује себе, своје чежње и своје наде: отима се ка Светим Оцима, ка православним Подвижницима, ка подвижизма Светога Саве. Тај покрет представља подвижништво у маси. То га и чини изузетним у историји наше Цркве. Код правих богомољаца се све своди на лично подвижништво, нарочито на молитву и пост. И у томе, баш у томе, они су специфично Христови и специфично православни, јер, као што рече Господ Христос, они Еванђеље синтезирају у та два подвига: у молитву и пост, и убеђени су да се свака нечистота, свака нечиста мисао, свака нечиста жеља, сваки нечисти дух може истерати из човека само молитвом и постом (Мт. 17, 21). Богомољачки покрет показује да наш народ срцем зна Христа и Православље, срцем зна шта православног човека чини православним. То је подвижнички ренесанс, и зато православни, јер Православље не признаје никакве друге ренесансе сем подвижничког...”

„... Подвижници су једини мисионари Православља; подвижништво је једина мисионарска школа Православља. Православље је подвиг и живот, зато се само подвигом и животом проповеда и мисионира. Развити подвижништво лично и саборно, – то треба да буде унутрашња мисија наше Цркве у нашем народу...”

са францускога превели
Љубиша Пантић и Милан Ј. Радуловић

Место где се подвизавао свети Јоаникије Девички

НОВА МОНАШЕЊА У РАШКОПРИЗРЕНСКОЈ ЕПАРХИЈИ

Мало је у нашем времену ствари и догађаја који истински могу додирнути смотивну нит у човеку и подстакнути га да размишља о вредностима духа и тајнама света и живота. Приземна нивелисана свест заморена „културом“, као потрошачком потребом примања порука и обраде перцептивних подражаја у великој мери одређује цивилизацијски однос према оностраном. Креативна слобода формирања личног става према догађајима често је ограничена нормама и стереотипима устаљених медијских облика, тако да чак и човек опредељен као хришћанин постаје пасивни прималац културних информација као замене, односно сурогата религије. Тако успавану савест може пробудити само јак унутрашњи потрес, преображај целокупне личности и зато је заиста, само велика милост Божија могла да упуту 11 младих људи у нашој Епархији на одречење од света и прихватање благог јарма Христовог примањем монашког пострига. Монаштво као избор одувек је и било загонетка за свет, тако да старословенска реч иночество, инок (друкчији) својим етимолошким значењем даје одговор на недоумицу. Велики учитељ монаштва, свети Јован Лествичник поучава да не слушамо оне који нам саветују да се не одвајамо од света јер су у манастиру и усамљеништву искушења већа, него се увек, за оне који желе савршенство, опомињати речи Господњих да сваки који остави кућу, или браћу или сестру имена његовог ради примиће сто пута онолико и наследити живот вечни (Мт. 19. 29).

Мотив за избор оваквога пута, такође може да буде стран плотском разуму и доживљава се као разочараност светом, док је он у суштини очараност и одушевљеност животом и пројава љубави према Христу.

Св. Исак Сиријин каже: „Посветити се Богу и живети добродетељно је један од великих дарова Христових, али је за то неопходна наша воља, готовост и истрајност да би издржали до краја и победили сатану”.

Пред монахом стоји велика борба, јер ако се већ крштењем приближавамо вечности онда је монаштво узлет у меру раста висине Христове, а то је опредељење за подвиг и страдање. Свети Теодор Студит говори да је највећи од свих подвига послушност духовном оцу, а мученичког венца удостојава се ко одсече своју вољу и испуни вољу свог духовника, то се тако цени пред Богом, као да је пролио крв своју за Христа. Зато се на схимни (анђелском образу) налази натпис: „Ја ране Господа свога на телу своме носим”. Већи и страшнији завет од овога не постоји ни на небу ни на земљи.

Охрабрење и радост за све који су присуствовали овим недавно добијеним чиновима монаха и монахиња у рашко-призренској епархији је чврстина њихове одлуке и повјерење према духовном оцу. Процват монаштва увек је био знак духовне обнове и јачања Цркве, а нарочито је значајно и то што се данас ово дешава на Косову, извору духовног бића српског народа, икони наше прошлости и будућности. Величанственост косовског завета и нашу исконску припадност њему потврдили су и ови млади људи јер је њихово опредељење у суштини исто, жртва ради истине и вечности.

Већина ових младих људи је у доби испод 30 година, времену када је човек испуњен амбицијама, сновима, жељама. У свету су имали шта да оставе, породице, пријатеље, завршене школе, удобност и утолико је и њихово одрицање снажније, одабрали су заиста оно што је боље, „продали су све своје имање да купе скупоцено зрно бисера”.

Желимо им и молимо се Творцу да семе вере и љубави посијано у њиховим срцима изнедри плодове врлина и њихов пример разрасте мноштвом нових мирисних, „божура косовских”. Сва монашења извршио је епископ рашкопризренски Артемије који је уједно и духовник и брижни пастир

ових словесних оваца, а чији ће савет, утеха и молитва бити путоказ у искушењима и помоћ у ношењу благог јарма Христовог.

МОНАСТИР ГРАЧАНИЦА

На бденију уочи манастирске славе Св. краља Милутина у манастиру Грачаница две расофорне монахиње и једна искушеница примиле су чин мале схимне.

Сестра Милена Жарковић, рођена је 6. маја 1940. године у Александровцу. У манастир Грачаницу ступила је у својој четрнаестој години и ту је духовно одрасла уз своју духовну мајку, игуманију Татијану. После пет година проведених у искушеништву, замонашена је у чин расофорне монахиње под именом Теодора, које јој име није промењено ни на давању монашких завета за чин мале схимне. Својим преданим радом и спремношћу да помогне свакоме коме је помоћ потребна постала је ослонац млађим сестрама у манастиру.

Сестра Добрила Чурлић рођена је 12. новембра 1940. године у Раваници. Читајући дела Св. владике Николаја у својој седамнаестој години одлучила је да оде у манастир Љубостињу. Прошавши бројна послушања примила је чин расофорне монахиње под именом Агапија, а последњих петнаест година провела је у манастиру Грачаници и ове јесени примила мали анђелски образ, задржавши исто име.

Сестра Виолета Гојић рођена је 3. марта 1969. године у Босанском Новом. Пошто је завршила основну и средњу школу у свом родном месту, уписује Филозофски факултет у Сарајеву. Ту се дубље обраћа у веру и под духовним старањем о. Перише Вранића одлази у манастир Жичу и постаје искушеница. Након непуне три године прелази у манастир Грачаницу и на монашењу добија ново име – Јустина.

МОНАСТИР ЗОЧИШТЕ

Братство манастира Светих Врача у Зочишту ове је године посебно свечано прославило своју манастирску славу 14. новембра. На свечаном бденију уочи самог празника, епис-

коп рашкопризренски Артемије замонашио је у чин мале схимне испушеника Јордана Јеленкова.

Брат Јордан Јеленков рођен је у Косовској Митровици 20. јануара 1958. године. Основну школу и гимназију завршио је у Лозници и уписао се на Правни факултет у Београду који је дипломирао у редовном року. Убрзо се запослио при Општинском суду у Лозници као судија за прекршаје. Касније ради као правник РТБ Зајача у Лозници и као директор за урбанизам у Шековићима. У манастир Зочиште дошао је 3. јула 1992. године и вредно се прихватио послушања а нарочито је много постигао у катихетском раду и веронауци у Ораховцу и Великој Хочи на које је својим залагањем привукао велики број деце и омладине. У чин малог ангелског образа замонашен је под именом Јован.

МАНАСТИР ЦРНА РЕКА

Дана 20. новембра на бденију уочи манастирске славе Св. Арханђела, у манастиру Црна Река замонашена су у чин мале схимне тројица испушеника. Овим свечаним обредом настављена је богата монашка традиција овог манастира који готово сваке године Цркви подари неког новог монаха или клирика.

Брат Мирко Тошић рођен је у Брчком 19. септембра 1972. године где је завршио основну школу а потом уписује Богословију у манастиру Крки, а после одслужења војног рока ступа у братство манастира Дечана у августу 1992. године одакле завршава матуру у Богословији у Призрену. Замонашен је са новим именом Михаило.

Брат Илија Палачковић рођен је о Илијдану 1966. године у селу Мелини код Бања Луке. Након завршеног школовања и дипломирања на Правном факултету долази у манастир Црну Реку 1992. године, да нађе у њему место спокојно и погодно за духовно усавршавање. Пошто је провео више од две године на разним манастирским послушањима удостојио се монашког ига под новим именом – Сергије.

Брат Слободан Стефановић рођен је 28. децембра 1964. године у Врању, где је завршио основну и средњу хемијску школу. Уписао је Теолошки факултет у Београду али његова духовна потреба за истинским опитним животом по Христу

одводи га у Свету Гору, у манастир Хиландар, где уместо теоријског знања стиче и упознаје се са непрекинутом светоотачком традицијом светогорског монашког живота.

Враћа се у Србију у манастир Црна Река 21. августа 1992. године а монашки чин добија на Аранђеловдан прошле 1994. г. са новим именом – Серафим.

Нови монаси у манастиру Црна Река

МАНАСТИР ВИСОКИ ДЕЧАНИ

Посебно свечан тренутак у животу древне Дечанске Лавре била је прошлогодишња слава Св. Стефана Дечанског, када је ово младо монашко братство добило четири нова сабрата. Све своје младалачке идеале и жеље положила су пред Господом и његовим угодником Св. Краљем четворица младих Дечанаца примивши на себе благи монашки Христов јарам.

Брат Милан Јездичић рођен је 28. маја 1971. године у Ваљеву. Поред основне и средње школе коју је завршио истересовао се за духовну музику, а преко ње се упознао потпуније са православљем и његовим истинама. Долазећи на ходочашће у

манастире Хиландар, Ђелије, Црна Река привукао га је и заволео је монашки живот. У марту 1992. године заједно са црногорским калуђерима долази у Високе Дечане да обнове ову светињу. Послуживши 3 године на разним послушањима положио је монашке завете и добио ново име – Јустин, по преп. Јустину Ђелијском.

Брат Небојша Ристић рођен је 18. маја 1966. године у Крушевцу. Након завршене средње школе радио је као металац у фирми „14. октобар“, и „Кристал“ у Крушевцу. Спознавши пролазност живота и привид земаљских богатстава долази у јулу месецу 1992. године у манастир Дечане да би се вредно служећи у послушању игуману и братији после проведеног искушеничког стажа удостојио монашког чина мале схимне и добио име – Макарије.

Брат Милорад Жунић рођен је 20. новембра 1961. године у Ужицу. Основну школу завршио је у своме селу Равни, у златиборском крају. Пошто је једно време радио у Београду као радник у фирми „Технохемија“ одлучује да се посвети монашком животу и одлази у манастир Студеницу 1989. године. Жеља за истинском духовном храном води га у манастир Темску, у нишкој епархији, а потом долази у новембру 1993. године у Високе Дечане. Тиме остварује жељу за животом у општежитељном братству и труди се на свим пословима у току свог искушеничког стажа да би примивши чин мале схимне добио ново име – Георгије.

Брат Александар Јовановић рођен је у Београду 1960. године. Након средње школе уписује Стоматолошки факултет који дипломира 1987. године. После тога одлази у Њујорк где проводи четири године сабирајући знања из разних области међу којима је и учење иконографије. Своју одлуку да се посвети монашком животу покушава да оствари ступајући у руски манастир Св. Тихона Задонског у Пенсилванији где остаје две године, па тражећи безметежно скровиште склања се на Свету Гору у манастир Хиландар. Обогаћен светогорским искуством после неког времена враћа се у Србију и постаје сабрат манастира Дечана у јесен 1993. године, где се у трпљењу и послушности изграђује и заједно са поменутом братијом удостојава се монашког лика са именом – Арсеније.

Слика свети Краљ Стефан Дечански, 23. 11. 1994. г.

Свако монашење као чин покајања и одрицања од овога света догађај је коме се радује васцела земаљска и небеска Црква, посебно када се ради о младим душама које хитају да Господу принесу првину своје младости, снаге и љубави. Наша епархија примила је у ангелски образ једанаест нових чланова који ће даноноћно уносити молитве за спасење своје душе и целог Божјег народа. Нека би их Господ укрепио заједно са њиховим духовним родитељем да ходе стазама правде и стигну на тиху воду богопознања и спокоја, у наручје

Божје. На том путу ће их пратити молитве свих српских светитеља, Св. Саве и Св. Кнеза Лазара, Св. Владике Николаја и преподобног оца Јустина чији су ово и духовни потомци. Стиховима из песме „Молитва” Св. оца Јустина завршићемо ово казивање као нашу жељу за успех њиховом светом циљу, „Веру им подај као што је твоја била, Оче!”

јеромонах Мирон Кнеаћ
професор Богословије у Призрену

ДУХОВНИ ПУТОКАЗИ

лична библиотека
Арх. Наум

ЈЕРОМОНАХ МАКАРИЈЕ

ДУХОВНИК ЈОВАЊСКИ

Иако је ово доба велике апостасије нашег народа, ипак је у овоме веку до у скоро наше дане живела и Богу се молила једна група Божјих људи међу којима је био и овај блажени отац.

Родио се у питомини Груже, селу Закуте, сада већ далеке 1894.г., у сељачкој породици Миловановић. Том детету родитељи на крштењу дадоше име Милисав.

Растући у сељачкој кући, поред неколико браће и сестара, дете би дато у школу где се описмени. Када је имао осамнаест година, изби Балкански рат и он би мобилисан у војску. Пролазећи све недаће Првог рата и албанских гудура, он стиже и до Солунског фронта, и чуван Божјом силом дочека крај рата.

После ослобођења, он постаде у новој држави, жандар. Како у његовом крају око Крагујевца поче јачати богомољачки покрет, он ступи у њега као богомолац. Ускоро, доживевши покајање, поче размишљати о манастиру. Отишао је у оближњи манастир Драчу где се замонашио и добио име Макарије. У то време, почетком двадесетих година, прочуо се као велика светиња, манастир Св. Наума на Охридском језеру, па он одлучи да оде тамо. Тада је у Охриду био и Владика Николај који је примио младог монаха Макарија у свој манастир. У тој новој монашкој средини, отац Макарије, прозван ћутљивим, започиње своју подвижничку борбу са страстима и телесним прохтевима. Усрдно је вршио разна послушања, а поред осталог често се могао видети како чисти траву која би израсла између камених плоча манастирског дворишта.

Духовно руковођен саветима Владике, узео је на себе велике подвиге поста и молитве. У периодима великих постова живео је само од светог причешћа. У свом подвигу трудио се да умртви своје тело. Поћу би уместо у кревету спавао у једном дрвеном мртвачком сандуку, док би дању носио о левој руци метални тег, понескад тежак и до пет килограма, док је о појас везивао камен обешен о узицу, који би га ударао у ногу док је ходао. Када је постао јеромонах волео је често да служи, а служио је тихо и умилно пун страха Божијег.

У то време у манастир су довели једног бесомучног младића да му се читају молитве. Седам манастирских јеромонаха цели дан су читали молитве, али без успеха. У то се појави отац Макарије и рече да ће он читати молитве, само да му неко додаје кадионицу када затреба. Тако и би. И он сам за два сата молитвама исцели младића, који и сам касније оде у манастир и постаде жички игуман – Данило. По одласку Владике Николаја из Охрида на жичку катедру, отац Макарије је и даље остао у Светом Науму. У то време био је биран и за игумана, али се он одбијаше тога, међутим на наваљивање братије да се ипак прими он им рече да ће себи отсећи прст. После овога братија га остави на миру. Када је изабран за манастирског економа, он се не отказа те службе, ваљда из жеље да поправи братију, која се у то време опустила и постала мало немарна. Терао их је да редовно иду на богослужење у цркву и да своје завете држе уредно. Због ове његове ревности нека братија га нису волела. Поред ове дужности обављао је и послушање духовника у женском манастиру Калиште, где је повремено одлазио да служи и исповеда сестре, иако је даље остао да живи у манастиру Св. Наума.

На тим дужностима и послушањима затекао га је Други светски рат и бугарска окупација Јужне Србије. Иако су Бугари из тих крајева протерали све монахе из српских манастира, отац Макарије се неким чудом задржао у тим крајевима све до 1944. године, када су и њега протерали.

Долазећи у Жичку епархију, од владике Викентија бива постављен за духовника женског манастира Јоване у Овчару. На ово ново послушање отац Макарије је ступио о Срећењу те године.

У новом манастиру је затекао четрдесет сестара и манастир добро устројен још од времена архимандрита Рафаила и

Владике Николаја. Тако је отац Макарије само наставио тамо где су његови претходници стали. У тим тешким ратним недаћама, када се морало бежати од партизана и од Немаца, уз само по које парче проје и цема, одвијао се активни монашки живот сестара. У манастиру је постојао пуни циклус богослужења. Богослужење је почињало у поноћ читањем акатиста пред чудотворном иконом Мајке Божје, Скоропослушницом, да би се касније наставило од три сата полуноћницом, јутрењем, часовима и обавезном свакодневном Светом Литургијом која се завршавала око осам сати, када су сестре одлазиле на своја редовна послушања.

Отац Макарије се у прво време сместио у једној келији изнад штале на манастирској економији, да би касније због опасности од разних војски прешао у келију у оквиру манастирског круга. Не напуштајући своје раније аскетске подвиге, поста, молитве и умртвљавања тела он им је придодео и нове. Носећи и даље ћуле о левој руци, сада је знао и да веже неко камчење и о десну руку, па је тако са тим товаром ишао од манастира до брда и назад знојећи се непрестано. Када су га питали зашто то чини, одговарао би: „Да се загреје”. У то време је много плакао за народ. Често би га сестра која га је послуживала чула да плаче у келији, те није смела да улази, а када би понекад и ушла по потреби, питала га је да не плаче зато што му нешто недостаје или што је болестан. Он је одговарао да има све што му је потребно, али га је болело што много људи наготује, гладује и страда, па би опет почињао да рида. Био је неуморан у поучавању сестара, говорећи им да треба ревновати за спасење. Није дозвољавао да буде смећа и шале по манастиру, упозоравајући сестре на озбиљност и стално сећање на смрт. То је живо поткрепљивао својим властитим примером, спавајући у мртвачком сандуку и честим плакањем. Понекад би звао понеку од сестара да му нариче као покојнику, што га је нагонило на плач и још усрдније молитве. Колико је он својим подвизима очистио себе, показује његова прозорљивост. Знао је да сестру која је у искушењу, позове код себе са дворишта и поучи је како да превазиђе своје искушење унапред знајући шта је мучи, што би поразило ту сестру. Иначе, он човека никада није гледао право у лице, већ када је разговарао са неким, гледао би у земљу или у небо. У својим поукама често би понављао као неку узречицу речи „Господи помилуј”.

Иако се отац Макарије беше поболео од ногу, на њега Господ попусти још једно искушење. Тамо негде при крају другог рата, отвори му се испод левог рамена рана која га је страшно болела. Па ни то не беше доста, него тада дође отац Евстатије из Преображења и рече сестрама да се склањају из манастира јер ће Немци да га бомбардују. Када сестре почеше у паници да се спремају за пут, отац Макарије их замоли да ни њега онако болесног не оставе. Заједно са постељом натоварили су га на једно магаре, па уз пратњу две сестре крену код његове рођене сестре у Грузију. То је за њега заиста било мучно путовање. Онако болестан једва стиже до Чачка на железницу, али тамо не беше воза. У то најхорше Немци, па сажаливши се на њих, повезоше их на једној локомотиви до Краљева, јер даље није било пруге. Одатле су изморени путем кренули пешице до Грузије. Успут се отац Макарије много патио због ране коју је морао стално да преврља. Уз велике муке стиглоше у Грузију где осташе три до четири недеље, док се отац Макарије мало не опорави, па се некако опет вратише назад у манастир Јовање.

По то не беше крај ратних страдања. Пред само повлачење Немаца 1945. године био је минирањем мост покрај манастира, услед чега се цели манастир потресао док је камење посвуда летело. О томе су Немци још раније били обавестили манастир, па су сви били спремни и ту су ноћ провели у бдењу. После свега овога сестре су отишле до оца Макарија да виде да ли је жив. Он им је одговорио да је све у реду, само му је један камен улетео у келију кроз прозор. И тако у свим тим страховима и недаћама дође крај рата.

Али, завршетком рата, не престалоше и невоље за манастир. И даље је владала неимаштина, па су сестре морале да раде по околним селима и да по снегу и мразу секу дрва за огрев. И у овим тешким моментима, отац Макарије их је тешио и храбрио да истрају молећи се усрдно за њих. Све су сестре то добро знале, па су у свакој невољи прибегавале свом духовном оцу. Тако би оне долазиле и плакале за младим сестрама које су стално умирале и преклињале оца да се помоли Господу да не умиру тако младе. Он им је одговорио да се не брину јер су те сестре њихова веза са небом. Ипак, молио се Богу, те су та искушења престала. Да је отац Макарије прави Божји човек и прави монах, нису знале само сестре у мана-

тиру већ и многи други који су долазили код њега по духовне поуке. Међу његовом духовном децом најпознатији су: отац Симеон из доње студеничке испоснице, који је и сам био велики подвижник, молитвеник и исцелитељ. А, и данашњи наш патријарх, Павле, који је једном приликом упознао оца Макарија у Овчар Бањи и разговарао са њим о монашком и духовном животу, изабрао га је за свог духовника који га је и привео на монашење 1947. г.

Као духовник, отац Макарије је био светоотачки мудар, савестан и расудљив. Тако, када је једном исповедао једног ученика богословије дао му је епитимију од пет дана поста. Затим је застао и размишљајући рече: „Боље би било да поделимо, па ти узми да постиш два дана, а ја ћу постити три дана”. Ето, како је изострена и прсфињена савест овог духовника често чинила.

Последње године овог великог духовника протекле су у сталним његовим побољшањима. Поред његових ранијих болести, почео га је много мучити стомак, па је тражио од сестара да му набаве вина које је од тада морао помало да употребљава, не би ли му то ублажило стомачне тегобе. Али, све то га није спречавало да настави са својим пређашњим подвизима, које није напуштао до свога краја. И даље је правио дрвене крстиће и служио непрестано тешећи сестре и говорећи им да не треба да брину ако има искушења и невоља, већ ако их нема.

И тако у свим својим подвизима који су једино остали знани срцецу Господу, овај духовни отац прорече и своју блажену кончину. Пред смрт боловавши се од црвеног встра и осувши се ранама уз високу температуру више није ни могао да устане из свог сандука. Тако преда своју душу у руке Господу коме је целог свога монашког века служио постом и молитвом, те оде у радост Господа Бога свога да тамо одпочине од свих својих трудових и подвига, сутрадан по Видовдану 1949. године. И би испраћен од све своје духовне деце. А по неком божанском виђењу дође из доње студеничке испоснице отац Симеон да се опрости са својим духовним учитељем и оцем, иако ни од кога није био обавештен о његовој смрти.

Након пет година 1954, поводом потапања старог Јовања због акумулационог вештачког језера, ископавањима су манастирски гробови, а међу њима и гроб оца Макарија. Том

приликом је његово тело пронађено потпуно нетрулежно и цело, само са распадином одећом. Оци Евстатије и Мардарије, који су се том приликом нашли у Јовању, умотали су његово тело у нову одећу и пренели у цркву. Ту се догодило и прво чудесно исцељење. Нека глувонема девојка која се ту беше нашла, косну се нетљеног тела оца Макарија, и одмах би исцељена од свог недуга. То се све збило другог дана по Ивандану. О свему томе је био извештен и надлежни архијереј, епископ жички Герман, који је заповедио да се тело поново сахрани у земљу, што је и учињено након десетак дана, на Кулини код манастира Св. Успења.

Када су поново вадиле тела ради преноса у ново Јовање, на празник Ивандан 1959. г., тело оца Макарија је поново нађено цело. Том приликом је био присутан и његов брат Сима који се гордио да ће за свога брата светитеља изградити сребрни њивот. У том тренутку се догодило нешто што је било и веће чудо него што је био проналазак нетљеног тела. На очиглед свих тело блаженог оца Макарија одједном се распало претворивши се у блато. Остао је само један комадић нетљеног тела и кости. Тако је вероватно светитељ желео да свог брата излечи од прелести. Али, Сими, изгледа ни овај знак није био довољан, па се некако домогао тог нетљеног делића моштију, који је после носио са собом и давао народу за целивање, па и сестрама у манастиру. Прича се да су се од тог делића моштију десила разна исцељења. Непознато је шта се десило са тим делом тела оца Макарија после смрти његовог брата Симе. Јовањске сестре причају да су многи болесни долазили да легну на гроб оца Макарија и добијали су олакшање и помоћ.

Тако је по смрти Господ прославио слугу свога, као што је овај прослављао Господа за време свога живота. Прославивши још једног свога заступника пред престолом Бога живог, вапијући говоримо: Преподобни оче Макарије моли Бога за нас!

јерођакон Стефан Дечанец

Написано по сведојанству:

епископа нишког г.г. Иринеја, игумана Калиста, игуманије пећке Февроније, јовањске Катарине, никољске Евпраксије и њихових сестара.

СИМА АНДРЕЈЕВИЋ ИГУМАНОВ

ПОДСЕЋАЊА НА СИМУ АНДРЕЈЕВИЋ ИГУМАНОВА

ДОБРОТВОР БЕЗ ПРЕМЦА

Одувек је у српском народу задужбинарство у неку руку било питање части па и престижа угледних и имућних грађана, а и сталеника легитимација. Многа здања, иметци и благо у Београду, Призрену и другим Косовско Метохијским местима тестаментално су завештавана са намером да се држава и њени органи и механизми „стриктно брину о тестаменталној жељи дародаваца, домаћински располажу, наменски усмеравају и, наравно, оплођавају наслеђени капитал”.

И данас су многа здања у Београду, Призрену, на Косову и Метохији и Јужној Србији дело добротвора о којима се мало пише а још мање зна. Скоро се ништа не зна о Димишу Младеновићу – Мештовичу, Хаџи Сраси Лазићу – Чемерићу, Ванки (Јованки) Гудић, Арси Живковић – Аљушу, Константину Х. Ристићу Сарајлији, Младену Ј. Угаревићу и другим.

Један од највећих задужбинара XIX века је Сима А. Игуманов-Призренац. Узгред речено доскоро није било ни једне улице у Призрену са именом овог великог просветног добротвора српског народа у отоманској империји, која би подсећала грађане и омладину на период када су се само „хуманим акцијама подизале школе за просвећивање подмлатка” и „њиховим средствима оснивали фондови за стипендирање ђака”. Али је зато постојао и постоји трг призренске

лиге пред којим се сепаратисти заклињу на верност шиптарском сепаратизму. Ако је то историја садашњости и будућности шиптарског сепаратизма нека и истина о заборављеном добротвору Сими А. Игуманову – Призренцу буде поука, како оно велики српски писац Григорије Божовић рече „да народ који има своје велике синове, никада не може постати, и он ће (се) помоћу њих одржавати, развијати и напредовати”.

Сима Андрејевић Игуманов је старином из Призрена. За његовог оца Андреју кажу да је био богат човек. У време када се припремао Први српски устанак налазио се у Београду, учествујући у снабдевању оружјем из Аустрије српских устаника. Зато је материјално и пропао. За собом је оставио супругу Јелену и четири сина: Апостола, Крагу (Крагуја), Петра и Симу. Апостол је 1805. године ступио у монашки чин, добио име Аксентије и приопштио се манастиру св. Марко код села Корише близу Призрена. У њему је провео двадесет година штитећи манастир од шиптарских насртаја. Умро је 1825. г. у четрдесет првој години живота. Док се Аксентије посветио цркви и манастиру, његова браћа Крагуј и Петар ступили су у редове српских устаника, ратујући све до пронасти Карађорђево Србије 1813. године. Тада су они прешли у Русију где су остали све до 1817. године када су се вратили у Србију. Крагуј је имао чин капетана, настанио се у Крушевцу где је и умро. О Петровој храбрости писао је Карађорђе. За време владавине Србијом кнеза Александра Карађорђевића постао је управник двора у Тополи. Тамо је и умро.

И најмлађи од браће – Сима, родио се у Призрену, у устаничкој 1804. години 30. јануара. Остатци рано без оба родитеља, као дете, био је приморан да оде у манастир Свети Марко, код брата Аксентија где је провео детињство. Ту је и одрастао. Мало је научио да чита и пише. Његови биографи о његовој писмености кажу: „...С. Игуманов није сам писао писма, него његови писари. Он их је само потписивао”. Када је поодрастао, почео је да учи занат у једној фабрици бурмута у Призрену. Након изученог заната, најпре сам а онда са ортаком Ђорђем Муричићем, радио је врло успешно.

Баш у време када је материјално добро стајао, турска војска, која је била упућена да савлада одметнуте турске наше Махмуда и Емина Ротула, не могавши да одмах добије сав порез од занатлија, у Призрену је порушила све фабрике бур-

мута. А њих је било десетак. Материјално је осиромашно. Призренске бурмутане, те мале фабрике дувана чувене по целом турском царству, заувек су нестале.

ТРБУХОМ ЗА КРУХОМ

То што га је задесило није могао да преболи. Напустио је своје родно место и кренуо у печалбу. На том путу најпре је стигао у Алексинац. Тамо је покушао да отвори фабрику бурмута, али безуспешно. Зато се са српским пасошем вратио, овога пута у Битољ, 1837. године и тамо је, са још двојицом ортака Турчина, узео под закуп сва језера у битолском санџаку да у њима хвата пијавице. Ортаци су га изневерили (посебно Ахмед-паша), због којих је одлежао четири месеца затвора. На суду у Цариграду добио је парницу. У међувремену је добио и вест да су му жена и ћерка умрли. Касније је отворио дуваницујску радњу у Цариграду и посао му је ишао добро. Када му је братов пријатељ Куртиш Агаларски (због пажње коју му је Сима показивао приликом посете у затвору) позајмио поприличан новац, Сима се убрзо обогатио. То га је и покренуло у послу. Приликом сусрета са Димишом Младеновићем и Грком Анастасом прихватио је предлог да се уортаче. Посао им је изванредно кренуо. Тада је Сима осетио потребу да у све те послове укључи и свог сина Манојла. Позвао га је и дао у грчку школу. Син му је био изузетно образован. Добро је говорио руски, француски, грчки и турски језик. Сима је затим напустио Цариград, прешао турско-руску границу и зауставио се у Одеси, на обали Црног мора. Ту је провео наредних неколико година, отворио је дуванску магазу која му је доносила добре приходе. У Одеси је допунио назив своје фирме са познатим надимком Игуманов. Када је после неколико година материјално ојачао, преселио се у Кијев – негдашњу руску престоницу, где је још више развио свој трговачки посао. Радећи поштено, и поврх тога и умерено штедљив, успео је да дође до великог материјалног иметка. Мукотрпна и неизвесна печалба трајала је пуних тридесет година. За то време пропутовао је Кнежевину Србију, две царевине и Русију и још неке крајеве и градове. Највише је боравио у Алексинцу, Београду, Битољу, Цариграду, Одеси и Кијеву. Свуда се бавио трговином, понајвише трговином дувана, која је у његовим рукама била променљиве среће.

У јесен 1881. године последњи пут се вратио у родни Призрен. Поживео је само још неколико месеци. Почетком наредне године разболео се. Боловао је свега две недеље. Умро је ноћу између двадесететог и двадесетшестог фебруара.

О његовом погребу биограф Петар Костић је записао: „26. фебруара био је свечан спровод, какав, разуме се, у Призрену није нико запамтио. Срби су своје радње позатварали, и све што је за Симу и његово име чуло, дигло се да му последњу почаст укаже, па и из околних села дошао је силан свет да при погребу присуствује.” Сима је још за живота себи спремио гробницу у манастиру Свети Марко, где су положене кости његовог брата Аксентија и других предака. Од села Корише до манастира Свети Марко за читав сат уз брдо, и по најгорем путу, његови поштоваоци, сељаци и варошани, изнели су тело на рукама. Од добротвора Симе Андрејевић Игуманова опростио се Петар Костић.

ПРВИ ПРИЛОЗИ

Хроничари кажу да се добротворном делатношћу почео бавити када је прешао из Цариграда у Одесу. Тих година је био у пуној зрелости – педесетогодишњак познат и признат од својих суграђана. Његова магаза дувана доносила му је вишеструке приходе. Добротворна делатност Симића, на жалост, још није систематски обрађена, премда је било таквих покушаја. Панга Срећковић, познати историчар прошлога века, успео је да прикупи око хиљаду докумената о Симићим издацима у добротворне сврхе, али они пису никада објављени. Зашто? То питање је остало отворено. Једно је сигурно: Сима А. Игуманов је народну потребу на време откривао и без оклевања попуњавао све њене празнине. Један поштовалац, иначе бивши питомац његове Богословије, говорећи о сиромаштву и материјалног беди наших манастира и цркава, рекао је: „Призрен је дао скромног и великог човека, који је све своје духовне и материјалне силе уложио на народни и просветни олтар и почео попуњавати све празнине, сипајући и капом и шаком и књигом и многим другим.”

Први званични регистровани добротворни прилог од стотурских златника, Игуманов је послао из Одесе 1855. године.

Он је био намењен фонду за зидање нове саборне цркве Свети Ђорђе у Призрену. И све до довршења цркве он је слао такве прилоге. Две године касније, односно 1857. године Сима је у Призрен послао 70 црквених барјака „за призренске и околне цркве”. Исте године је послао и два звона његовом омиљеном манастиру Свети Марко код Корише, а 1861. године озидео је о његовом трошку и камену звонару. На жалост овај манастир су разрушили шиптарски сепаратисти, иако је скоро извршена његова рестаурација. Помагао је и око зидања нове Гњиланске цркве и обнову манастира Свети Урош у Неродимљу.

Још већу материјалну помоћ почео је да шаље после преласка у Кијев, где је купио још једну малу фабрику. Његова кућа у Кијеву била је станица студената из Србије. Када му је у Кијеву погинуо син јединац, он пише: „Сад пак како сам свог јединца изгубио, ја немајући више никога од рода, наредио сам, и у своје „духовно завештање” и уписао, да се сав мој капитал после моје смрти остави у Београд, фонд процени, с кога ће ићи на моје школе у мом отечеству, које ако ме Бог још коју годину поживи, ја ћу сам уредити, а ако пре умрем, онда ће у сваком случају школе отворене бити, јер је по мом завештању нужна сума за њи одређена...” Године 1866. у Призрену шаље о свом трошку Илију Ставрића који је био свршио духовну академију у Кијеву.

ПЛОДОВИ КУЛТУРНО – ПРОСВЕТНЕ МИСИЈЕ

Године 1869. почиње да врши припреме за отварање Богословије у Призрену. За ову школу Игуманов откупљује пет кућа и даје Одбору прву помоћ од хиљаду наполеона. Поред тога одабрао је пет питомаца и послао у Београд на школовање. То су Ђорђе Стојановић из Призрена, Захарије Јовановић из Приштине, Михајло Илић из Приштине, Петар Костић из Призрена и Трифун Димитријевић из Ђаковице (Архив СРС). Петар Костић напомиње и Ђорђа Камперелића, Јована Деспотовића, Тому Поповића и Арсенија Шијаковића. То чини јер у једном писму каже: „Међутим, ја једнако добијам писма из жупе Средачке и Сириничке, у којима ми јављају да су школе поградили и немају учитеља...” и даље наставља: „За призренску школу ја Вам од сад нећу досађивати, већ гледаћу да је сам са свима потребама подмирујем: „ја молим сад само

за две школе у жупама Сириничкој и Средачкој..." (др. Ђ. Слијепчевић). Његови су погледи шири. Он говори уопште о поробљеном српском народу и каже: „Српски народ у Старој Србији љуби и уважава науку, али се он у рђавим околностима досад налазио... Није ли већ доста гледати и да се такав прекрасни народ наш турчи и пропада имено зато што нема школе у којима би се могао научити тко је он и шта је..." Због тога је много допринео просветном развоју српског народа у Призрену.

Принц Томислав у посети Призренској богословији

Његовим средствима и заслугама 1871. године отворена је Богословско-учитељска школа која је припремала свеште-

нике и учитеље и постала расадник културе и просвете српског народа Косова и Метохије и Јужне Србије. У листу „Политика“ од 9. VII 1871. г. истиче се заслуга С. А. Игуманова за отварање Богословије у Призрену. „Увидевши како се наш честити Валија и сви овдашњи царски чиновници живо за просвету народа брину – заузимају, он је из својих новаца, које је кроз 30 година сопственим трудом и знојем, тргујући на страни спечалио, поклонио овдашњој хришћанској општини 5.000 цесарских дуката да начини једно добро здање за школу.”

О својој задужбини он се старао до краја свог живота. Доживео је да види прве плодове њене културно просветне мисије. На тај свенародни олтар је завештао (29. X 1880) све своје имање. Смислио је и начин како да се школа финансира. На Теразијама у Београду подигнута је „монументална зграда од венчачког мермера грађена у споју српско византијске и модерне архитектуре”, као део великог блага овог добротвора. Ако се има у виду да зграда из задужбине Симе Игуманова у Београду данас има 2.311 квадратних метара пословног простора а у самој палати „четрдесет стамбених тела” онда је јасно о каквом се добротвору ради. Мора се напоменути да је у склопу његове задужбине био и фонд за стипендирање ђака Призренаца, што је посебно потребно рећи, јер се односио на ученике свих националности. Због тога што је цео његов задужбински „аманет” био усмерен на просвећивање омладине, у његовој централној згради у Београду, познатој под именом „Игумановка”, био је постављен његов споменик са децом која га окружују, али је после рата уклоњен.

Жеља је Призренаца да се тај споменик рестаурира, да се обнови фонд за стипендирање ђака и Призренској богословији да званични назив: „Богословија Симе Андрејевић-Игуманова” који ће бити уписан у фирми школе.

Мр Векослав А. СТАЊКОВИЋ

БЕСЕДЕ

БЕСЕДА*

о припреми за свето причешће

У име оца и Сина и Светога Духа.

По благослову Његове Светости Патријарха нашега Господина Павла, браћо и сестре, ја се данас налазим овде у овоме светоме Божијем храму заједно са вама. Дошао сам овде у ову нашу стару Немањинску светињу, да се заједно Богу помолимо за себе, за наше сроднике и пријатеље и за цео наш православни народ. Дошао сам данас када се налазимо сви православни хришћани у једном посебном годишњем периоду, када се налазимо на почетку Светога и Великога Ускршњег Поста. А то је период, браћо и сестре, који је Света Црква одредила да буде време појачане бриге за нашу душу и за наше спасење. Да се макар у овоме периоду више окренемо Богу и небу, и својој небеској отаџбини и ономе што је вечно, непролазно, а да на моменат заборавимо оно што је пролазно, што је земаљско, што је привремено. Ово је време када Црква својој духовној деци предлаже и налаже: појачан труд у молитви, у посту, у уклањању од греха и зла, и у чињењу добрих дела.

Јер православни пост није само уздржавање од неке врсте хране у једно одређено време. Јер човек се састоји из душе и тела, и наш Пост треба да буде и духовни и телесни. Телесни пост јесте у ствари оно што сви знамо и мање више практикујемо, бар на неко краће или дуже време. А то је уздржање од мрсне и јаке хране. Али као што је душа важнија од тела, тако је и духовни пост важнији од телесног. Немојте схватити

Црква у Самодрежи, фотографија из
времена њеног обнављања после I светског рата

* На Теодорову суботу 1995. године, епископ Артемије изговорио је ову поуку, пред пуном црквом Пећке Патријаршије.

и разумети да ја кажем да не треба постити. Напротив. Али кажем да само телесни пост не спасава. Духовни пост је у ствари у уклањању себе од греха и зла. Онај који у себи има мржњу, има завист, који има гордост, сујету, који је одан алкохолу, дрогама, цигарама, блуду, од тога треба да престане. И то не само за време поста, него и када није пост. Али пост је првенствено време, када морамо да очистимо душу своју од сваке прљавштинске духовне и телесне. Зато је Света Црква одредила четири велика поста у току године. Јер мало је да се једном сетимо душе своје у току године. Него да стално мислимо на наш циљ, на наш пут, на смисао нашега постојања овде на земљи, ради чега смо овде. И још нешто, време поста јесте време појачане милостиње, чињења добрих дела, испуњавања оне заповести Еванђелске: „Што год желиш да теби чини други чини и ти другоме. И оно што не желиш да теби други чини немој ни ти чинити другоме.“ Ето, у тој једној краткој заповести, браћо и сестре, налази се цело Еванђеље Христово у томе је садржано сво наше спасење.

Али пост, молитва, то није циљ нашега живота, то је само средство, то је метод којим се до циља постиже. А циљ наш јесте вечни блажени живот у Царству Христовоме, јесте вечно наше спасење. Пост је само средство које нам је дато од Бога и од Цркве, да нам оно помогне. Као што човек може да крене у Београд и пешке одавде, али му треба много труда, а Бог је дао човеку разум да је измислио железницу, да је измислио аутобус, да је измислио луксузна кола, која нама нису циљ, него средство да дођемо до нашега циља да стигнемо у Београд. Тако је дакле и пост једно од средстава Цркве, које је дато нама, да нам послужи на путу нашега спасења.

Али, за време поста да би наш труд и подвиг био крунисан, да бисмо бар овде на земљи доживели као једну увертиру вечнога блаженога живота, пост нам служи као припрема за Свето Причешће Телом и Крвљу Господа Христа. Свето Причешће јесте највећа Светиња која постоји на кугли земаљској, и зато се на свакој Литургији каже „светиње светима“ се дају. Никако грешнима, него светима. А шта смо ми? Јесмо ли ми свети или грешни браћо и сестре? Сигурно да смо грешни. Јер свети апостол Петар каже да праведник седам пута на дан грешни. А ми вероватно много, много више од седам пута. Па шта да радимо? Како да се причестимо? Јер каже

апостол Павле: Онај ко недостојно једе и пије Тело и Крв Христову, осуду себи једе и пије. Ко недостојно се причешћује, онда му причешће није на спасење и исцелење душе и тела, као што треба да буде, него на суд и на осуду. А ми смо људи грешни. Шта да радимо?

Има пут, има излаз, има решење и за то. Господ је добро познавао човека. Знао је Он да смо ми слаби људи. Знао је Он да ћемо и после крштења грешити много пута. А рекао је да се крштење не понавља. Крштење је у ствари оно које нас чисти од свих грехова наших. Али шта са гресима које учинимо после крштења? Господ је зато одредио, дао нам једно моћно средство које може да опере душу од свакога греха и сваке прљавштинске и да јој поврати ону ангелску белину коју је имала у светоме Крштењу. А то је света Тајна Покајања и Исповести.

Шта је покајање? Покајање је пре свега оно што смо слушали пре неку недељу када смо читали Еванђеље о оном блудном сину. Покајање је најпре сазнати, спознати, сагледати своје грехе. Доћи к себи. Јер онај ко грешни налази се ван себе, налази се у лудилу. Јер грех је лудило душе. Треба најпре доћи к себи, сагледати ситуацију, стање у коме се налазимо. А када дођемо к себи и сагледамо грехе своје, онда да урадимо као онај син: Устаћу и идем оцу своме, па ћу му казати: Оче, сагреших небу и теби. И да исповедимо грехе своје. То и јесте покајање. Сазнање својих грехова и њихово исповедање пред свештеником са чврстом вером и намером и одлуком да их више у животу не чинимо. Оно све што смо зло чинили у животу престајемо од данас да чинимо, од момента када се исповедимо. То је бар наша жеља, то је бар наша борба, то је наш труд. Често се дешава да и после покајања опет поновимо неки грех, али ћемо поновити и покајање. Колико год пута грешимо, по слабости својој а не намerno, толико пута се морамо и кајати. Питали су једног светитеља Божијега: Оче, шта да радим кад погрешим, кад паднем у грех? Каже: Чедо, устани. Али ако поново паднем? Ти поново устани! Па докле тако оче? До краја живота. Важно је да те крај живота затекне да стојиш а не да си пао. То је циљ, то је смисао нашега живота.

Људи смо, нисмо анђели. Зато грешимо. Али нисмо ни ђаволи да се не кајемо. Зато се треба кајати за грехе своје. Наш

народ је у своме незнању своје вере, заборавио био и напустио ово свемоћно средство које нам је Христос наш дао за наше спасење. Света Тајна Покајања је заборављена. Она се ретко где и ретко када практикује. Људи живе 50, 80 година да никада није дошао пред свештеника да се исповеди, да грехе своје каже, да милост од Бога замоли и да добије. А речесмо да праведник седам пута на дан греша. Колико ли је брдо грехова нагомилано на души нашој за 50 или 80 година? То нека сваки сам себи даде одговора, браћо и сестре. Али ако се ми овде, у овоме животу, на овој земљи, не очистимо од својих грехова, не можемо ући у Царство Небеско. Јер Бог је светиња највећа. Царство Небеско је свето Царство. Тамо могу становати и обитавати само они који су очишћени од грехова својих. Зато је неопходно, много пута у току године, а нарочито пред свето причешће приступити светој тајни покајања, покајати се, исповедити грехе своје, очистити душу своју колико можемо и колико се сећамо, па тек онда приступити Светој Тајни Причешћа. Тек онда то Причешће биће нам, браћо и сестре, на спасење и душе и тела. Онда ће нам свети Пост бити заиста бања душе и узда тела. Узда којом зауздавамо своје страсти, своје зле навике, своје грехе људске.

Ето, има већ три године како говоримо и ја и моји свештеници и апелујемо на вас, на верна чеда Српске Православне Цркве, да то једном схватимо и прихватимо. Не тражимо ми исповест што смо радознали да чујемо што си ти радио у животу. То нама најмање треба. Али треба вама. Јер ја и када чујем, ја то заборавим. Многи долазе и пролазе. Греси се не памте туђи и они се никоме не казују. Ни под претњом смртне казне свештеник не сме да ода тајну Исповести. Не сме да каже шта му је неко казао. Не треба се плашити. Али исто тако не можемо допустити причешће људима који су обременени гресима и који се нису покајали и исповедили грехе своје.

Ја знам да сте ви сви дошли овде данас да се причестите. Јер је тако остало у предању и традицији, да прве суботе и недеље највећи број наших верника долази на причешће, иако се можемо причешћивати током целог поста па и ван поста, ако се достојно припремимо. Али ја питам: Јесмо ли сви спремни за свето Причешће? Јесмо ли сви приступили светој тајни Покајања и Исповести? Јесмо ли се измирили са Богом, јер

греси наши јесу објава рата Богу. Ако ми грехе своје нисмо очистили и скинули са душе наше, ми смо још у ратном стању са Богом. Нека сваки пред савешћу својом одговори. И онај ко није ту свету дужност испунио боље је да не приступа. Тако смо говорили, па је било и поред тога оних који су прилазили, иако нису ту своју хришћанску дужност испунили. Ове године да бисмо се научили реду и поретку, дошао је благослов и наређење, да они који се спремају за причешће, који буду на исповести код свештеника, од свештеника добију једну цедуљицу папира, са печатом црквеним на њој. То је доказ да је био на исповести, да је исповедио грехе своје и да може да се причести. Без тога, ове године неће се нико моћи причестити. Дабоме, деца ће моћи. Деца до 14–15 година нека приђу слободно сва да се причесте. А остали, само они који имају доказ да су били на исповести. Ако неко није био, има времена, и сутра је Света Литургија овде, ја ћу и сутра бити овде да се заједно Богу помолимо и да причестим оне који данас нису спремни. Нека они данас после подне потраже свештеника код цркве, потраже духовника, да се исповеде и онда сутра да дођу на причест. Један дан поста строга без уља, данас, неће много шкодити.

(Жагор).

Не дискутујемо. Недељу дана се пости али се не може данас јести уље а сутра причестити. Зато кажемо: ко мисли сутра да се причести, данас исто мора да пости без уља.

Да се разумемо. Није довољно само пост без уља па да смо достојни за причешће. Све што сам говорио до сада, све је то неопходно и све је то припрема за свету тајну Причешћа. Зато само ко је испунио све ове услове он може данас да се причести, а ко није сутра ће да дође боље припремљен.

Нека би дао Бог, браћо и сестре, да једном постанемо прави хришћани, прави потомци Светога Саве, да будемо хришћани не само по имену, него по животу и по делу, и онда да тој вери нашој учимо нашу децу и нашу омладину. Ја знам да смо ми живели у једном страшном периоду, у периоду безбоштва, атеизма, комунизма и да нисмо имали прилике да научимо своју веру. Али прилике имамо све док не одемо у гроб, и ово је задње време за многе да једном науче, схвате и прихвате оно што света вера захтева од нас, да бисмо били

хришћани. И да би нам то свето име била пропусница у царство небеско.

Да бисмо се сви нашли тамо у Царству Христа Бога пробуђени, исповеђени, очишћени и причешћени. Ја сам писао и слао свима, и пре три године и ове године за Божић како треба да живимо као хришћани. Морамо једном да устанемо из нашега мртвачкога сна и да знамо ко смо, шта смо и шта треба да будемо. Нека Господ даде свима да испунимо све ове услове које Бог од нас захтева, да би милост Божја дошла на нас и на цео наш народ, те да сви будемо достојни Царства Небескога и да тамо слаavimo са свима светима Оца и Сина и Светога Духа кроза све векове и сву вечност. Амин.

УМЕТНОСТ И ИСТОРИЈА

АПОКРИФНО НИКОДИМОВО ЈЕВАНЂЕЉЕ*

Код Словена су познате две верзије *Никодимовог јеванђеља*, дужа и краћа. Прва је преведена са латинског а друга са грчког језика.¹ Поред тога, дужа варијанта је и старија од краће. Првобитан грчки апокриф *Никодимовог јеванђеља*, који је највероватније настао у III вeku, није сачуван. Словенски превод са грчког језика потиче од једне касније варијанте. Према најновијим сазнањима апокриф *Никодимово јеванђеље* познат је данас у преко 180 словенских преписа свих варијанти.² Осим поменутих два основна облика овога апокрифа, код Словена се јављају још неки који су у основи мешавина и прераде претходних. Тако су настале редакције *Никодимовог јеванђеља* са називима *Успомена на страдање Господа нашег Исуса Христа*, *Посланица или Упоштење Пилатова*, *Посланица Августа Тиберија Пилату*, *Слово о суду Тиберија цара и о смрти Пилатовој*, *Слово о путовању у Рим Марије, сестре Лазарева*, *Повест Јосифа чеситог из Ариматеје*, и *Страдања Христовог*.³ У српским преписима сачувале су се како обе основне варијанте апокрифа тако и неке од његових изведених редакција.

Овде преводимо са српскословенског језика краћу варијанту *Никодимовог јеванђеља* према Даничићевом издању на основу једног српског рукописа XVI века.⁴ Последње поглавље недостаје у овом издању, па га преводимо на основу руског издања апокрифа што стављамо у угласте заграде.⁵

Томислав Јовановић

НАПОМЕНЕ:

* Од другог, па све до Средњег века, написани су многи списи који носе облик и имена канонских књига Новог Завета, и који се баве истим темама, тј. животом и радом Исуса Христа и Апостола. Ови ванбиблијски списи (који нису ушли у Канон књига Новог Завета) представљају

такозване АПОКРИФЕ Новог Завета, (премда су познати и апокрифи Старог Завета, али о њима нећемо говорити). Сама, пак, реч „апокрифос“ значи „сакривен“. Код старих многобожачких народа, апокрифи су означавали књиге тајног садржаја, познате само упућенима, наспрот оних књигама које су свима биле доступне.

Код Хришћанских писаца, почев од 3. века, апокрифи имају више значења. То су књиге које се лажно приписују писцима чије име носе; књиге које су сличне књигама Светог Писма по форми и садржају, али им Црква не признаје богопадохнутост и каноничност; као и јеретичке књиге које су пуне всреских заблуда.

Неки од тих апокрифних списа написани су да „познате“ празнику, која заиста постоји у измишљеном животу Господа Исуса Христа и Апостола. Двадесет седам канонских књига Новог Завета не садрже многе детаље које побожна народна душа жели да сазна, нарочито што се тиче детињег узраста Исуса Христа, живот и рад других Апостола (јер у Делима Апостолским, описани су динске трудови само апостола Петра и Павла).

Прости хришћани имали су побожну радозналост да сазнају више о животу свога Господа, подетакнути речима св. Еванђелиста Јована који каже: „а и многа друга знамења учини Исус пред ученицима својим која нису записана у књизи овој“ (Јн. 20,30; ср. Јн. 21,25). Отуда су писци апокрифа, желећи да удоволе ову природну радозналост простог народа, измишљали у својој фантазији многа необична и детињаста чуда Исуса Христа. У ове своје приче уносили су и понешто истинитог било из живог предања, или из канонских књига Новог Завета, или пак из изгубљених књига, која се само помињу (види: Лк. 1,1-3).

Па ипак, преко апокрифа ништа суштински није додатг онеме што већ знамо о Господу из Канонских књига.

Ови апокрифни списи Новог Завета настајали су од 2. па све до Средњег века. Међу њима постоји већи број апокрифних Еванђеља, апокрифних Дела Апостолских, апокрифних посланица светих Апостола и апокрифних Апокалипсиса.

Овде би помислили само неке од познатијих апокрифа:

1. Јаковљево протоеванђеље,
2. Јеврејско Еванђеље,
3. Петрово Еванђеље,
4. Томино Еванђеље,
5. Псевдо Матејско Еванђеље,
6. Никодимово Еванђеље

и многа друга.

Пред нама је управо ово Никодимово Еванђеље у преводу проф. Томислава Јовановића, које са богатом маштом описује до детаља суђење и страдање Господа Христа, а не цео његов живот. Пријемчивост просте и побожне народне душе за ову врсту литературе, показује чињеница да је ово Никодимово Еванђеље познато данас у преко 180 словенских превода.

Будући да у њему нема ништа јеретичког, ми га стављамо пред наше читаоце упознавања ради. (Епископ Артемије).

1. B. Grabar, *Iz problematike slavenskih apokrifa*, Симпозиум 1100-годишнина на Кирил Солунски. Књига 1, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје 1970, стр. 92.

2. A. de Santos Otero, *Die handschriftliche Überlieferung der altslavischen Apokryphen*, Band II, Der Akademien der Wissenschaften in der Bundesrepublik Deutschland. Patristischen Kommission, Berlin 1981, стр. 66-98.

3. Исто, стр. 62-64.

4. D. Daničić, *Dva apokrifna jevanđelja* Starine JAZU, IV, стр. 131-149.

5. А. Я. Порфирьев, *Апокрифические сказания о повозветных лицах и событиях по рукописям Соловецкой библиотеки*, Сборник ОРЯС, т. 52, Санктпетербург 1890, стр. 190.

НИКОДИМОВО ЕВАНЂЕЉЕ

Спис о предању Господа нашег Исуса Христа, који поменути написа јеврејским језиком Никодим, који са честитим Јосифом скинувши тело Исусово погребе га, а седамнаесте године великог цара Теодосија пренесе се са јеврејског на грчки све ово што се учини при Пилату Понтијском

У петнаестој години царства Тиберија цара, који царствоваоше у Риму и владаше читавом васељеном, и у деветој години владавине Иродове, који владаше у Галилеји, 23. марта архијереји јеврејски Јосиф и Кајафа, Ана и Сумин и Датаил, Гамалијил, па Јуда и Левиј, Нефталим и Александар и Ариј и друге старешине јеврејске дошавши Пилату управнику да говоре против Исуса и да га оклеветају за многа дела зла, рекоше:

„Откако знамо овог Исуса, сина Јосифа дрводеље и Марије, он говори за себе да је син Божији и цар. И не само то, већ и суботу скрнави и отачаске законе хоће разорити.“

Рече им Пилат:

„Шта је то што чини и хоће разорити закон?“

Рекоше њему Јевреји:

„Закон имамо да се у суботу не исцељује нико, а овај хроне, и следе, и ослабљене, и губаве и бесне у суботу исцељује и свагда зло чини.“

Рече им Пилат:

„Какво зло чини?“

Рекоше њему:

„Врач је и са Велзевулом, кнезом ђаволским, прогони бесове, и сви се повинују њему.“

Рече им Пилат:

„Значи, не изгони бесове помоћу духова нечистих, већ помоћу бога Асклепија.“

Ово рече Пилат о нечастивом богу у кога вероваше. И тада говораху њему Јевреји:

„Молимо се твој величанству да изведеш њега пред суд твој и да чујеш њега.”

Рече им Пилат:

„Решите ми како могу ја управник овом цару судити?”

Рекоше њему Јевреји:

„Ми не кажемо да ће он цар бити, већ он сам себс тако назива.”

И позва Пилат неског брзоходца и рече му:

„Са кротошћу позови Исуса овде.”

А брзоходац изишавши, виде њега и поклони му се и скиде платно са главе своје, којим беше обавијена глава његова, и распростре га по земљи, и речу му:

„Господе Исусе, ступивши на ово дођи, јер те зове управник.”

А Јевреји, видевши шта учини брзоходац, позваше Пилата говорећи:

„Зашто гласнику не рече да доведе Исуса, већ брзоходцу, јер видевши њега, брзоходац му се поклони и вснац платнени са главе своје скиде и распростре по путу и рече њему са чашћу: Господе, ступивши на ово дођи, јер те управник зове.”

А Пилат, дозавши брзоходца, рече му:

„Зашто тако учинио јеси?”

Брзоходац рече Пилату:

„Господине владару, када си ме послао у град ући к Александру, видех Исуса како седи на магарцу, а деца многа јеврејска зову и говоре: „Спаси нас ти који си међу вишњима!” И неки гране финикове држећи иђаху испред, а други хаљине своје простираху по путу вичући: „Спаси нас ти који си међу вишњима! Благословен иди у име Господње.”

А Јевреји рекоше брзоходцу говорећи:

„Ипак, деца јеврејска јеврејским језиком говораху, а како ти разуме?”

Рече им брзоходац:

„Замолих неког од Јевреја: „Шта говоре деца вичући?” И он ми рече:”

[Пилат их запита:

„Како заправо викаху на јеврејском?”

„Јевреји одговорише: „Осана мемброме барухама адо-нај!”

Пилат их упита:

„Шта значи осана?”

Одговорише му:

„Спаси нас.”]

Рече им Пилат:

„Ако ви сами сведочите, онда зашто је обавезан брзоходац?”

А они ућуташе. Рече опет управних брзоходцу:

„Изиђи и како желиш уведи Исуса.”

А брзоходац изишавши, и како учини раније Исусу, тако и сада, и рече му:

„Господе Исусе, уђи, зове те управник!”

А Исус када уђе, а богови јелински, који стајаху у палати Пилатовој, видевши Исуса, сагнуше се и поклонише се њему. А Јевреји, видевши чудо ово које се зби, повикаше на оне који држаху богове, говорећи:

„Зашто их ви наведосте и поклонише се Исусу?”

И рекоше Јевреји Пилату:

„Ми сами видесмо како они који држе богове наведоше их и поклонише се Исусу.”

А Пилат из дозвола и рече им:

„Зашто тако учинисте и наведосте богове наше на поклоњење Исусу?”

[А они одговорише Пилату:

„Ми смо људи Грци и слуге смо нашем богу, зашто ћемо се поклањати Исусу? А богови које држимо сами се сагнуше и поклонише Исусу.”]

А Пилат затим рече управнику синагоге и старешинама јеврејским:

„Изаберите ви мужеве одабране, и моћне и снажне да код њих буду богови наши, да их чврсто држе како се не би поклонили Исусу, и видсемо да ли ће тако бити.”

И учинише тако Јевреји. Изабраше себи дванаест мужева снажних и силних. И поставише на сваког бога шест мужева да их држе чврсто како се не би сагнули и [поклонили Исусу] када стане пред суд.

И рече Пилат брзоходцу:

„Изведи Исуса ван док се не сместе богови, и тада га уведи како желиш.”

А брзоходац изведе Исуса ван са чашћу. Пилат рече са клетвом царском мужевима који држаху богове:

„Ако сагну се богови наши Исусу, ту ћу вам свима главе одсећи.”

И седе у судницу управник и заповеди да се уведе Исус унутра. Изишавши, брзоходац опет простре по земљи венац са главе своје и мољаше се Исусу да ступивши на њега пође за њим. А он не хтеде. И једва уз присиљавање ступивши пође. И када уђе он у судницу, чим га видеше богови, падоше пред њега и поклонилише му се.

А Пилат ово видевши, уплаши се веома, и хтеде устати из суднице. А жена његова одмах поручи њему говорити:

„Ништа не чини праведнику том, јер много пропатих ноћас због њега.”

А Пилат, позвавши Јевреје све, рече им:

„Ви сами знате како жена моја боговима нашим не служи, већ више у јеврејске верује.”

Рекоше њему Јевреји:

„Да, тако је.”

Рече им Пилат:

„Ево, дакле, посла ми жена моја Прокла поручујући: „Ништа не чини човеку том праведном јер много”, рече, пропатих ноћас због њега.”

А Јевреји одговоривши рекоше му:

„Зар не казасмо да је врач и уз помоћ Велзевула, кнеза ђаволског, изгони бесове, и да се сви томе повинују? И, ево, дакле, у сан утварне бесове посла жени твојој.”

А Пилат позва Исуса и рече му:

„Чујеш ли шта ови против тебе сведоче?”

А Исус рече:

„Да не бежаху власт имали, не би говорили, јер свако има власт над устима својим да говори добро и зло. Они треба сами да виде.”

А старешине јеврејске одговорише Исусу:

„Шта ми да видимо, јер знамо да из блуда рођен јеси. Друго, твојим рођењем витлејемска деца сва заклана беху. Треће, Јосиф, отац твој, и мајка твоја Марија бежаху у Египат, јер немаху храбрости да погледају у очи људима.”

А неки од Јевреја затим рекоше:

„Ми не говоримо да се из блуда родио јесте, [ми знамо да се Јосиф оженио Маријом. Није рођен из блуда].”

Рече затим Пилат Јеврејима који говораху да је блудом рођен:

„Ваше речи нису истините, јер венчани беху родитељи његови пред свим старешинама, као што и ови из дружине ваше говоре.”

Рекоше Пилату Ана и Кајафа:

„Сви ми и сав народ вичемо, а ти нам не верујеш да је из блуда рођен. Ови који говоре да није из блуда дошљаци су и ученици његови.”

И позва Пилат Ану и Кајафу и рече им:

„Зашто су дошљаци?”

Рекоше њему:

„Грчки синови беху, а сада су Јевреји, и обратише се из многобоштва у усрђе истинитог Бога и јединог.”

Рекоше после Лазар, и Астерије, и Ков, Исаија, и Ана, и Самуил, и Исак, и Финеј, и Приск, и Агрип и Јуда:

„Ми нисмо рођени туђинци дошљаци, већ деца јеврејска јесмо, и на свадби Јосифовој и Маријиној бејасмо.”

И позвавши Пилат ових дванаест мужева који рскоше да није рођен Исус блудом, рече им:

„Заклињем вас именом царевим, ако истину говорите да није Исус рођен блудом.”

А они рскоше Пилату говорећи:

„Закон имамо да се не купемо никоме напразно, а који се закупу због милости царева, а овде је дванаест старешина и архијереја који треба да кажу под заклетвом да није како ми говоримо, бићемо осуђени на смрт.”

Рече опет Пилат Ани и Кајафи:

„Зар ништа немате да кажете на ово?”

А они рекоше:

„Шта хоћеш да кажемо када не верујеш ни нама ни читавом народу? Сви говоримо да је Исус рођен блудом, и маг јесте и себе назива сином Божијим и царем, и не верујеш нам.”

А Пилат заповеди да сав народ изиђе са свим старешинама, а остави оних дванаест који говораху да он није из блуда. А остави и Исуса са њима. Рече им Пилат:

„Због каквог узрока желе погубити Исуса?”

А они рекоше:

„Завист имају према њему да суботе не чува, већ исцелује болесне у суботу, као и у друге дане, и због других добрих дела његових хоће њега погубити.”

А Пилат им рече:

„Заиста, тако је.”

Тада се испуни јарошћу, изиђе ван из суднице и рече свима:

„Сведока имам сунце да ни једну кривицу не нађох у човеку овом.”

А Јевреји одговореше и рекоше њему:

„Да он није злотвор, не бисмо њега предали теби.”

А Пилат им рече:

„Узмите њега ви и по вашем закону судите њему.”

А они рскоше њему:

„Нама не пристаје да убијемо било кога.”

Пилат рече Јеврејима:

„Зар вама Бог рече да не убијете, већ само мени?”

И уђе у судницу опет Пилат и позва Исуса насамом и рече му:

„Ти ли си цар јеврејски?”

Одговори Исус и рече му:

„Сам ли говориш то, или други теби рскоше о мени?”

А Пилат одговори Исусу и рече:

„Зар сам ја Јеврејин? Род твој, архијереји и књијници предаше те мени. Шта си учинио?”

Одговори Исус и рече:

„Царство моје није од овог света, јер ако би од света овог било царство моје, ту би се ипак слуге моје покренуле да не будем предат Јеврејима. Сада, ипак, царство моје није одавде.”

Рече њему Пилат:

„Дакле, цар си ти?”

Одговори њему Исус:

„Ти говориш да цар јесам. Због тога ја сиђох и родих се да свако о истини чује глас мој.”

Рече њему Пилат:

„Шта је истина?”

Одговори Исус:

„Истина долази са небеса.”

Рече њему Пилат:

„Зар на земљи нема истине?”

Одговори Исус Пилату:

„Не видиш ли да онима који истину говоре суде они који имају власт на земљи?”

И оставивши Исуса унутар суднице, изиђе [Пилат] Јеврејима и рече им:

„Ја ни једну кривицу не нађох у њему.”

Рекоше му Јевреји:

„Он рече: Могу разорити храм овај и за три дана сазидаћу га.”

Рече Пилат:

„Који храм?”

Рекоше Јевреји:

„Овај храм наш, кога сазда Соломон за 46 година, а овај говори како ће га разорити и за три дана саиздати га.”

А Пилат, разумевши лаж њихову, рече има:

„Ја невин јесам од крви праведног. Ви видите.”

Рекоше Јевреји:

„Крв његова на нас и на децу нашу.”

А Пилат, позва старешине јеврејске и свештенике и ђаконе и рече им тајно:

„Не чините тако! Ево, ни једна кривица не нађе се код човека тог. Не заслужује смрт, јер оптужба ваша коју приписујете њему јесте само за исцељења суботња.”

А они рекоше Пилату:

„Ако, дакле, изрекне неко против цара хуљење, не заслужује ли смрт или не?”

Рече Пилат:

„Да, такав заслужује смрт.”

И рекоше њему Јевреји:

„Ако на цара похули неко и заслужан је смрти, колико више је заслужан ако неко на Бога похули, као овај?”

Тада нареди управник Јеврејима да изиђу из суднице, и позвавши Исуса, рече му:

„Шта да чиним с тобом?”

Рече Исус Пилату:

„Ништа, тако се сам предадох.”

Рече њему Пилат:

„Како се предао јеси?”

Одговори Исус:

„Мојсије први и пророци сви – сви прорекоше о смрти мојој и о васкрсењу.”

А Јевреји, чувши ове речи, повикаше према Пилату:

„Какву више хулу треба и још више да чујемо од њега?”

Рече им Пилат:

„Већ ако речи хулио јесте, онда због тога узмите га ви и уведите га у синагогу вашу и по закону вашем судите му.”

А Јевреји рекоше Пилату:

„Закон наш заповеда: Човек човеку ако сагреши, заслужује да бију њега ударивши га 39 пута, а ко на Бога похули, камењем да се убије.”

Рече им Пилат:

„Узмите њега ви и како хоћете, тако му и судите.”

Рекоше Јевреји Пилату:

„Ми хоћемо да се распне.”

Рече Пилат:

„Не заслужује да га распнете.”

Погледавши, пак, Пилат на народ сав јеврејски, виде многе како плачу због Исуса, и рече старешинама:

„Ево, видим да не желе сви да он умре.”

А старешине јеврејске рекоше:

„Зато дођосмо ми сви управо да умре.”

[Пилат их упита:

„Зашто треба да умре?”]

Рекоше Јевреји:

„Зато што говори за себе да је син Божији и цар.”

А Никодим, неки муж Јеврејин, који ово и написа, стојећи ту испред свих и тог учитеља јеврејског, рече Пилату:

„Молим те, господару, допусти ми да кажем речи чисте!”

А Пилат рече:

„Реци.”

Никодим рече:

„Ја рекох старешинама јеврејским, и свештеницима, и ђаконима и читавом народу јеврејском у синагоги: „Шта тражите од овог човека? Човек овај многа чуда преславна чини, која нико никада не учини, нити може учинити. Оставите га и не радите му о глави. Ако су од Бога знамења та, одолеће, а ако ли су од човека, разрушиће се, зато што и Мојсије послан беше у Египат, и учини чудеса велика, која рече њему Бог, пред Фараоном, царем египатским. И беху ту мужеви угодници Фараонови, Аније и Амврије, и учинише и они чуда не мала која учини Мојсије. И сматраху Египћани Анија и Амврија боговима. Али пошто чуда њихова која учинише не беху од Бога, погубише се, као и они који вероваху њима.” И сада оставите човека овог, јер не заслужује смрт.”

Рекоше Никодиму Јевреји:

„И ти ученик његов јеси, зато си на његовој страни.”

Рече им Никодим:

„Да ли је управник ученик његов када га заступа? Није ли га поставио цар над таквим стварима?”

А Јевреји пређаху и шкргутаху зубима својим на Никодима. И рече им Пилат:

„Зашто зубима својим шкргућете на њега истину чувши?”

Рекоше Јевреји Никодиму:

„Истину његову имаш и част да уз њега будеш!”

Рече им Никодим:

„Амин, са њим да будем како ви говорите.”

А други неки од Јевреја повика молећи управника реч да проговори. А управник рече њему:

„Ако штогод хоћеш, реци!”

И рече:

„Ја 38 година лежах у постељи болестима опхрван. И дође Исус и многе бесне и различитим болестима обузете исцели. И неки од блиских његових, смиловавши ми се, подигоше ме из постеље моје и однесоше ме к њему. И видевши ме Исус,

смилова ми се и рече: „Устани, узми простирку своју и иди!” И одмах оздравих, и узех простирку своју и пођох.”

И одмах повика и други неки говорећи:

„Ја слеп родих се. И глас чух, а лица не видех. И прошавши Исус поред мене, повиках из свег гласа: „Смилуј ми се, сине Давидов!” И смилова ми се. Положи руку своју на очи моје. И прогледах одмах.”

И други човек међу Јеврејима повика говорећи:

„Ја губав бејах, и речју једном исцели ме!”

И жена нека, по имену Вероника, издалека вичући рече:

„Ја крвоточива бејах дванаест година, и дотакох се само крајем ризе његове, и одмах стаде течење крви моје.”

Тада рскоше Јевреји:

„Закон имамо: Жена на сведочење да не долази.”

И други многи из народа дошавши у средину, мушкарци и жене, викаху говорећи:

„Овај човек пророк велики јесте и силан, и бесови њему повинују се.”

И рече Пилат вапијућима:

„Зашто се онда учитељи ваши не повинују њему?”

Рекоше Пилату:

„Не знамо.”

А други рекоше Пилату:

„Знамо да он Лазара мртвог васкрсну из гроба четвородневног.”

А управник уплашен бивши, рече читавом народу јеврејском:

„Зашто хоћете проливати крв невиног?”

И позвавши Пилат Никодима и дванаесторицу оних који говораху да није рођен Исус блудом, рече им:

„Шта да чиним јер побуна велика настаде међу људима?”

Рекоше њему:

„Ми не знамо, ти сâм да видиш.”

И опет Пилат позва народ јеврејски и рече му:

„Знаете да обичај вам јесте да за сваки празник ваш Бесквасника ослобађам вам једног од сужњева ваших. И, ево, дакле, имам неког убицу у тамници званог Вараву и овог сада Исуса који стоји пред вама. Код њега ни једне кривнице зле не налазим, и којег хоћете од њих двојице да ослободим вама?”

А они повикаше:

„Вараву отпусти!”

Рече им Пилат:

„Шта ипак да чиним са Исусом, званим Христом?”

А они рекоше:

„Да се распне!”

А други од Јевреја говораху Пилату:

„Ако овог не распнеш, који себе назива сином Божијим и царем, хоћеш ли да припаднеш овом цару или цезару?”

А Пилат, разгневивши се на Јевреје, рече:

„Растројен је веома род ваш, и добротинитељима својим без срама тако чините!”

Рекоше Јевреји Пилату:

„Којим добротинитељима?”

Рече им Пилат:

„Чујем, ипак, како Бог ваш, кога ви знате, од рада жестоког и из ропства изведе вас из земље египатске и преко мора вас проведе као по сувом, и у пустињи прехрани вас, ману и препелице дајући вам. И упркос свему, разгнеviste се на Бога вашег. И он хтеде погубити вас. И помоли се Мојсије за вас. А сада ви знате сами моје добротинство према вама. И, ево, већ говорите како ћете и цара против мене подбунити.”

И уставши Пилат из суднице, хтеде изићи. И повикаше Јевреји говорећи Пилату:

„Ми цара немамо другог осим цезара, а не Исуса. И врач и неки на рођење његово дођоше са истока, дарове доневши њему као цару. И чувши ово, Ирод пожелe погубити њега. А Јосиф, отац његов, сазнавши за ово, узе њега и мајку његову и

побеже у Египат. И сазнавши за ово, Ирод посла да се погубе сва деца јеврејска која су у Витлејему.”

А Пилат, чувши речи ове од Јевреја, уплаши се и махнувши им руком, јер викаху, рече им:

„Значи, дакле, он је тај кога тражаше Ирод?”

Одговорише њему:

„Да, он је!”

Тада узевши Пилат воду, уми руке своје, према сунцу говорећи:

„Невин сам од крви праведника овог. Погледајте!”

И опет повикаше Јевреји говорећи:

„Крв његова на нас и на децу нашу!”

Тада Пилат отвори врата суднице у којој беше и онда изрече пресуду Исусу говорећи:

„Род његов каже против њега да царство хоће. Због тога и ја пресуду смртну против њега изрекох. Најпре свежите њега по закону царском и потом га обесите на крст у врту где је, и два разбојника са њим.”

И тада изведоше Исуса из суднице заједно са двојицом разбојника. И када дођоше на место, свукоше са Исуса ризе његове, и опојасаше га превезом, и венац трнов положише њему на главу и распеше га. А заједно и оба разбојника обесише са њим, једног са десне, а другог са леве стране. А Исус говораше:

„Оче, опрости им грех овај, јер не знају шта чине!”

А војници који су били ту поделише ризе његове. И стајаху људи гледајући чудо. И ругаху се архијереји и кнезови сви јеврејски говорећи:

„Друге спаси, па нека спаси и себе ако је син Божији изабрани.”

Држаху га и војници. Пришавши, даваху му сирће говорећи:

„Ако ти јеси Христос, цар јеврејски, спаси себе!”

И заповеди, пак, Пилат да по осуђивању његовом на дасци напишу кривицу његову грчким речима према јеврејској

оптужби, да цар јесте јеврејски. А један од обешених разбојника, по имену Гевста, рече Исусу:

„Ако ти јеси Христос, спаси и себе и нас!“

А други по имену Дизмас, одговоривши му, ускоревао га говорећи:

„Не бојиш ли се ти Бога да смо са подједнаком кривицом осуђени? Ми смо по правди, заслужно шта учинисмо, добили своје, а овај ништа зло не учини.“

И окренувши се од онога, рече Исусу:

„Помени ме, Господе, у царству свом!“

И рече њему Исус:

„Амин говорим теби. Данас са мном јеси у рају.“

А беше око шестог часа дана. И би тама помрачењем сунца по читавој земљи до деветог часа. И расцепи се црквена завеса на пола до средине. И повика гласом снажним Исус говорећи:

„Оче, у руке твоје предајем дух мој!“

И ово рекавши, издахну. А стотник који стајаше ту испред виде све што се збило. И прослави Бога говорећи:

„Овај човек праведан јесте. И сви људи који беху дошли на призор овај, видећи шта се збило, удараху груди своје одлазећи. А стотник отрчавши исприча управнику шта се збило. А управник и жена његова чувши, ражалостише се веома. Нити јеђаху нити пијаху тога дана. И посла Пилат по Јевреје и рече им:

„Видесте ли све шта се учини?“

А они рекоше:

„Ништа то није, јер сунце по обичају свом помрачи.“

А они који су познавали Исуса стајаху поиздаље. И жене које су дошле за Исусом из Галилеје посматраху ово. И, ево, мужа по имену Јосиф, саветника доброг и праведног, из Ариматеје, града јеврејског, који и сам чекаше царство Божије, и који не беше учесник договора и дела јеврејског према Исусу. Он приступи према Пилату и испроси тело Исусово. И скиде га [са крста] и обави плаштаницом чистом и положи у гроб камени.

А Јевреји, чувши да тело Господње испроси Јосиф, искаху њега и оних дванаест који се залагаху за Исуса, и Никодима, и неке друге који говораху пред Пилатом о добрим делима Исусовим. Сви се, пак, они сакрише. А једино се Никодим јави њима, јер кнез први беше међу Јеврејима. И рече им:

„Зашто опет уђосте у синагогу сада?“

А они рекоше њему:

„А ти како уђе, као да си причесник Исусов и саучесник његов у будућем веку.“

Никодим рече:

„Амин, амин!“

А потом Јосиф, изишавши, рече им:

„Зашто ме растужисте, јер испросих тело Исусово и погребих га у новом мом гробу, и камен велики положих на отвор гроба? Ви, пак, не учинисте добро према праведнику оном, јер не покајасте се распевши њега, већ га потом копљем прободосте.“

Ово чувши Јевреји од Јосифа, одмах га ухватише и наредише да се затвори у тамници до сутра у недељу. И рекоше му:

„Видиш како се овога дана зла догодише теби, али смрти данас неће бити, јер субота траје, али после ћеш страшном смрћу умрети, и тело твоје зверима земаљским и птицама небеским предаћемо.“

А Јосиф рече:

„Ове речи су гордог Голијата, који срамоту изрече према Богу живом и светом Давиду. А Бог рече устима пророчким: „Моја је освета, ја ћу је узвратити.“ И сада јелински Пилат, који није обрзан телесно, већ обрзан срцем, узевши воду, уми се.“

А они узеше закон написани и заклеше их над њим да никоме не говоре речи ове. И дадоше им јести и пити. Изведоше их из града давши им сребрњаке, и мужа три да их проведу до Галилеје. И одоше с миром. А Јевреји учинише савет по одласку оних затворивши се у синагоги. Сви првосвештеници, и старешине и кнезови, тугујући са ридањем и са жалошћу великом, говораху:

„Зашто ово знамење би данас у Израиљу?“

Рекоше Ана и Кајафа њима:

„Зашто оскрбисте душе ваше толико? Војницима ли верујете да анђео Господњи сиђе с небеса и одвали камен са гроба? То ученици Исусови учинише, и дадоше сребро, и откупише од њих тело Исусово, и научише их ученици његови да говоре како анђео сиђе са небеса и тако учини. Зар не знате како пише да не треба веровати човеку?“

И Никодим стаде усред синагоге и рече им:

„Право ли говорите? Не чусте ли мужеве ове што дођоше из Галилеје шта казиваху? Њих знамо као мужеве праведне, и истините, и побожне и мудре. И они испричаше нама шта видеше и слушаху, да видеше Исуса како седи на Гори Маслиновој са ученицима својим и учаше их, и како узнесе се на небо, али то не замолисмо њих нити испитасмо којим начинном узнесе се, како пише за пророка Илију. Осим да духом није узет био Исус и пренесен на неку планину! И то треба ми да пошаљемо и испитамо.“

И чувши ове речи, Јеврејима би угодно. И послаше мужеве одабране по свим планинама и крајевима јеврејским и тражаху Исуса свукуда, и не нађоше га. И дошавши Јеврејима, рекоше:

„Обиђосмо све крајеве и не нађосмо Исуса, већ Јосифа нађосмо у Ариматеји.“

Чувши, пак, за Јосифа, обрадоваше се и уздадоше славу Богу Израилевом. И савет учинише сви како да позову Јосифа к себи. Седоше и написаше посланицу и послаше му говорити:

„Мир теби, господине Јосифе, и читавом дому твом! Знамо да сагрешисмо Богу и теби, и молимо се теби, моли се Богу Израилевом, и потруди се да дођеш до нас ка очевима и деци твојој, јер се ражалостисмо веома због тебе што те затворише у тамници и запечатише, а затим те не нађосмо. И спознасмо да се зло договорисмо за тебе, али Господ Бог избави те, и разруши Бог решење такво које је било за тебе, часни оче и најчаснији међу људима.“

Изабравши из читавог Сабора седам мужева који вољаху Израиља, које и сам Јосиф вољаше веома, рекоше им све старешине јеврејске:

„Идите да ако прими Јосиф посланицу ову и прочита је, да знате да дође са вама к нама. Ако ли је не прочита, да знате да је већ озлобљен на нас и не жели доћи, а ви, поздравивши га, дајте му мир и вратите се.“

И тако благословивши их, отпустише их. А мужеве дођоше Јосифу и поклонилише му се и рекоше:

„Мир теби и читавом дому твом!“

И он рече:

„Мир вама и свим људима Израилевим!“

И дадоше њему посланицу у руке. А Јосиф примивши, прочита је и изљуби посланицу ту и благослови Бога, и рече:

„Благословен Господ Бог који избави Израиља, и не пролисте крв невини, и благословен Господ који посла анђела свог и покри ме крилима својим.“

И спреми им Јосиф трпезу, и једоше, и пише, и починуше ту и спаваше. И затим уранивши, мољаху се Богу. И оседлавши Јосиф магарца свог, пође са мужевима тим. И дођоше у град свети Јерусалим. Изиђоше сви у сусрет Јосифу, и повикаше сви к њему:

„Мир теби и доласку твом!“

Јосиф поздрави све и рече:

„Мир вам!“

И поздрави све људе и сачини молитву са њима заједно. И видевши зрак преславни лица његовог, дивљаху се. И поведе га Никодим у дом свој, и приреди гошћење велико. И позва Ану, и Кајафу, и све старешине и ђаконе у дом свој. А Јосиф проведе [ноћ] у дому Никодимовом. А сутрадан, у петак, окупише се онет сви у дому Никодимовом, и прими их Никодим. И рекоше њему:

„Мир теби и поново часном Јосифу!“

И уведе их у дом свој. И седоше у врт његов. А Јосиф седе између Ане и Кајафе. И не смеде нико рећи реч њему. И рече им Јосиф:

„Шта је то због чега ме позвасте себи?“

И отвори Никодим уста говорити му:

„Знаш ли шта часни учитељи, и свештеници и ђакони траже од тебе да знају?”

„И рече Јосиф:

„Не знам шта ћу чути. Питајте ме и ја ћу одговорити вама.”

И узевши закон, заклеше Јосифа над њим говорећи:

„Дај славу Богу Израиљевом и исповест чисту да нећеш скрити од нас ни једну реч за коју будемо питали тебе.”

И рече Јосиф пред свима према сунцу говорећи: „Чист сам од крви праведника овог, ви видите.” И одговоривши ви рекосте: „Крв његова на нас и на децу нашу.” И бојим се да ће вас некако снаћи гнев Божији и децу вашу.”

А Јевреји, чувши речи ове, огорчише се душом и, узевши Јосифа, затворише га у тамницу. И закључавши затворише и стражу около њега поставише споља. И наредише и старешинама и свештеницима да се до јутра у недељу сви по првој суботи пасхе у синагоги нађу. И уранивши сви у синагогу, саветоваху се којом смрћу да уморе Јосифа. И старешине синагоге наредише да доведу Јосифа са бешчашћем великим. И отворише врата и не нађоше га. И зачудише се сви људи и ужаснути беху, јер печате нађоше и врата запечаћена, а кључеве држаше Кајафа, који не смеде положити руке на оне друге који говораху о Исусу пред Пилатом.

И још док они беху у синагоги и чуђаху се због Јосифа, дођоше неки од војника, које испросише Јевреји од Пилата да стражаре над гробом Исусовим, како не би ученици његови, дошавши, украли тело његово. И они дођоше и известише свештенике и старешине говорећи шта се збило:

„Како стражарисмо над гробом, наједном потрес би велик у гробу. И, кад, анђео са небеса сиђе и одвали камен од гроба и седе на њега. И беше изглед његов као муња, и одећа његова бела као снег. И од страха бејасмо као мртви. И чусмо глас његов како говори женама које чуваху гроб Исусов издалека. И рече им: „Не бојте се ви, јер знамо да Исуса тражите распетог, али није овде, пошто уста као што и рече. Дођите и видите

место где лежаше Господ. И брзо идите и реците ученицима његовим да устаде из мртвих, и вратите се у Галилеју и тамо ћете га видети.”

Рekoше Јевреји њима:

[„Којим женама говораше анђео?”

Војници одговорише:

„Ми не знамо које жене беху.”

А Јевреји:]

„Зашто их не ухватисте?”

И рекоше војници Јеврејима:

„Толика чуда видесте за човека тог и не веровасте, како онда нама можете веровати? Боље да се заклесте: „Сведок је Господ ако не верујемо.”

И опет рекоше војници:

„Чусмо да Јосифа, који погребје тело Исусово, затвористе у тамницу, и закључасте, и запечатисте врата, и да га не нађоште. Дајте нам ви Јосифа, а ми ћемо вам дати Исуса.”

Рекоше Јевреји:

„Не, већ прво ви дајте Јосифа, а затим ми Исуса.”

Рекоше Јевреји да Јосиф отиде у свој град. Рекоше војници:

„Исус уставши оде у Галилеју, као што анђео који одвали камен извести жене.”

А Јевреји, чувши, уплашише се веома говорећи:

„Да се не рашчују речи ове, и сви људи не почну веровати у Исуса!”

Одмах учинише међу собом савет. Сакупише сребра довољно и дадоше војницима говорећи:

„Реците како док спавасмо дођоше ученици његови и украдоше га. Ако дочује управник, ми ћемо га умирити и вас ћемо спокојне учинити.”

А они, добивши сребро, учинише како научени беху. И пронеше се речи ове од Јудеја па све до данас.

А свештеник неки Финес, и Ада учитељ и Исаија ђакон после много дана, дошавши из Галилеје у Јерусалим, поведоше кнезовима јеврејским, и свештеницима и ђаконима:

„Видесмо Исуса и са њим једанаест ученика његових на планини званој Момфин. И учаше ученике своје и говораше им: Идите по читавом свету и проповедајте Јеванђеље сваком бићу, и крштавајте их у име Оца и Сина и Светог Духа. И који буду веровали и крсте се, они ће бити спасени, а који не верују, осудиће се.” И беседовавши ученицима и учивши их, наједном видесмо њега како се узноси на небо. И ето мужа два страшна, одевена у ризе светле, стадоше пред све говорехи: Мужевни галилејски, зашто стојите гледајући у небо? Поново ће доћи да суди читавој васељени.”

А старешине, и свештеници и ђакони рекоше њему:

„Уздајте славу Богу Израилевом и принесите њему исповедање чисто, ако тако јесте као што говорите да видесте и слушасте!”

Рекоше они:

„Сведок је Господ Бог отаца наших, Бог Авраамов, Бог Исааков да тако јесте, и тако слушасмо и тако видесмо како се он узнесе на небо.”

Рекоше опет њима Јевреји:

„Зар дођосте да тако известите, или дођосте да уздате молитву Богу? Та каква су брбљања ова која говорасте пред људима свим и брбљате тако?”

Рекоше Финес свештеник, и Ада учитељ и Исаија ђакон старешинама и кнезовима:

„Ако, дакле, овим речима које говорасмо да га видесмо и слушасмо, не верујете, а ви учините како хоћете са нама.”

„Жив је Господ да нећу угајити ни једну реч од вас.”

И рекоше њему:

„Озлобисмо се много према теби како испроси тело Исусово и погребне са почашћу у гроб. Због тога затворисмо те у тамницу, и врата закључасмо, и запечатисмо и споља стражу постависмо. У суботу ујутру отворивши врата и не наставши те, веома се растужисмо и ужаснусмо. И са задивљеношћу

беше сваки човск све до вечери. И сада, испричај нам шта с тобом беше.”

И рече Јосиф:

„Знате, дакле, да у петак увече у десети час затвористе ме, и проведох тамо читаву суботу. И затим, у поноћ, док сам се молио, наједном кућа она у којој сам био затворен, обеси се на четири угла, и видех као стуб муње пред очима мојим. И престрашен бивши, падох на земљу. И узе ме неко руком и изведе са места где падох. И зној са главе моје изли се и сиђе до ногу мојих. И мирис мира дође у ноздрве моје. И обрисавши зној са лица мог, пољуби ме и рече ми: „Не бој се, Јосифе, већ отвори очи и види ме ко сам, који ти говорим!” И погледавши, видех Исуса. И престрашен бивши, мишљах привиђење је. И почех молитву. И ви знате да ако коме када привиђење буде, почиње молитву и одмах ишчезава. А он не само то, већ и са мном поче молитву творити. Рекох њему:

„Учитељу, Илија!”

[Он ми одговори:

„Нисам Илија.”]

И рекох њему:

„Ко си ти, господине?”

И рече ми:

„Ја сам Христос кога си испросио од Пилата, и скинуо ме са крста и погребасмо ме у новом свом гробу, плантаницом и миром обавио, и убрус положио на главу и на лице моје, и камен велики положио јеси на гроб.”

А ја рекох њему:

„Покажи ми место где те положиш.”

И доведе ме и показа ми место где га положиш, и убрус који положиш на главу његову. И тада разумех да јесте Исус. И узе ме за руку и постави усред дома мог, упркос затвореним вратима. И успокоји ме на постељи мојој, и рече:

„Мир теби!”

И пољуби ме. И заповеди ми говорехи:

„До 40 дана да не изиђеш из дома свог, а ја ћу отићи ученицима и браћи мојој.”

А старешине и кнезови и првосвештеници, ове речи чувши од Јосифа, падоше на лице своје, и беху као мртви. И не једоше нити пише све до саме вечери. И позва Никодим Јосифа, и Ану, и Кајафу и све старешине, и рече им:

„Устаните на ноге своје и седните окусити хлеба и окрепите се, јер сутрашњи дан је субота.”

И уставши молитву сачинише, и једоше, и пише и оде свако у дом свој.

И ујутру, у суботу, седоше опет сви првосвештеници, и књијници и старешине и расправљајући један с другим, говораху:

„Зашто је гнев овај наишао на нас? Та знамо родитеље његове, оца и мајку.”

И рече Леви учитељ говорећи:

„Родитеље његове знам као богобојажљиве, и молитве своје никада не остављаху, и десетину сваког лета даваху Богу. И када се роди Исус, донеше родитељи његови у храм овај жртве свесакрарајуће и дадоше Богу. И видех како га узе велики учитељ Симеон на руке своје и рече:

„Сада отпустиш, Владико, раба твојег, по речи твојој, с миром, пошто видесте, очи моје, спасење твоје.”

И благослови их Симеон, и рече Марији, мајци његовој:

„Шта да дамо теби, Марија, за дете ово?”

И рече Марија:

„Нешто добро, господине мој.”

И рече јој Симеон:

„И, ето, дакле, он је одређен за пад и устајање многима у Израиљу, и за знак коме ће се противуречити. И теби самој кроз душу ће мач проћи, како би се откриле многих срца мисли.”

Говораху њему све старешине:

„Хоћемо оца твојег видети.”

И посла по оца свог. И дође отац његов и рече им:

„Шта хоћете још да чујете, пошто не верујете сину мом шта говори, јер блажени и праведни Симеон велики научи њега закону Божијем?”

Говораху опет Левију:

„Речи нам још једном да ли су истините речи које говорахте?”

[Он рече:

„Истините су.”]

Тада све старешине, и свештеници и ђакони рекоше:

„Дођите! Пошаљимо опет у Галилеју по три она мужа који дођоше казујући о поучењу и вазнесењу Исусовом, да нам кажу још једном како видеше њега да се узнесе.”

И послаше и рекоше:

„Учитељу Ада, и учитељу Финеј, и учитељу Илија, мир вам и свим домовима вашим! Нека вам је знано да испитивање велико беше у Сабору о протеклој ствари Исусовој, и посламо по вас да дођете опет у свети град Јерусалим.”

А мужеви ови, чувши да их зову у Сабор, устадоше и молитву учинивши, одоше с миром у Јерусалим.

И ујутру окупише се сви и седоше у Сабор. И запиташе их говорећи:

„Како видесте Исуса на планини Момфин да учи ученике своје и да се узнесе на небо?”

А они рекоше:

„Како видесмо њега да се узнесе, тако и испричасмо.”

Рече Ана:

„Узмите сваког од њих понаособ и испитајте га, и видећемо како ће се сагласити речи њихове.”

И раздвојише их једног од другог и позваше најпре Аду и запиташе га:

„Речи нам истину како си видео Исуса.”

И одговоривши рече:

„Како је седео он на планини тој и учио ученике своје, наједном узнесе се на облаку. Најпре паде облак на њега и на ученике његове, и затим узнесе се на облаку том на небо, а

ученици његови осташе. И ужаснусмо се сви. А ученици његови, павши на земљу, молитве уздадоше.”

Позваше затим Финеја и запиташе га:

„Реци нам истину како си видео Исуса.”

А он такође одговори као Ада, такође и Илија учитељ. И рече Сабор сав:

„Пише у закону Мојсијевом да уста два или три сведока зауставе свако прозивање.”

И рече Авуден учитељ:

„Пише у књигама: „И представи се Енох и не беше га, јер узе га Бог.”

И рече Аир учитељ:

„О смрти светог пророка Мојсија слушамо, јер пише: „И умре Мојсије преко уста Господњих, и не сазнаде нико за гроб његов све до дана овог.”

И рече Леви учитељ:

„Шта је то што рече о Исусу велики Симеон: „Он је одређен за пад и устајање многима у Израиљу, и за знак коме ће се противуречити?”

Рече Исаија учитељ:

„Пише и друго у закону: „Ето, ја ћу послати анђела својег, који ће поћи пред лице твоје, који ће те сачувати на сваком путу добром, како име моје принесосте.”

Тада одговорише Ана и Кајафа, и рекоше:

„О томе право говорасте што је написано у закону Господњем, да Енохову смрт нико не виде, а Исус на суд стаде Пилатов. И видесмо њега како ране задоби, и пљување доби у лице своје, и свезан беше, и војници трње положише на главу његову, пресуду доби од Пилата, и на крсту распе се са два разбојника, и сирхетом напојише га и жучи, и прободоше га копљем у ребра, и тело његово погребе Јосиф у свој гроб. И зашто поново говорите како васкрсну. И говораху три ова учитеља: „Видесмо њега како се узноси на небо.” И још Леви казиваше оно што исприча Симеон велики: „Он је одређен за пад и устајање многима у Израиљу, и за знак коме ће се противуречити.”

И рекоше сви учитељи свим људима и читавом Сабору:

„Ако, дакле, од Господа беше ово, биће дивно и пред очима нашим. А знајте, сав дом Израиљев, да је писано: „Проклет је сваки обешени на дрвету.” И друго писање говори: „Богови који небеса и земљу не створише, да погину.”

И рекоше учитељи и ђакони један другом:

„Ако, дакле, помиње се успомена његова до година тако-званог Јовида, знајте да ће се наставити до века и подићи ће уз себе људе нове.”

И тада завешташе старешине, и свештеници и ђакони сав народ говорећи:

„Слушајте, људи, Израиљеви. Проклет да је сваки човек који се поклони делима руку људских!”

И рекоше сви људи:

„Амин! Амин!”

И друго запевање сви људи Господу Богу, и рекоше:

„Благословен Господ, који даде спокојство народу Израиљевом за све што рече. И не изостаде ни једна реч од речи које рече Мојсију, рабу свом. И да буде Господ са нама, као што беше са очевима нашим. Не погуби нас, Господе, нити нас одгурни, већ да буду срца наша с тобом да ходимо по свим путевима твојим, и да сачувамо заповести твоје и наредбе твоје, као што заповедаше очевима нашим. И да буде Господ цар по читавој земљи у дан онај, и да буде Господ један и име његово једно, Господ цар наш, он ће спасити нас. Нико теби није сличан, Господе, нико! Велик си, Господе, и велико је име твоје! И силом твојом исцели нас, Господе, и исцељени ћемо бити, пошто баштина твоја јесмо! И неће оставити Господ народ свој због имена својег великог.”

И отневајући, сви одоше свако дому свом, многим неверицама онхрвани.

А Пилат када чу и сазна за вазнесење Исусово, силно се уплаши да све не буде дочуо Цезар. И пре него што се беше прочуло, седе и написа посланицу и посла је Цезару у Рим, говорећи овако:

„Државном и најчаснијем божаственом и страшном Августу, великом Цезару, Пилат, слуга твој, који у источним странама начело има твојом влашћу и заповешћу.

Ово, пак, пишем великој власти твојој, страхом обузет, о некој ствари која се збила у време ово. У овој области у којој се налазим управљајући налази се један од градова јеврејског рода, који се назива Јерусалим. У њему, окупивши се сав народ јеврејски, предаде ми једног човека по имену Исуса, о коме многа зла говораху, а не могавши ни једном речју осудити га. А код њих има једна јерес, да суботом од сваког посла ослобађају се. Само Исус не празноваше суботом, већ што чињаше у друге дане, исто и у суботу чињаше. А дело друго ништа не беше осим што исцељења твораше велика. Слепима даваше вид, сухоруке и хроме исцељаваше, сакате исправљаше, губаве чишћаше, и мртваце многе васкрсну, и дуго година ослабљене саставом исцели. И само једном речју здравље дарује. И оно што [наши] богови не могу учинити, овај Исус учини. Четвородневног мртваца неког по имену Лазара речју једном васкрсну, име његово само позвавши; и тело подиже, и из гроба изиђе са миомирисима. И бесне, који живе по планинама и пећинама, речју једном исцељене и разумљене показа. И жене клонуте и крвоточиве, које много година страдаху, здравим учини. А чудеса велика и знамења многа чињаше Исус, која ни један од наших богова, не може учинити. Број знамења и чудеса његових нико не може испричати, које по земљи и по мору чињаше, о којима слушах и видех. И њега ипак ухватише Јевреји Ирод, и Архелај, и Филип, и Ана и Кајафа са свим својим људима, и узевши, предадоше ми га као злочинца. И никакву другу кривицу не нађох за њега осим непоштовања суботе, за коју они говораху и што имају по свом закону. А ја видех неправду коју чињаху Исусу, желећи га убити. И много потрудих се избавити га из руку њихових, и не узмогах. А они сви са народом својим викаху: „Да се распне!“ И видех ја узбуну њихову велику коју ствараху, покрећући се према мени. Предадох Исуса вољи њиховој свезавши га, ни једно дело зло не нађавши код њега. И начинивши крст, распне га. А када распнење њега, одмах сунце усред дана помрачи се и тама настаде по васељени, и звезде на небу јавише се, и луна као крвљу обави се због умрлог Исуса на крсту, и завеса њихове цркве распара се на

двоје, и земља потресе се, и камење распаде се, и расде се земља, и понори јавише се до подземног ада, и гробови отворише се, и устадоше неки из мртвих, који беху од истих тих Јевреја и које називају праведницима, и праведни патријарси њихови Авраам, и Исак и Јаков и други многи са њима, и јавише се на дуго време, и поново невидљиви беху, као што многи посведочише од Јевреја, видевши и све оне пророке и праведнике, који се престајаше пре три ипо хиљаде година. А ја и од њих многе видех. И тресаше се земља од шестог часа дана до деветог у петак. И касно у суботу увече гром беше са небеса. И светлост јави се, светлија седмоструко јачег сијања од сунчевог. И још усред ноћи [дођоше] мужеви високи веома, славни, одевени у пресветлу одећу, и викаху говорећи: „Распети Христос уста! Узлазите на небо, сви праведни, који сте у аду обасјани!“ А број оних пресветлих младића који позиваху беше неизбројив. А сву ноћ ону не престајаше светлост она неизрецива. А у провалије те земаљске, које тога дана земља створи, многи пропадоше и изгубише се и не нађоше се, који на Исуса покренуше се. И сам очевидац бејаш тада овога. И страхом великим и избежумљеношћу захваћен бејаш и видех што никада не видех нити слушах. Зато дрхтим због оних виђења и, бојећи се твоје величине, описах и послах твом господству шта беше са Исусом, и што видех оне ноћи смрћу његовом и шта учинише Јевреји Исусу. О томе, ипак, написах на знање твојој величини и владавини.”

А када дође писмо ово у Рим Цезару, прочита се пред њим. И мноштво кнезова и народа, који стајашу испред, задивише се и ужаснути беху да се због таквог безакоња Пилатовог толика знамења велика догодише по читавој васељени. И јарошћу испунивши се Цезар, посла војнике да доведу Пилата. И доведен беше у Рим. Чу Цезар да дође у Рим Пилат, и одмах уђе у храм богова и седе на престо, и сви кнезови са њим, велики и мали, и сви начелници војни и војска његова. И нареди да се доведе Пилат и постави наспрам свих. И рече Цезар њему:

„Како си смео тако учинити, о несрећниче, видевши таква знамења и чудеса са мужем оним, и такво злодело учинивши, читав свет погубио јеси?”

А Пилат рече:

„Силни и страшни царе, ја невин јесам за ово, већ зачетник и кривац овога је јеврејски народ.”

А Цезар рече:

„Који су?”

Рече Пилат:

„Ирод, и Архелај, Филип, и Ана, и Кајафа и сав народ јеврејски.”

И рече Цезар:

„Зашто због савета оних за којима се поведе ово учини?”

А Пилат одговори:

„Растројен је и непослушан род јеврејски и не потчињава се твојој власти.”

А Цезар рече:

„Када ти предаше њега, требало је да га примиш са заштитом сваком и пошљеш га к мени, а не да послушаш оне, нити да распнеш таквог мужа праведног и толико доброг и који добра знамења учини, као што ти сам посведочи. Још више си га издао када си написао натпис на распећу рекавши: „Ово је цар јеврејски Исус Христос.”

И када ово рече Цезар, и име Христово помену, наједном богови његови златни и сребрни и сви идоли који стајаху где сеђаше Цезар са свом војском својом, падоше скрушивши се као прах. И сви који сеђаху и стајаху около ужасоше се и устрепташе, својих богова пропаст толику видевши изненада због имена Исусовог, које се у једном гласу изрече. И страх и трепет нападе на све људе и кнезове. И тако одсе свако дому свом дивећи се ономе што се збило.

А Цезар нареди да се чврсто држи Пилат. А сутрадан седе опет Цезар у Капитол на престо и нареди да доведу Пилата пред све кнезове и народ. И заповеди опет да испитају Пилата о Исусу, говорећи:

„Реци истину, о несрећниче, како због твог злог дела које учинио јеси према Исусу, сада јави се злих дела дејство да се толико и таквих богова [наших] уништи? Говори, дакле, ко беше онај распети, и само име његово погуби богове наше?”

А Пилат рече:

„Ипак, што писах о њему твој величанству, истинито писах, да нико од свих богова у које верујемо пије њему раван.”

А Цезар рече:

„Како си смео тако с њим учинити, не бојећи се бар моје власти, већ си још веће зло нанео мом царству, кога се боји васељена сва?”

А Пилат рече:

„Због безаконих и непокорних Јевреја то учиних.”

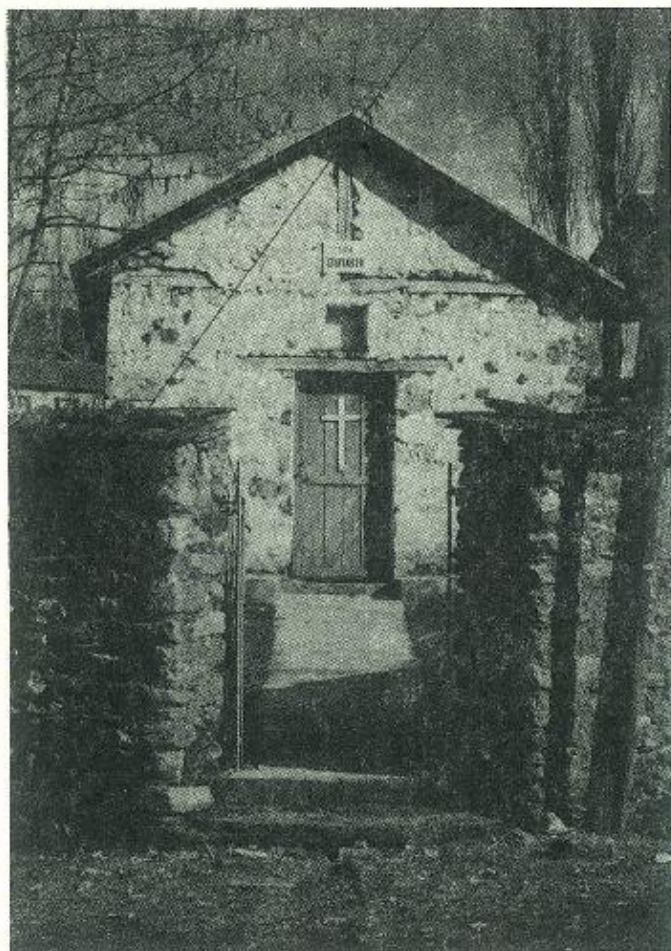
А Цезар се испуни бесом, и савет позва са свим кнезовима и војском својом. Заповеди да се напише писмо безбожним Јеврејима, овако говорећи:

„Цезар велики, васељене цар, Ликинију, првом обласнику Источне земље, поздрав. Током овог времена била је дрскост међу онима који живе у Јерусалиму и другим градовима јеврејским. За безаконито дело сазнадох које учинише, да бога неког по имену Исуса с Пилатом распеше, и због сагрешења њиховог тако великог, као што сазнадохмо сви, сунце помрачи, и земља се раседе. И сав свет беше у погибелј упao да он не беше својом заповешћу сву земљу поново учврстио. Зато ти брзо наредбом мојом мноштво војника окупи. Иди са војском, оплени и подјарми сав род јеврејски и поробљене постави их по свим народима. И смањи и смири читаву Јеврејску земљу поробљавањем, да се не појави више на земљи да род овај има нити царства, нити кнежевине, пошто лукавством таквим испуњени беху. И здраво!”

[Када дође то писмо у Источну земљу цару Ликинију, он одмах са великим страхом узе Цезареву заповест. Нареди тисућницима и стотиницима да испуне брзо Цезареву заповед. И када окупи велику војску, освоји цео јеврејски род и расу их међу друге народе, те је и до данас тако. А Цезар чу шта учини Ликиније јеврејском народу, и беше му пријатно. Он поново изведе Пилата на суд и заповеди једном од кнезова, по имену Алвију, да му одсече главу, говорећи му:

„Пошто се Пилат дрзну да допусти убиство таквог праведника, зато да му се одсече глава!”

Тада изведоше Пилата за посечење. Он застаде и поче да се моли Исусу. Затим се сагну, и одсекоше му главу.]

Црква Свети Архангели у селу Мушутшту

ИВАНУ СТЕПАНОВИЧУ ЈАСТРЕБОВУ У СПОМЕН*

Странаца који, као представници својих држава, или међународних тела, долазе у наше крајеве, и бораве овде, краће или дуже, и живе и делују у овој земљи, и у нашем народу, била је у новија времена, а то ће рћи од Карађорђа и првих десетина прошлога века, па све до данас, свакојаким, али уопштено говорећи, од двојаке врсте. Једни од тих дипломата и конзула, или страних изасланика, не испуштајући ни за тренутак из вида основни циљ и задатке због којих су упућени овамо, тј. да раде у интересу својих земаља, настојали су да се приближе што више земљи и људима у коју и међу које су дошли, да их упознају присније, или чак и сасвим присно, да схвате њихове прилике, начин живљења, обичаје, веровања и морална поимања, да се обавесте што боље о њиховој прошлости, да по могућности науче и наш језик и да остану наши благонаклони суграђани, ако и колико узмогну, заштитници света међу који су одаслани, а када одлазе, иду одавде као наши пријатељи и остају то заувек. Други, напротив, стижу овамо с немилим упутствима и са силним предрасудама, унапред намргођени, без намере, чак и без жеље, да овај народ и муке његове иоле схвате, већ настоје да му, у име виших циљева, заповедају и намећу своја олака и на брзину донета решења, не обазирјући се на истину и правду, и без удубљивања у његову стварност и мукотрпну прошлост, и

* Предавање одржано у Народној Библиотеци у Приштини 12. 01. 1995. године, на Академији посвећеној Ивану С. Јастребову (поводом 100-годишњице његовог упокојења).

старајући се уз то да овде замстну и посеју што више сплетака и међусобне зловоље, а када нас напуштају, чине то као непријатељи наши, који нас оцрњују код своје куће и у свету у коме су гласни и утицајни, заклињући се или разметљиво изјављујући, да ће нас гурати све док не паднемо на колена и да ће нас сурово излагати сваковрсним педаћама све док не заборавимо да се смејемо што је једна од главних одлика људскости.

Немајући потребе да се у овим лепим и свечаним тренуцима ближе бавим овим потоњим, и да тако кварим Ваше и властито расположење, срећан сам што се данас можемо захваљујући Епископији рашко-призренској, Народној и универзитетској библиотеци и НИП „Нови Свет”, мислима својим и захвалним сећањем окренути једноме од оне прве и у највишој мери племените врсте странаца, који су у одређено време – време заиста претешко, невесело и скрбно, безмало попут овог нашег, – били са нашим прецима и уз њих, који су нас многоструко и трајно задужили, и који ће стога увек остати као нераздружни део не само наше прошлости, већ и свеукупне наше историје.

Дошао сам овде, одазивајући се спремно љубазном позиву, као члан Српске академије наука и уметности и у њено име да се придружим духовној академији посвећеној добром спомену Ивана Степановича Јастребова, негдашњег руског конзула у Призрену, Скадру и Солуну, и добротворитеља српског, коју сте прелепо назвали „Јастребову српска благодарност.” Уистину, ту благодарност дугујемо овом дивном и племенитом пријатељу нашем из братске Русије и никада сигурно нећемо наћи довољно тачних и довољно топлих израза те наше благодарности, која ни у ком тренутку будућности наше не би смела да усахне. Стогодишњица од његове изненадне и преране смрти, која га је снашла у Солуну, у коме је погребен и заувек остао да почива и очекује свеопште васкрснуће, само је повод данашњем нашем окупљању на овом месту, али успомена на великог Руса стварно никада није ишчезла из српске свести и памћења.

Иван Степанович Јастребов био је члан најпре Српског научног друштва, које је претходница доцније Академије затим и саме Српске краљевске академије, како се она у оно време звала. У њиховим гласилима руски конзул Јастребов објавио

је своја за оно време драгоцена белжења о споменицима српске прошлости и живота српског на овим просторима, које је он обилазио с поштом, а не само с радозналошћу историчара, откривајући свету, нашем и страном, који их онда није могао знати, њихову историју и ондашње стање њихово, њихове знаменитости, њихове фреске и иконе, записе на њима и у књигама сачуваним у њима, трагове негдашњег њиховог живота испуњеног светлошћу и славом. Та његова белжења пробрана и скупљена у књигу „Подаци за историју српске цркве”, издату 1879. године, није представљала једину част коју су Српско учено друштво, односно Академија српска, указале Јастребову. Године 1904. Академија је у своме „Споменику” штампала руским језиком писано, услед смрти недовршено, али изван сваке сумње знаменито његово дело „Стараја Србија и Албанија”, које је своју вредност, поред све ограничености његове, и упркос времену које неумитно круни све људске ствари и творевине, сачувало до данас у својој неуништивој основи. А, међутим, његов аутор надодао је у поднаслову тог дела, и свакако не једино из пuke скромности, једноставну назнаку „Путнички записи.” Још значајнија, а и од вредности неоспорно постојаније, остаје књига Ивана Степановича Јастребова „Обичаји и пјесни турецких Сербов”, штампана у два маха у Петрограду, 1886. и увећана 1889. године. У њој су преважни записи о нашој историји, о животу и обичајима народним, о српском језику и о народним умотворинама српским, с многим изворним текстовима песама које је за његових конзулских година народ наш певао и казивао и које је Јастребов, стављајући их на хартију, буквално отимао времену и свеопштој пролазности.

Али народ српски из оних чемерних и вестраметних, по живот и за судбину нашу опасних времена, вечити је дужник одважном, неизмерно поштомом и истинољубивом руском конзулу, што га је он, у безброј прилика, помагао, штитио и спасавао, што га је бранио не само од пристрасних и непријатељских турских власти, већ и од насилних и незаконитих дрзника сваке друге врсте, што је спасавао и заклањао не само његове светиње, већ и његове животе, што је потпомагао подизање и отварање његових школа, – као што је знаменита Богословија призренска – и његових цркава, тих моћних и неугасивих светионика у тами ондашњег нашег

рובהања и свакојакх зала, неприлика које је оно собом носило, и изворишта српске духовности и културе.

Српска краљевска академија дубоко је осећала презамашност и презначајност личности и заслуга Ивана Степановића Јастребова. Нигде боље и краће није засигурно исказана особеност и величина те снажне личности и одмерена вредност његовог укупног дела као у некрологу којим је Јастребов ожаљен у Академијином „Годишњаку.“ „У проучавању племенских одношаја међу балканским становницима – каже се тамо, – Јастребов је свакако био гласник истине и само истине, нимало не марећи ком ће та истина бити мила, ком ли немила.“ И затим: „Јастребов је био човек врло светла ума, независна и правична суда. С таким својствима служио је на част оному кога је представљао, а на обавештење онима међу којима је боравио и радио.“ А помињући најпосле како је међу венцима који су на мртво тело руског конзула положени пада у очи један с натписом „Великому пријатељу Српства Ивану Јастребову Српство.“ Писац тог кратког, али згуснутог и заиста лепог некролога дописао је са своје стране опаску како је у том напису остала само једна празнина и како је њему требало дописати речи: „И пријатељу истине“, с образложењем за њих – „јер се он у раду свом свакад држао само истине.“

Тим одушевљеним речима – које су велика признања у ствари – ништа се ни сада не може одузети, а без сумње понешто им се може само додати. То ће – ја се чврсто надам – и на овој академији бити учињено, истине ради, и душа наших ради.

Академик Мирослав Пантић

САВРЕМЕНА ХРОНИКА

ХРОНИКА

УЧЕСТВОВАЊЕ НА ДУХОВНИМ АКАДЕМИЈАМА, ПРЕДАВАЊИМА, СЛАВАМА.

1) У Народној Библиотеци у Приштини, одржана је 12. 01. 1995. године, Духовна академија посвећена Ивану Степановичу Јастребову, руском конзулу у Приштини (поводом 100-годишњице његовог упокојења). О овој значајној личности са краја прошлог века говорили су: Епископ рашкопризренски Артемије, Ректор Призренске богословије о. Милутин Тимотијевић, академик Мирослав Пантић, и Владимир Бован (који је о Јастребову написао књигу: „Јастребов у Призрену“, издање Јединство – Приштина, 1980.г.).

2) Хотел „Гранд“ у Приштини био је домаћин „Саветовања о Косову“, које је одржано 21. 01. 1995. године са благословом и уз учешће епископа Артемија, и на коме су о Косову говорили многобројни српски интелектуалци и политичари.

3) Прослава Светог Саве у Приштини отпочела је неколико дана пре 27. 01. 1995. г. и трајала је читаву седмицу. У приштинском Народном позоришту одржана је 23. 01. Духовна академија (којом је и отпочела Светосавска недеља у Приштини) посвећена Светом Сави, на којој су говорили: Епископ Артемије, Протојереј-ставрофор Милутин Тимотијевић и проф. Дамјан Петровић.

4) У Призрену је Свети Сава прослављен у саборном храму св. Великомученика Георгија, на већ традиционалан начин, а после тог програма епископ Артемије на позив директора гимназије „Свети Сава“, пререзао је славски колач у тој школи и одржао је слово којим је поучио присутне професоре и ученике.

5) На позив Кола српских сестара из Требиња, а по благослову Епископа захумско-херцеговачког Атанасија, епископ Артемије се одазвао и учествовао на њиховој Крсној слави 12. 02. 1995. год. Том приликом поклонио им је славску икону (на којој су изображене свете мајке света Три Јерарха), рад иконописачке радионице манастира „Грачаница“, а црквена општина Призрен послала је извесну количину намирница и одеће, као помоћ страдалном народу Херцеговине.

РУКОПОЛОЖЕЊА, ОПЕЛА.

1) На празник Срећења Господњег 15. 02. 1995. године, у манастиру „Високи Дечани“, епископ Артемије рукоположио је монаха Макарија, сабрата манастира Дечани у чин јерођаконa.

2) У прву недељу Великог Поста 12. 03. 1995. године, епископ Артемије на Свстој Архијерејској Литургији коју је служио у манастиру „Пећка патријаршија“, рукоположио је монаха Михаила, сабрата манастира „Црна Река“ у чин јерођаконa.

Рукоположење оца Михаила

3) Протојереј Љубиша Миљковић упокојио се у Господу 24. 02. 1995. године, у 75. години свога живота. Од 1956. г. па све до своје смрти био је парох у Косовској Витини, а као сведочанство његовог рада су између осталог и неколико нових цркава у околним селима, а и осам ученика које је он послао у богословију и који су сада свештеници. Опело је обавио епископ рашкопризренски Артемије уз саслужје великог броја свештеника ове епархије и присуство мноштва верника тога краја.

ОСТАЛО

1) 2. 03. 1995. године у Патријаршији у Београду, одржана је епископска конференција о актуелним проблемима Српске Цркве, у чијем раду је учествовао и епископ Артемије.

Литургија на темељу храма Христа Спаса у Приштини

2) Освећење новоосноване Академије за конзервацију при српској Патријаршији у Београду, обавио је, по благослову Његове Светости Патријарха Павла, 2. 03. 1995. године епископ Артемије уз саслужење надлежних свештеника.

3) Као и претходних година, тако и ове, епископ Артемије одржавао је по Архијерејским намесништвима братске састанке са свештеницима појединих намесништава. Ови састанци одржавају се сваке године у току Великог Поста, у дане када се служи Пређеосвећена Литургија и обавља исповест свештенства. Основна тема је рад свештеника са верницима на духовном плану, као и проблеми са којима се сусрећу.

4) Темелји храма Христа Спаса у Приштини, чија је изградња започела 1991. год., завршени су још на Видовдан 1992. године и након тога дошло је до извесног застоја у даљим радовима. Почетак наставка радова обележен је Светом Архијерејском Литургијом, коју је служио епископ Артемије 19. 03. 1995. г., уз саслужење десет свештеника са подручја своје епархије.

Јеромонах Симеон

ОБАВЕШТЕЊЕ

Епархија рашкопризренска припрема издање богослужбене књиге „Посни Триод“, на савременом српском језику, у преводу са грчког оригинала, од епископа Артемија. „Посни Триод“ садржи богослужбене текстове за сваки дан у току Великог Поста, и за три припрмне недеље које му претходе. У нашим храмовима његова употреба је скоро занемарена (у последњих неколико деценија), и користи се углавном само за недељне Великопосне службе. Међутим, дубина богословске мисли која се у њему налази и лепота којом зраче црквене песме и химне, вековима су храниле и крепиле хиљаде и стотине хиљада хришћанских душа. Жеља и намера преводиоца и издавача, са којима улазе у овај подухват је, да би ови текстови поново заживели у нашем народу и донели такве духовне плодове, који ће нас вратити на пут Светога Саве и пропутити нам пут у Царство Небеско.

Ускоро ће изаћи из штампе превод књиге

„СВЕТА ВЕЛИКА СЕДМИЦА“ (СТРАСНА)

(која је последња седмица Великог Поста), са унепшеним свим потребним текстовима апостола, паримеја и Еванђеља, као најава целокупног издања најпре „Посног Триода“ а затим и „Цветног Триода.“

Формат књиге биће Б5, обима око 250 страна, у две боје (црна и црвена), на квалитетном 100-грамском папиру. Књига ће бити у тврдом повезу са златотиском на корицама.

Цена књиге биће 30 DM (или у динарској против вредности). На 10 и више наручених примерака дајемо уобичајени рабат од 20%. Књиге се могу наручити на следећу адресу (или телефон): Епархија рашкопризренска, ул. Димитрија Туцовића 1, Призрен 38400.

Тел. /факс: 029/25-426; Тел: 029/24-571.

САДРЖАЈ

Уместо увода	5
Из до сада непознате ризнице Св. Владике Николаја	5

ДОГМАТИКА

<i>Св. Максим Исповедник, Мистагогија</i>	25
<i>Протојереј ставрофор Милутин Тимотијевић, Вечни устав српског народа у беседи о правој вери од Св. Саве</i>	41
<i>Жељко Которанин, О пореклу „већих” права Цариградске цркве</i>	49
<i>Милослав Рајковић, Чија је православна дијаспора</i>	87
<i>Милодраг М. Петровић, Помен богомила – бабуна у закону-правилу Светог Саве и „Црква босанска”</i>	105

ДУХОВНИ ЖИВОТ

<i>Жан-Луј Палијерн, Савременост оца Јустина (Поповића)</i> 132	
<i>Јеромонах Мирон Косаћ, Нова монашења у рашкопризренској епархији</i>	141

ДУХОВНИ ПУТОКАЗИ

<i>Јерођакон Стефан Дсчанац, Јеромонах Макарије</i>	149
<i>Мр Векослав А. Станковић, Сима Андрејевић Игуманов</i> ...	155

БЕСЕДЕ

<i>Епископ Артемије, Беседа</i>	163
---------------------------------------	-----

УМЕТНОСТ И ИСТОРИЈА

<i>Томислав Јовановић, Апокрифно Никодимово јеванђеље</i> .	169
<i>Академик Мирослав Пантић, Ивану Степановичу Јастребову у спомен</i>	201

САВРЕМЕНА ХРОНИКА

<i>Јеромонах Симеон, Хроника</i>	205
--	-----

лична библиотека
Арх. Наум